Dr. ANDR. M. HANSEN

NORSK FOLKEPSYKOLOGI

MED

POLITISK KART OVER SKANDINAVIEN

KRISTIANIA
JACOB DYBWADS FORLAG
KJØBENHAVN G. E. C. GAD.
1899

Digitized by Google

Særtryk av «Ringeren» 1898, med et tillæg: Politisk kart over Skandinavien.

AKTIE-BOGTRYKKERIET.

Digitized by Google

190931
DEC 29 1914
F518
.H19

Indhold.

		Side.
1.	Politisk parti — race	1
2.	Racernes indvandring og utbredelse	9
3.	Racerne ved historisk tids begyndelse	15
4.	Utjevning av kasteforskellen. Adel og almue — odelsbønder	21
5.	Tun — landsby	27
6.	Kortskallernes åndelige karakteristik	32
7.	Langskallernes åndelige karakteristik	39
8.	Racerne i politiken. Det gamle venstre	49
9.	Racerne i politiken. Det nye høire	56
10.	Den topografiske forklaring i folkepsykologien	63
11.	Den historisk-genetiske forklaring. Arier og mongoloid	70
12.	Psykofysisk race-forskel	80
	Tillæg 1. Svar til hr. Lars Havstad's kritik	90
	Tillæg 2. Politisk kart over Skandinavien	102

Digitized by Google

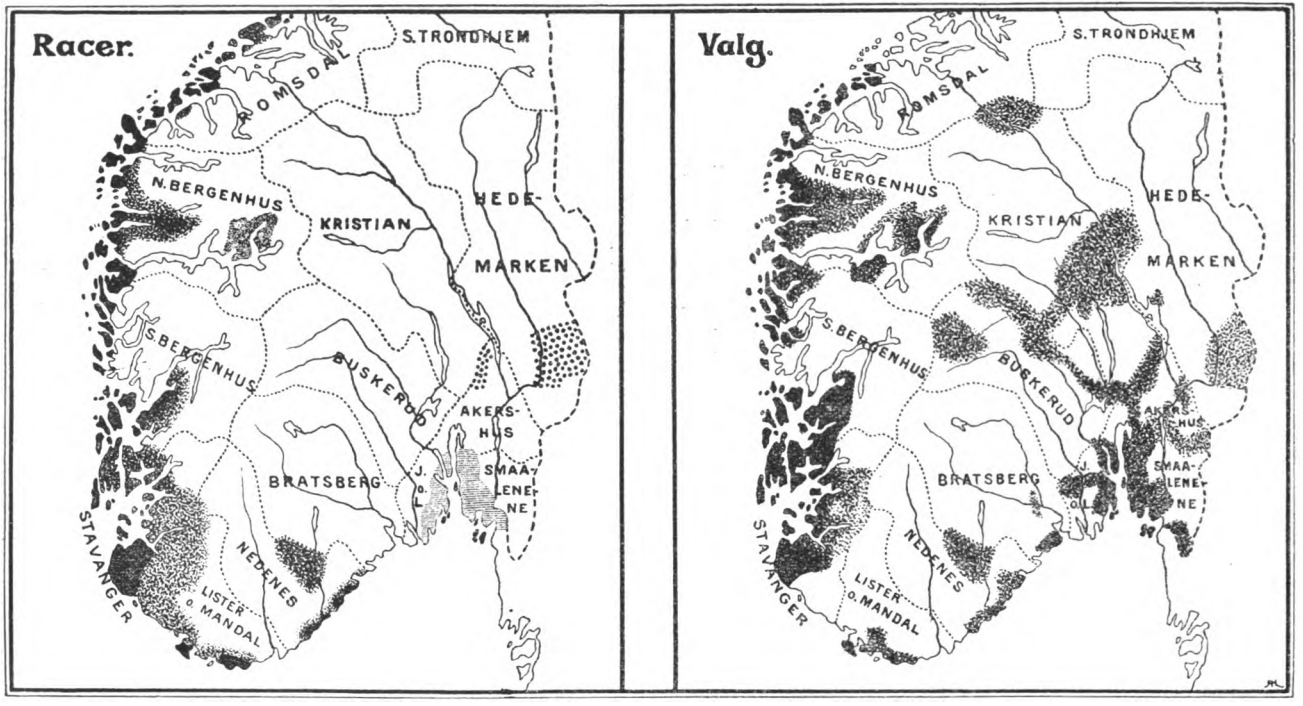

Digitized by Google

1. Politisk parti — race.

To karter over det sydlige Norge.

Tilhøire et valgkart. De landdistrikter, hvor de forenede konservative partier havde majoritet ved stortingsvalgene 1897, er mærket med sort.

Tilvenstre et race-kart. De herreder er mærket med sort, hvor en særegen antropologisk type, forskellig fra den almindeligste i Skandinavien, er i majoritet. Avgrænsningen er gjort væsentlig efter Arbos grundlæggende undersøkelser. Desuten er tat med hele «Strileland», hvor Arbos uavsluttede målinger tildels kan tydes omvendt, men hvor jeg efter positive oplysninger har grund til at anta denne type herskende. Ved Kristianiafjorden er saken heller ikke aldeles på det rene. Den samme vestlandske race fortsætter i Vestfold (som omkring halvdelen av befolkningen), videre rundt fjordbunden (med 30—40 %). For Smålenenes vedkommende har vi en ældre oplysning fra Arbo, om at «den vestlige og østlige befolkning har tildels noget forskelligt præg, der synes at antyde forskellig oprindelse»; de indre bygder slutter sig til det almindelige østlandske, medens den vestsmålenske efter den ved rekrutundersøkelserne påviste ringe legemshøide og særdeles store udygtighetsprocent slutter sig til den vestfoldske. Efter dette og personligt indtryk har jeg derfor ikke betænkt mig på at avsætte begge fjordsider med lignende mærke på kartet som det vestligere. — Efter andre oplysninger vet vi, at der har foregåt

Digitized by Google

en ikke uvæsentlig indvandring av finner til Solør og Hurdalen. I Grue regnedes endnu 1891 næsten 1/7 (781) af befolkningen som finner, i Skrukkelien (Hurdalen) skal «indvånerne fremdeles ha et fra nordmændene forskelligt utseende». Også disse bygder er derfor på race-kartet mærket (med prikker).

Det antropologiske kendetegn, som Arbo har bestemt typernes utbredelse efter, er hodets form. Er bredden av skallen mere end 4/5 — 80 % — av længden, blir hodet forholdsvis rundt og kort, man er brakykefal, kortskalle; er bredden mindre end dette, blir man dolikokefal, langskalle. Det viser sig at forholdet mellem bredde og længde — indeksen — er mærkværdig fast inden alle rene menneskeracer. Eskimoerne har for eksempel en skalleindeks på 74, lapperne en på 84, eller så omtrent — for at ta et par racer med største motsætning i hodeformen. Det enkelte individ kan selvfølgelig avvike en del fra det typiske gennemsnit, men almindelig ikke mere end et par procent til nogen av siderne; utover dette er sjeldne undtakelser. Hodeformen viser sig i det hele som det konstanteste og mest fundamentale racemærke, det som derfor gir det påliteligste og simpleste grundlag for at skille ut de oprindelige typer blandt menneskene.

Arbos talrige målinger viser nu, at der i Norge findes ihvertfald to utprægede skalleformer. Man har bygder hvor omtrent alle mål er samlet om en kortskallet type med indeks omkring 83, andre bygder hvor de falder regelmæssig om en type på omtrent 78. At det kan være en enkelt race som varierer på denne måte om vidt adskilte grundtyper i de forskellige bygder, er fuldstændig utelukket. Det kan man vite med samme sikkerhet, som man kan si at et kranium med indeks 85 umulig kan ha tilhørt en ægte eskimo, et på 74 ikke en ægte lap, eller — om man vil — at en rundagtig hundeskalle ikke kan ha siddet på en mynde, en lang og smal ikke på en bulldog. Hodemålene beviser således at der må findes to særskilte racer i det norske folk. — Det viser sig da også at de to forskellige skalleformer følges av særegenheter i andre legemlige kendemærker. Den gennemgående type i de bygder hvor langskallerne hersker helt, har smalt ansigt, hvit hud, lyst hår, blå øine, er slankbygget og meget høi, 172 cm. eller mere. Den danner i det hele en skarpt utpræget,

Digitized by Google

let kendelig antropologisk type, som man kanske bekvemmest kan få frem for sig ved at nævne et landskendt eksemplar med rene racetegn — Fridtjof Nansen. — Kortskallemenneskene er adskillig lavere, under 170 cm., har rundere ansigt, bredere næse, har mørkere hud, hår og øine. I de bygder hvor de sidder renest er endog brune øine og sort hår ret almindeligt, og særdeles meget taler for at den oprindelige kortskalletype er helt mørk (brunet), og at den nu almindeligste mørkeblonde form med gråblå øine skyldes krydsning med langskallerne. De antropologiske forhold i Norge synes i sine store drag fuldt tilfredsstillende forklaret ved at gå ut fra disse to distinkte racer og deres krydsning. Begge kan påvises i hver eneste bygd, men i meget forskellig mængde. For at få greie på deres indbyrdes styrke kan man undersøke et antal tilstrækkelig stort for at være sikret mot tilfældigheter, finde middelindeks av skallemålene, og så skille bygderne efter det, idet man regner at der hvor indeks er under 80 er langskallerne i majoritet, ellers kortskallerne.

Racekartet ovenfor er væsentlig gjort op på denne måte, efter Arbo; kortskallebygderne er mærket med sort.

Sammenligner man nu de to karter, racekart og valgkart, kan man ikke undgå at blive slåt av· hvor nøie karterne stemmer overens. På begge går der en mørk stripe langs kysten nedover, som på begge breder sig indover i Søndfjord, begge har et adskilt område inde i Sogn. På begge smalner det avmærkede strøg av syd for Bergen, ved Fane, mens det søndenfor Hardangerfjorden strækker sig ind til Kvinherred, og når største mægtighed i Rogaland; først i Dalerne viser der sig mærkbar forskel, men fortsætter så igen ens, som en smal kyststripe gennem Agder, med enkelte avbrytelser ved Kristianssand, Risør, Larvik, og med samme isolerede sorte flek inde i Åmli. Længere ind i Viken kommer vi til den av Arbo fra Smålenene omtalte særegne race (Norges Land og Folk), som jeg uten betænkning sætter i forbindelse med kortskalleracen, og som han senere i samme værk omtaler som stærkt (30—45 %) repræsenteret inde ved bunden av fjorden. Også her i Viken falder da karterne nær sammen, og det viser sig endelig at også de for finne-indblandingen — kortskallet, bredfjæset folkeelement — avmærkede bygder i søndre Solør og Hurdalen

Digitized by Google

kommer igen. Kun i en del indre bygder østenfjelds viser der sig en større uoverensstemmelse mellem valgkartet og de foreliggende antropologiske data — hvad jeg senere kommer tilbake til. Men på disse bygder nær (samt Dalerne) er karternes kongruens iøinefaldende. De i karterne samlede kendsgerninger må altså læses så: hvor kortskallerne er i majoritet, der er også høire i majoritet, hvor langskallerne hersker, der er venstrevalg.

Når der i så komplicerede forhold, som den politiske partifordeling på den ene side og den antropologiske raceblanding på den anden, utover Norges skiftende bygder viser sig en så gennemgående parallelisme, når en bestemt races majoritet falder sammen med et bestemt partis majoritet i mindst 230 av 270 distrikter, så er det liketil umuligt at tænke sig dette som et rent tilfældigt sammentræf. Man tvinges til den slutning at der er et kausalsammenhæng, at det gælder som etnologisk lov: de politiske partiers herredømme i Norges bygder er betinget i raceforskellen.

Lovens gyldighet kan endnu kun påvises i de fire sydlige stifter, de nordenfjeldske er nemlig hittil ikke antropologisk undersøkt. Men også her falder de få høirevalg (tydeligere 1888) netop i strøk hvor kortskaller, efter Arbos foreløpige iakttakelser og efter analogien med kysten søndenfor, må ventes, i Nordmøres kystrand, Fosenhalvøen, Leka, Lurø o. s. v. Videre synes lap og kvæn, som også er kortskaller — skønt av andre typer — gennemgaaende at have stemt høire. Man har ingen grund til at tvile på lovens almengyldighet over det hele land.

Der melder sig straks en tilsynelatende avgørende indvending mot denne opfatning; den politiske magtfordeling veksler jo uavlatelig, snart høire-, snart venstre-valg i samme bygd, mens racerne holder sig uforandret gennem generasjoner. Specielt valget 1897 — som gav 79 venstre i stortinget mod 35 konservative — må skille sig stærkt f. x. fra valget i 1888, som gav kun 39 venstre mod 75 andre. Sammenligner man valgkarter for de to år, viser forskellen sig imidlertid betydelig mindre end man efter disse tal skulde ha ventet, de store drag er temmelig uforandret, kortskallebygderne utgør også i '88 hovedstyrken av de konservative distrikter på vestlandet,

Digitized by Google

skønt den mørke kyststripe jo er adskillig bredere. En gennemgåelse av stemmetallene viser også, at den virkelige partiforskyvning blandt urvælgerne ikke er så særdeles væsentlig, selv om majoritetsutslaget oftere kunde falde forskelligt. Det viser sig derfor særdeles ønskeligt for en nøiere prøvelse av loven, om man ikke behøver at holde sig til det mere tilfældige : majoritet eller ikke, hvor en enkelt stemme kan gøre utslaget — men kan gaa ut fra partiernes og racernes virkelige styrkeforhold.

For to amter, Stavanger amt og Lister og Mandal, har man nu virkelig anledning til denne nøiere prøve, idet man over disse har særdeles vigtige antropologiske monografier av Arbo. På grundlag av hans målinger av over halvtredjetusen soldater kan man her bestemme de to racers indbyrdes styrke herred for herred og sammenligne med partiernes. Ved dette arbeide har jeg gåt ut fra Arbos målingsserier, men behandlet dem efter en metode, der skiller sig fra den almindelige av ham benyttede med gennemsnitsindeks. [Det væsentlige er, at jeg ikke bestemmer forholdstallene efter nogen av de forskellige vilkårlig valgte og ret avvikende kunstige grænser mellem braky, meso og doliko, men søker at finde typeindekserne i serierne og fordele de mellemliggende numere — som kan tilhøre hvilkensomhelst av typerne — til begge sider med kun halv vægt. Resultatet avviker dog kun litet for Arbos.] Her kan ikke påvises hvorfor min fremgangsmåte gir en mere rasjonel analyse av raceelementerne i en blanding; det skal kun nævnes — da det tildels kommer frem i kartet —, at den undertiden angir noget mindre procent av kortskaller end Arbo (hvad der i og for sig må betragtes som rigtigt, da en hel del hoder med indeks 80 sikkert før hører til typen 78 end til typen 83); videre at jeg med de små tal ikke vover mig på at gradere raceblandingen nøiere end i tiende-dele — istedenfor procenter med 2 decimaler. Jeg går ut fra kortskalletypen således, at i min betegnelse grad .9 (9/10) betyder omtrent fuldblods kortskalle, grad .5, at indekstyperne (78 og 83) indgår likt i sammensætningen, grad .1 at kortskallerne utgør kun 1, mot 9 av langskaller.

Stiller man så herred for herred i Vestagder og Rogaland den fundne kortskallegrad sammen med herredets politiske

Digitized by Google

høiregrad, d. v. s de 1897 avgivne høirestemmer uttrykt i tiendedele av samlet stemmetal, får man følgende mærkværdige række — ordnet østenfra:

3 . 2 . 5 . 5 . 2 . 3 . 5 . 6 . 1 . 5 . 7 . 3 . 4.
3 . » . 5 . 4 . 1 . 3 . 5 . 5 . 2 . 5 . 7 . 3 . 5.

6 . 3 . 5 . 6 . 7 . 7 | 6 . 7 . 7 . 6 . 7 . 7 . 9.
5 . 4 . 5 . 3 . 4 » | 4 . 4 » 5 . 8 . 7 . 7.

7 . 7 . 8 . 7 . 6 . 5 . 5 . 6 . 5 . 4 . 4 . 6.
5 . 6 . 7 . 6 . 7 . 5 . 7 . 4 . 4 . 3 . 8 . 6.

6 . 7 (Karmøen) = kortskallegrad.
» . 7 = høiregrad.

Av 46 distrikter har det ene parti undlat at stemme i 4, hvor sammenligning ikke med rimelighet kan gøres, i 3 tilfælde (*) avviker gradsbestemmelsen nærmere 2 end 1 enhet. Kun i fem tilfælde (de understrekede) er avvikelsen større; Dalerne, mellem Flekkefjord og Ekersund, har gennemgående stærkere venstre end venteligt, mens i en enkelt bygd inde i Ryfylke (Vikedal: 4—8) langskallerne ikke har gjort sin venstrepligt. Men utenfor disse 5 undtakelser, i 37 tilfælde av 42, slår regelen til: så stor del av befolkningen som er kortskaller, så stor del av vælgerne er høire. Og bestemmelsen kan som oftest (34 tilfælde av 46) ske på graden, feilen er ikke større end $^1/_{10}$.

Rogaland og Vestagder er de eneste amter hvorfra skallemålinger endnu foreligger i tilstrækkeligt antal i literaturen. Østenfor har man kun oplysning om at langskallerne træder frem til kysten ved Skiensfjorden — og med dem venstrevalg. Men i rekrutundersøkelserne har man et betydeligt materiale til at bestemme legemshøiden bygdevis (rigtignok kun middeltal og fra en alder da væksten ikke er sluttet og typen derfor ikke endnu nåd); og da langskallerne typisk er adskillig høiere end kortskallerne, kan man søke anvisninger her. Arbo har git et kart også til dette (N. Magaz. Lægevidensk. 1895). Det viser sig da at den store høide, og altså sandsynligvis langskalletypen, når kysten foruten ved Larvik, også ved Risør, ved Kristianssand, ved Flekkefjord. På netop selvsamme steder er

Digitized by Google

der på valgkartet avbrytelse i den mørke kyststripe. Søker man omvendt de reneste høirebygder og minimum av legemshøide i Nedenes, finder man dem samlet i Tromø og Hisø — høiregrad .8—9 og under 167 cm.! — Det bør mærkes, at den store høide (over 170 cm.) også optræder ved Flekkefjord—Sogndal i Dalerne; man kunde av det slutte at langskalleracen indgår stærkere i blandingen her end Arbos skalle-mål viser, noget som bestyrkes ved den betydelige blondhet — .9 blå øine, knap .2 mørkt hår i Dalerne —; den eneste væsentlige undtakelse i Rogaland og Vestagder fra den opstillede lov vilde dermed forsvinde. — Nordenfor, i Hardanger har man maksimalhøiden på indtil over 173 cm. i venstres kærnebygder Ullensvang og Ulvik (høiregrad .2 og 3). I Sogn har venstrebygderne Leikanger, Aurland og Lærdal (grad .2, .3, .4) over 170 cm., i motsætning til de høirebygder de omringer, Sogndal, Hafslo, Lyster (.5, .5, .6). I Fjordene har de stærke høirebygder Kin og Selje (.9 og .8) minimumshøiden under 167 cm., den reneste venstrebygd Hornindal (.1) er den eneste over 172. Kortsagt — også når man går ut fra legemshøiden, viser der sig fra Færder og til Stad bestemte antydninger til en fuldstændig jevnsides gradering, politisk og antropologisk, som den som er påvist efter det sikrere kendemærke, skallemålene, for Vestagder og Rogaland.

Så længe man holder sig til det faktum karternes overensstemmelse indebærer, synes saken nokså liketil. Man kan si: i en stærk og naturlig politisk utvikling vil stillingen av sig selv bli den, at et fremskridtsparti driver sin omstyrtning av det bestående så vidt at betænkeligheterne igen får overvægten, reaksjon indtræder naturnødvendig. I et helt ensartet folk, som i England for eksempel, vil derfor partierne veksle og under almindelige omstændigheter være omtrent like stærke. Men er der forskellige racer i folket, som Arbo har bevist for Norge, så er det, siger man, nokså rimeligt at tænke sig, at den ene sådan i almindelighet kan være mindre tilbøielig til forandringer av det bestående, og at derfor dette i de bygder, hvor den er i overvægt, kan komme til at avgøre hvilket av de to jevnstore partiers programmer får majoritet; at karternes likhet må forklares slik. Men når de detaljeundersøkte amter viser en sådan gennemgående ensartet gradering som omstående talrække, op til $\frac{8\cdot9}{10}$ og ned til $\frac{1\cdot2}{10}$, så tvinges man et

Digitized by Google

skridt videre i sin slutning. Når i 230 tilfælde — i hvert fald — av 270, 9 av 10, kortskalle-majoritet eller minoritet netop falder sammen med konservativ majoritet eller minoritet, så siger allerede den simple sandsynlighetsregning, at dette ikke vel kan tænkes, uten at man gennemgående finder samme gradering som i den tilfældige 1/6 man har kunnet undersøke nærmere, at man altså overalt vil kunne slutte sig direkte til høiregraden i politik av kortskallegraden — nøiagtig eller på nærmeste tiendedel (kun i 1 tilfælde av 10 synes loven ikke at slå til efter de foreliggende data). Men dette vil med andre ord sige: ikke alene er et årsakssammenhæng mellem race og politik ubestrideligt, men sammenhænget er så fuldstændig gennemgripende, at der faktisk ikke bliver plads at finde for nogen anden væsentlig bestemmende faktor. Racen behersker det hele forhold.

Hvis man pludselig fandt sig sat i en kirke under en valghandling, uten at ha en anelse om hvilken kant av landet det var på, så behøvede man allikevel bare at måle skallerne på f. x. 100 av vælgerne for at kunne sige hvordan partierne stod — med en nøiagtighet av 10—15 stemmer av de 100 —, og man vilde kun ta feil i 1 tilfælde av 10! Selv om man ikke kunde ta skallemål, så vilde man som oftest komme langt i sin gætning ved at tælle hvormange høie mænd der var, eller hvormange lyst blonde. Var mængden begge dele, kunde man være stø på venstrevalg, var de fleste mindre og mørke, så høire. I det hele — kan man få bestemt raceblandingen, saa har man partifordelingen, efter en lov man har fundet gældende i mindst 230 tilfælde av 270 for majoritetsspørsmålet, 37 av 42 for graden.

Det skal hævdes: det er overordentlig sjeldent i menneskelivets såre indviklede og mangfoldig betingede forhold at se en almindelig lov gøre sig så enkelt og klart gældende som den her påviste: politisk parti er bestemt av race.

En reservasion må her gøres. Det empiriske grundlag hvorpå loven er opstillet, er væsentlig vestlandsk, på østlandet synes den at stemme mindre godt. Kortskallegraden er her efter de foreliggende data 1—3, indtil 4, altså væsentlig langskallerace, medens høiregraden oftest er 3—5, indtil 6. Høirepartiet må altså her nødvendigvis for en væsentlig del, ca. 2 tiendedele,

Digitized by Google

være dannet av langskaller. Det er jo nævnt at der inden temmelig rene langskallefolk, som englænderne, naturlig optræder to jevne partier, og noget av dette må også ventes i Norge, selv om statistiken med ubestridelige tal viser, at racerne i det store falder til hver sit motsatte parti. Såsandt imidlertid sammenhænget mellem race og politik er en etnologisk lov, så må man kræve at der må vise sig en væsensforskel mellem det vestlandsk—kortskallede konservative parti og det østlandske, hvor langskallerne danner en væsentlig del. En sådan forskel mellem vestland og østland findes der som bekendt virkelig. Under valgene 1897 trådte det ikke tydelig frem i partinavne og valgstatistik, men går man tilbake til 1888 skiltes der bestemt mellem «høire» og «moderat», og valgkartet viser at det «moderate» parti var indskrænket til vestlandet, som ogsaa ifjor valgte «moderat», mens de meget få steder på østlandet hvor man i 1888 kaldte sig moderat, i 1897 stemte «høire» (på Vestby nær). Den empiriske lov for sammenhænget mellem race og politik i Norge kan derfor formuleres så: det moderate parti dannes omtrent utelukkende av kortskaller; venstre, og for en del det østlandske høire, av langskaller. Eller i omvendt form: den høie, lyse langskallede type er race-bestemt venstre eller tildels østlandsk høire; den lavere, mørkere, kortskallede type er race-bestemt «moderat» på vestlandet, «høire» på østlandet, i hvert fald konservativ.

I denne form er loven tydelig almengyldig i den nuværende norske politik. Men iakttakelserne viser dog også på østlandet et nøie sammenhæng mellem kortskaller og høire, gradbetegnelserne følger også her hinanden i retning, selv om den øieblikkelige partigruppering viser en forskyvning i grad, på omtrent 2 enheder som altså høiregraden er høiere end kortskallegraden, efter de *foreløpige* antropologiske data. Medgir man dette spillerum, er loven almengyldig for det hele land også i sin enkleste form: *langskallerne venstre, kortskallerne moderat-konservative.*

2. Racernes indvandring og utbredelse.

Hvor har de to racer som danner det norske folk sit ophav, hvordan er de kommet til landet?

Digitized by Google

Efter den opfatning jeg har nærmere utviklet i nogle arbeider (Nyt Tidsskrift 1894, «Menneskeslægtens ælde Kra. 1899») har begge siddet overmåte længe i landet. Jeg har søkt at lægge frem gode geologiske og arkæologiske beviser for at dele av Skandinavien har været befolket allerede under istiden, ja at den ældste kultur man kender her, den ældre stenalder (Danmarks «køkkenmøddinger») endog rækker tilbake *forut* for den sidste, geologisk talt meget kortvarige istid. Senere har jeg kunnet samle nye beviser, blandt andet så avgørende som egenhændigt fund av tilhugget flint *under* det øvre moræneler i Danmark, som avsattes under den sidste istids store skandinaviske indlandsis. Denne nådde i Norge på østlandet en tid helt frem til kystranden, men den længste tid endte den med svære jøkler i den store indsjø-række, Mjøsen, Randsfjord, Sperillen o. s. v. Landplaten trykkedes ned av storbræens vægt, så havet stod høiere, over det lave land, og de store sand- og lersletter på Romerike, Ringerike o. s. v. avsattes foran jøkelenderne som øirer under havet, aldeles som i de grunde, inderste fjordbunde på Grønland nu. Vestenfjelds nådde indlandsisen også frem til fjordbundene, og jøklerne grov også her en lignende række indsjøer, som Odde-, Eidfjord og Gravenvand o. s. v. Men utenfor indlandsisen lå der, aldeles som på Grønland, et høit, bræfrit forland. Her kunde da mennesket, den ældre stenalders menneske, også under istiden friste livet, som eskimoen nu, av fisk, av sæl -- den høiarktiske grønlandssæl er fundet i danske køkkenmøddinger — av skæl, av fugl o. s. v. *Fra det menneskeslag som bodde her mellem bræ og hav mener jeg nu den kortskallede race i Norge stammer* —, at det har været et lavbygget (165 cm. eller så), undersætsigt, mørkt, brunøiet og sorthåret folk med rundt hode (indeks 85), bredt ansigt og bred næse.

Istiden svandt, storbræen smeltede væk under et varmere klima. En mellemeuropæisk løvskogsvegetasjon trængte sig nordover, med ek, ask, alm, hassel o. s. v., langs kysten helt frem til det nordenfjeldske, hvor spredte rester av den endnu i de varmeste lier holder sig som vidner om en indvandringstid med 3—4° C. høiere årstemperatur end nu. Furuskogen klædte nu nøkent høifjeld og myrer. Vestlandsfolket spredte sig vel også videre utover end før, således vel særlig til det nyhævede

Digitized by Google

lave land inde i Viken, til sammenhæng med lignende bebyggelse i Sydsverige — Danmark, men fremdeles var den ved sit levesæt væsentlig knyttet til kystranden, særlig da ved det dyrerike hav i vest.

Så kom den anden norske race ind, den høie (173 cm.), lyse, blonde, langskallede. At dette var skandinaver, germaner, arier, det kan vi vite av det, at den selvsamme skarpt utprægede antropologiske type er påvist overalt hvor arierne har hersket og ikke andetsteds, og av det at den er fundet i stenalders grave i Skandinavien. Den kom med høiere kultur, med slepne, ikke blot tilhuggede stenredskaper (arkæologernes «yngre stenalder»), med fædrift og begyndende akerbrug, det «fællesariske» levesæt.

Sammenstøtet mellem de to racer kan ikke tænkes fredeligt, den anariske oprindelige befolkning blev underkuet hvor den traffes og, som altid på det kulturstandpunkt, gjort til slaver. Erobrerne gjorde sig til herrer over det hele land. Men med sin fædrift, sit akerbrug holdt arierne sig ikke helst ved kysten, de trængte ind i fjordbundene, til det nyhævede terrasseland her, og op gennem dalenes lyse, åpne løvskog. Tvers over østlandets dalfører, noget ovenfor indsjørækken, lå endnu den sidste rest av indlandsisen som en lang storbræ-stripe, og derfor måtte de øverste dele av Telemarken, Hallingdal, Valdres få sin første befolkning fra vest, Våge og Tønset fra nord, som de påviselig har fået. — Det ariske sprog blev det herskende. Kortskallernes oprindelige, anariske, findes der kun rester igen av i stedsnavn, som almindeligt hvor et oprindeligt sprog blir fortrængt. En del slike (særlig på vestlandet) er kendelige, ikke bare på det at de ikke kan tolkes på arisk grund, men også ofte ved sin eiendommelige knettende utlyd (stængt konsonant smelder av i en åpen: Bokn, Hitr, Hugl, Atl, Bumbl o. s. v.), som har et fysiologisk fremmed præg, ulikt de gamle, bløte ariske sprogs.

Av de to forskelligartede folkeslag, det undertvungne ældre stenalders folk og de erobrende arier, fremgår altså det norske folk. Fra først av stod de sikkert steilt og fiendtlig mot hverandre, men efterhånden måtte en gennemgående krydsning indtræde, så tilslut endog bevidstheten om det forskellige ophav svandt, og dette først nylig er blevet påvist igen av vitenskapen.

Nogen avgørende forskel i forplantningsevne synes ikke at

Digitized by Google

findes. Kortskallernes noget større frugtbarhet opveies fuldt av større dødelighet hos børn. På hvert sted blev da tilslut den race i overvægt, hvor den var det fra det første sammenstøt.

de indre, tidligere ubyggede strøk ved fjordbundene og op langs indsjøerne indenfor i dalene, hvor den indvandrende arier fandt det bedste land for sin fædrift, blev den langskallede race mest ublandet, her kan man den dag idag finde den oprindelige type igen særdeles ren, som inderst i Trøndelagen, i Nordmør, i Hardanger, Setesdal, Sigdal, Land, Ringsaker. Omvendt — ute ved kystranden, i skærgården og særlig på det strøk hvor der fandtes mest urørt lavland der hverken havde været dækket av hav eller bræ i sidste istid (som Lister, Jæderen, Karmøen), ved det hav som nærede den, sad urbefolkningen tættest, og her var der ikke så godt land for fædriften; arierne blev derfor der i mindretal, og den oprindelige, kortskallede type kom til at bestemme racepræget temmelig rent, ihvertfald for hodeformen. Jeg skulde være tilbøielig til at tro, at endog dens lydfysiologiske eiendommeligheter har sat sit mærke i selve det tillærte ariske sprog, det har ikke været dem muligt at uttale den «tykke l» og vanskelig tungespids-r (for deres egen skarrende tungerots-r); deres oprindelige, knettende utlyd, som vi kender fra stedsnavnene, går kanske igen i vestlandsdialekternes — dn for — nn, — dl for — ll, — tl for — sl o. s. v., som umulig kan forklares som bekvemmere lydføring, muskeløkonomi. Den svakere evne til at skille tostavelses-betoningerne kan også høre hit.

Hovedregelen for racernes utbredelse i Norge er hermed git: kortskallerne ved kystranden, langskallerne ved fjordbundene og opover.

Først sent, længe efter den ariske erobring, blev de mest avsidesliggende bygder og tætteste skoge bebyggede. Her kan det være forklarligt, at rydningsmænd, jægere, skoggangsmænd, rømninger av den undertvungne, oprindelig trælbundne race kommer til at gi mest. Som avbygder hvor befolkningen på denne vis er blit mere kortskallet end bygderne utenfor, tar jeg Selbu, Rindalen, Lesje, Lom, Hedemarkens åsmarker, bygderne østenfor Glommen, markerne mod Vermland og Dalarne, Tin o. s. v. Ofte også «baklierne», de mod nord og øst vendende dalsider. Selv de nu så svære bygder fra Totn nord-

Digitized by Google

over på vestsiden av Mjøsen kan man av mange mærker se er sent bygget, og de synes også at vise flere kortskaller end østsiden (Biri for eksempel mot Ringsaker). Længere syd kan mærkes Åmli og heibygderne indenfor Jæderen, Gæstal f. x., hvor der endog går sagn om at bygden er ryddet av træler (Arbo). Sagnet kan være rent literært, efter Snorres beretning om Erling Skjalgssøns frigivne, men Arbos undersøkelser viser en så utpræget kortskalletype, at der ikke kan være tvil om at den aldeles væsentlig må stamme fra den undertvungne anariske urbefolkning (gennemsnitlig skalle-indeks 85, .4 mørkt og sort hår, .2 mørk hud).

Andetsteds har jeg vist, at den del av det østenfjeldske som blev aller sidst ryddet, er et strøk tversover de store dale, hvor den sidste rest af indlandsisen holdt sig helt ned mot broncealderens slutning. Dette fremgår ikke blot av de avgørende geologiske grunde, men også av mangelen på ægte sten- og broncealdersfund, av gårdsnavnenes moderne præg, av de uforholdsmæssig få middelalderskirker i de nu mægtige bygder: Nes (Hallingdal), Aurdal, Etnedalen, Gausdal, Ringebu-Øier, Storelvdalen. De forholdsvis længe øde bygder her dannede et bestemt skille tvers over de brede dale, så det ovenforliggende helt ned i nyere tid administrativt hørte til Gulatings- og Frostatingslagen. Også her må vi efter de almindelige iakttakelser vente at finde talrige kortskaller. De antropologiske undersøkelser er endnu ikke ført frem til endeligt resultat ved Arbos foreløpige arbeider. Men den almindelige regel synes mig dog allerede at træde tydelig frem: i «brærestbygderne», de nævnte midtre bygder, har man en forholdsvis mørk og kortskallet befolkning mellem renere langskallebygder både nordenfor og søndenfor — Storelvdalen mellem Kvikne og Elverum, Søndre Fron til Øier mellem Våge og Ringsaker, Aurdal og Nes i Valdres-Hallingdal mellem Indre Sogn-Hardanger og Land-Sigdal. Arbo har i hver dal kun fastslåt beliggenheten av kortskalle-strøkets ene yttergrænse, enten øvre eller nedre, men av hans nærmere beskrivelse fremgår, såvidt jeg ser, ganske tydelig også den anden grænse.

Efter dette kan den anden hovedregel for racernes utbredelse i landet formes så: talrige kortskaller i baklierne, i markebygderne, i brærest-bygderne

Digitized by Google

(hvorved altså forståes det belte tversover østlandets dalfører noget ovenfor den store indsjø-række, hvor storbræens rest holdt sig længe efter ariernes indvandring). Om kortskallerne nogetsteds her er i virkelig overvægt, kan være tvilsomt efter de hittil foreliggende data; brærest-bygderne kan derfor ikke træde frem på mit racekart, som avmærker hvor kortskallerne er i majoritet. Men derimot viser der sig — som det vil sees — en mørk stripe netop i brærest-strøket på valgkartet. Høiregraden er gennemgående netop .5; sætter vi, hvad iakttakelserne gør ganske rimeligt, kortskallegraden til .4, så slår altså loven — så mange kortskaller, så mange høire — til også for disse indre østlandske bygder med almindelig nøiagtighet. De tilsynelatende undtakelser som da blir igen, er kun 30 av 270! Man vil efter dette vistnok finde det rimeligt at slutte, at endnu flere av de formentlige undtakelser vil forsvinde for en nærmere antropologisk undersøkelse.

Men for at vende tilbake til hvorledes de to racer har delt landet mellem sig — vi har hittil gåt ut fra at racerne blot blandede sig mellem hverandre og så ved simpelt flertal avgjorde det herskende præg i bygderne. I virkeligheten foregik der selvfølgelig en direkte krydsning, og de oprindelige rene racemærker måtte bli påvirket ved blodblandingen, aldeles som vi kender det ved vore husdyr. Motsætningerne, særegenheterne blir herved som ellers noget avdæmpet. Skalleindekserne blev nærmet hverandre, fra oprindelig 75 og 85 til f. x. 78 og 83, som nu synes almindeligst, høiderne blev jevnere omkring 169—170, øine av grålig blandingsfarve blev hyppige, likeså mørkblondhet o. s. v. Og denne tiljevning gik naturlig ikke overalt nøiagtig i samme spor. Der utviklede sig «stedegne» varieteter. I Rogaland f. x. en form med indeks 83, mørkeblondt hår og middels høide, i Strileland muligens en med liten vækst og mørkfarvet, men med gennemsnitlig middels langt hode, i Ytre Nordmør en meget høi varietet med kortskalle, ved Kristianiafjorden kanske en liten med længere o. s. v. De forskellige antropologiske egenskaper nedarves til en vis grad uavhængig av hverandre. Det vil overalt være nødvendigt at foreta en detaljeret antropologisk analyse for at greie ut hvor stort bidrag i blodblandingen hver af de

Digitized by Google

o oprindelige racer har git på hvert enkelt sted. Men dette synes endnu overalt gørligt. For blandingen foregår ikke på den vis at forældre med blå og brune øine jevnlig får børn med blandede, grågrønne, men med enten blå eller brune; forældre med skalleindeks 75 og 85 får ikke almindelig børn med indeks 80, men disse og deres børn igen varierer om de samme to grundtyper; der foregår ingen aritmetisk utjevning. Den stadige naturlige variering ut til begge sider av disse grundtyper vil i høiden efterhånden kunne bli stærkere i den ene retning, så gennemsnittet for hver type bliver mindre ekstremt. Endnu kan imidlertid de oprindelige grundformer og deres styrkeforhold vistnok tydelig påvises overalt, selv hvor den stedegne krydsningsvarietet har vundet fæstnet form.

Og overalt mener jeg grundformernes styrkeforhold og deres utbredelse i det hele får en utvungen antropologisk forklaring ut fra den teori om landets bebyggelse, som jeg har vundet frem til væsentlig gennem geologisk-arkæologiske slutninger.

3. Racerne ved historisk tids begyndelse.

Kan man i Norges historie vise mærker efter folkets sammensætning av to forskellige racer?

Mytiske sagn fortæller om Fundinn Noregr, Hversu Noregr bygdist: to brødre delte det land de kom til, ikke efter de historisk kendte hovedled, Viken, Gulatingslag, Trøndelag, men så at Gor skulde ha øerne, Nor meginlandet — altså som racerne stort set deler landet. Der findes endog den mærkelige overensstemmelse at hele den store Fosenhalvø utenfor Trondhjemsfjorden tilfaldt Gors æt — kortskaller nu; endvidere led Nors mænd et enkelt nederlag i Sogndal — hvor et isoleret kortskallestrøk viser sig på kartet. Sagnets mening må være den almindelige mytiske, at forklare folkenes ophav ved slægtstavler, men det er videre kun fra Nors sønner, Thránd, Gard-(Harud)-Agde og Raum, de tre store hovedstammer ættest, alle fylkerne fra deres sønner. Når nu myten allikevel ved siden av Nor opstiller Gor, og knytter hans navn til kyststripen, tror jeg det er naturligt at tillægge også dette en mening, der vanskelig kan forklares uten ved at ánta at forskellen mellem de to racer — som sikkert var større end nu

Digitized by Google

efter længere tids krydsning — og racernes almindelige utbredelses-forhold stod for den mytedannende bevidsthet, og at avstanden mellem racerne syntes større end mellem de forskellige landsdele, slægskapet derfor fjernere. — Da de to norske racer efter almindelig videnskapelig skik bør få lokale navn, vil jeg i henhold til disse overensstemmelser med sagnet kalde dem op — langskallerne efter Nor og kortskallerne efter Gor.

Mere betydningsfuldt end mytiske sagn er selvfølgelig det sikre historiske forhold, at vore forfædre ved den historiske tids begyndelse viser sig i besiddelse av en talrig trælestand.

Det er en almindelig etnologisk erfaringssætning, at slavestand beror på en erobring av land med forskelligartet menneskerace. En social utvikling som fører til virkeligt slaveri inden en enkelt, helt ensartet og ren race, kan neppe påvises noget sted. Man må derfor på forhånd også for skandinaverne nærmest gå ut fra at deres træler skriver sig oprindelig fra undertvingelsen av et fremmed folkeslag. Den gængse opfatning, at de var krigsfanger, særlig fra vikingtiden, bærer tydelig usandsynlighetens præg. Det måtte vel helst være med nærmeste nabo man krigede, men man kender «intet eksempel på at nordgermansk krigsfange blev gjort til træl». (N. E. Eriksen: Trældom hos skandinaverne. 1861.) Ialmindelighet blev fangerne utløste eller dræpte, synderlig mange kunde man heller ikke godt føre med hjem på de stærkt bemandede krigsskibe. Det kunde vanskelig bli nogen talrig trælestand av dette, man tok neppe kvindelige fanger med av hensyn til sine slaver, og en systematisk slaveavl som i Amerika går det jo ikke godt an at tænke sig. Når man specielt har villet forklare den vestlandske mørke, kortskallede type som ættet fra krigsfanger fra «vesterviking» — som Arbo oftere har slåt på —, så falder denne hypotese uhjælpelig på det faktum at både skotter, irer, englændere, sakser, friser selv er langskaller og lyse (for Britanien i det hele en skalleindeks på 78, med $^3/_4$ blonde). Når en hustræl nævnes i sagaen av irsk eller skotsk herkomst, falder det øiensynlig naturligt uttrykkelig at bemærke dette som noget særegent ved ham. Lovene skiller også skarpt mellem utenlandsk træl, for hvem en egen ret gælder, og indenlandsk eller héralinn. Hele den sociale bygning vi kan rekonstruere os efter de ældste love, viser sig netop i forholdet med træl og frigiven

Digitized by Google

så ytterst kompliceret, at vi umulig kan tænke os den opført blot på grundlag av vikingtidens få fanger. Man har endog sær-ret for dem som stammer i 8de slægtsled fra en træl -- en slægtsrække, der alene omtrent kan spænde over vikingetidens par hundredår.

Trældommen hos skandinaverne rækker øiensynlig langt, langt længere op, teorien om kortskallernes oprindelse fra vikingernes krigsfanger — den ene av de to som er opstillet ved siden av min forklaring — lar sig øiensynlig ikke opretholde, begge racer må være der allerede med ariernes første landnåm. At tænke sig — med Eriksen — at nordmændene førte med sig slaver ved sin indvandring, lar sig heller ikke godt gøre. Man måtte da nødvendigvis anta langskaller og kortskaller mere jevnt blandet utover det hele land, de skarpe grænser, de mange rene langskallebygder vilde være uforklarlige. Men er kortskallerne hverken bragte senere til landet eller kommet samtidig med langskallerne, så må de ha været der tidligere, en opfatning hvorfra — som vist — alle gåter om racernes fordeling utover landet uten vanskelighet kan løses, og tillike naturlig forklares den talrige heralede trælestand som vi finder i Norge ved sagatidens begyndelse.

Der findes et mytisk kvad, Rigsthula, som skildrer samfundsklassernes oprindelse, hvorledes fra ældste slægt (Åe og Edda) stammer Thræll, fra følgende Karl og Jarl. Her finder vi den ældste beskrivelse av trælens utseende. Der nævnes om Thræll og Thir og deres børn egenskaper som «høsvan ok svartan» (efter Bugge; Eriksen har her en anmærkning: «Om originalens uttryk kan der være tvil; sikkert er det dog at nordmændene anså trælene for mere mørkladne end nordgermanerne, derav det oftere forekommende trælenavn Svart»), «sólbrunninn, fúligt andlit, niðrbjugt er nef, — Drumbr, Digralldi, Lútr og Leggjalldi, fingr digrir, langir hælar.» — Man kan ikke undgå at se antropologiske mærker fælles med den nuværende kortskallerace: mørk, med «stygt», bredt ansigt, flat næse (Valdemars Sjællandske lov har en særlig, øiensynlig meget gammel straffebestemmelse for at splitte op næseborene på en mand, «fordi det er træls mærke, ikke fri mands»), tykfalden, rundrygget, tykke ben, brede fingre, lavvristede føtter (tilbøielighet til platfot).

Digitized by Google

Sætter man mot dette skildringen av Karl: rauðan ok rjoðan, om Jarls mor: brynene bjartere, brystet lysere, halsen hvitere end hviten sne; om Jarl selv: blekt var håret, bjarte kinderne, hvasse hans øine som ormeungens, om hans brud: hvit, smalfingret — det er ikke tvil om, at myten her vil skildre den rene, stærkt blonde langskalle, at altså trælen karakteriseres ved kortskalletypens egenskaper, bonden og krigeren ved langskalletypens. At de gamle nordmænds ideale høvdinger netop havde denne sidstes, var høie, lyse, med gult hår, slanke, med fine hænder — det behøver ikke nærmere påvisning, det skal kun tilføies at man i gravhauger fra yngre jernalder har fundet særdeles typiske skeletter av langskalleracen.

Man kan mene: Rigsthula skildrer Jarl netop som denne ideale type, og trælen får blot som poetisk antitese motsatte egenskaper. Men man har flere og mere tilfældige eksempler på at man havde øie for at der var raceforskel mellem træl og thegn. Det heter om en Freystein: han var ikke styg som andre træle. Kong Hjørs dronning (fra Bjarmland?) fik tvillinger, men da de var «sorte og stygge», byttede hun dem om med en trælkvindes søn Leif, som var «hvit og vakker» og derfor passede bedre som kongesøn. Da Olav Tryggvessøn blev efterstræpt som knapt ét-års barn, blev der lagt et trælebarn i stedet for ham. Det skrek og alle gik derhen: «narrede er vi nu; ti alle kan se at dette ikke er noget skikkeligt kongebarn, det synes mig heller at være et ondt og usselt trælebarn.» At der var forskel allerede hos spædbørn, synes man at gå ut fra som selvsagt.

Vi finder altså i historiens morgen en talrig trælestand, der må forklares som opstået av en undertvungen urbefolkning, vi finder træl og thegn skildret som tydelig forskellige, med racemærker som utvilsomt henviser dem særskilt til hver av de to utprægede antropologiske typer vi kender nu. De første historiske vidnesbyrd bekræfter vor på anden måte vundne opfatning: de kortskallede anarier findes endnu i trældom under ariske erobrere, og racemotsætningen er endnu tildels bevidst.

Det er også alene ut fra denne opfatning av trælene som tilhørende et fremmed folkeslag, en anden race, det er muligt at forstå hele den indviklede sociale bygning dengang, med den stærke motsætning mellem herse og høld på den ene side,

Digitized by Google

og træl, frigiven træl og deres efterkommere trinvis nedover i lang række på den anden. «Den stilling inden samfundet som hølderne indtok i disse love [de ældste], kan ikke hvile på en nyere utvikling, men må være urgammel i landet, ældre end al historie» (J. E. Sars). Trælen «var ikke i lov og landret,» beskyttedes av loven kun som andet fé. Frigiven træl fik først mannhelge, 1/4 personlig ret af høldens, frigivens søn 1/3, reksthegn, som gennem 4 slægtled nedstammede fra frie 1/2, ja Frostatingsloven opstiller endog endnu et trin: årbåren mand med 2/3 ret, hvortil krævedes (efter Brandt), at man gennem mindst 8 — otte — slægtled nedstammede fra frie! Det er selvindlysende, at så vidtløftige bestemmelser, der spænder over et par hundredårs ætled, ikke kan tænkes utviklet til hævdvunden gyldighet i et homogent folk, hvor samfundet ellers ikke var nåd langt utenfor en enkel, rent patriarkalsk ordning. «At disse bestemmelser har sin oprindelse fra tider der ligger forut for den sikre historie, kan ikke være underkastet tvil» (J. E. S.). At det på et så primitivt standpunkt skulde gøre forskel i fornemhet, om ens tip-tip-tip-tip-tip-oldefar engang var træl, ja at loven tok praktisk hensyn til dette, er øiensynlig kun tænkeligt under en eneste forutsætning, den at trælene tilhørte en anden race. Det minder om «kuløren» i Amerika, hvor negerslaveblodet mærkedes, selv om det var kun 1/8. Men endnu mere minder det om forholdene hos en anden arisk race, den som trængte erobrende frem længst mot øst, til Indien, kanske nogenlunde samtidig med skandinaverne til Norge. Det er kasteveesenet, oprindelig den skarpe motsætning mellem erobrerfolk og undertvungne, som gælder begge steder. I Indien har det gennem det lykkedes arierne at holde sin race forholdsvis ren gennem mange tusenår, med langskallerne, det smale ansigt og forholdsvis lys hud midt i en langt talrigere urbefolkning av sorte, bredfjæsede, langskallede, negroide og gule, bredfjæsede, kortskallede mongoloide racer. Dette har kun været muligt ved at arierne her — likesom herseætten fra Sole — «var fribåren gennem hele sin slægtstavle.»

De gamle loves trinvise personlige ret repræsenterer langtfra toppunktet av en aristokratisk utvikling, det er tvertimot et skridt mot ophævelsen av den oprindelig absolute kløft mellem kasterne. Man har andre minder om denne. Helt ned i kristen

Digitized by Google

tid kunde gyldigt ægteskap kun indgås mellem mennesker av samme race, ikke av forskellig. «I en del» — siger Grågåsen — «har en træl større ret end en fri mand: trælen kan dræpe sin kones boler, uagtet hun er trælkvinde; men en fri mand kan ikke dræpe en trælkvindes boler, uagtet hun er hans kone.» Børnene var ikke engang uten videre arveberettiget om den som tilhørte trælekasten blev frigit før ægteskapet. Der mangler ikke heller træk av fuldstændig brahmansk kastefordom. Den islandske landnåmsmand Åsmund fik ikke fred i sin gravhaug, før hans træl, som dog frivillig havde fulgt ham i døden, var tat bort fra den. Den mytiske Starkad, «som tordnede mot vanslægtningerne fra fædrenes gamle sæd» (Svend Grundtvig), vilde heller forbløde end la sig forbinde av trælehånd.

Man kunde trække frem flere eksempler fra de gamle love på den uhyre avstand som skilte høld fra træl og fra træls frigivne æt i overskuelige led. Men jeg antar vi har nok til at se, at alle disse vidtløftige, detaljerede bestemmelser om de forskellige klassers indbyrdes forhold, som fylder en så stor del av loven, hele samfundsbygningen som vi kan rekonstruere den efter love og ældre kvad, først blir forklarlige og naturlige, når vi betragter dem som fremkommet av en oprindelig uoverstigelig skranke — som i Indien — mellem kasterne, den undertvungne og erobreren.

Med denne opfatning har vi samtidig vundet løsningen på én vanskelighet for den klare forståelse av de to racers historie i Norge. Man har spurgt: hvorledes kan det være tænkeligt, at to meget fåtallige racer kan have siddet blandet om hverandre i vore isolerede bygder i tusenår — 7 til 8 har jeg anslåt det til av geologiske grunde — uten at krydsningen er blit aldeles gennemgående og alle skarpe grænser utvisket mellem de oprindelig særskilte typer?

Løsningen blir den samme for de skandinaviske arier, som for de indiske: mellem racerne har der været reist kasteväsenets stærke skille, så krydsningen (panmiksien) endnu ikke virkede frit ved den historiske tids begyndelse.

Digitized by Google

4. Utjevning av kasteforskellen. Adel og almue — odelsbønder.

Race-spørgsmålets utvikling gennem historisk tid består i den gradvise ophævelse av enhver kaste-forskel. De store drag i denne utjevningsproces må følges for at kunne forstå de to norske racers kår i nutiden.

Trældom gik efterhånden av bruk efter kristendommens indførelse; det gik ikke godt an at sælge medkristne som slaver, trælene på kirkens gårde blev alle frigit, andre fulgte efter. Hustrælene, som vel væsentlig kun fandtes hos aristokratiet, holdt sig længst, ned i slutten af 12te århundrede, men større tillæg av nye sluttede med vikingtogene. Det almindelige tænkesæt påskyndede løisning av de almindelige, heralne træle, der som i Germania efter Tacitus bodde hver for sig, ved egen arne (suam quisque sedem suos penates regit). Snorre fortæller, hvorledes den mægtigste herse på Olav den helliges tid gik frem, Erling av Sole: «Hjemme på gården havde han umfram annat man (de almindelige hustræler) stedse 30 træler. Disse gav han stunder og lov til at arbeide for sig selv utenfor den vanlige arbeidstid, for at tjene op den nødvendige løsesum»; dette kunde de gøre på et år eller to, høist tre. «Men av sine frigivne viste han nogle til sildefisket, nogle til anden nyttig håndtering, nogle opryddede utmarker og satte bo der [Gæstal?], alle hjalp han til forfremmelse.»

Dette var den almindelige utvikling: som løsarbeidere, håndværkere, strandsiddere, jægere, rydningsmænd i utmark og almenning, leilændinger gik trælestanden over til *almue*, her som ellers i Europa i middelalderen. Motsætningen mellem hø l d og b o n d e, som jeg opfatter som oprindelig kasteforskel efter race, blev utydelig. Gulatingslovens «bonde» svarer i personlig ret til Frostatingslovens ætlinger i fjernere led end 4de fra løising (reksthegn og årbåren). Men bonde kaldtes nu i daglig tale også hølden, og denne betegnelse gik selv av brug. Allerede i Magnus Lagabøters lov er den gamle trinvise kasteinddeling for den personlige ret ophævet. Kristendommen måtte

Digitized by Google

holde på at ægteskapet som sakrament var gyldigt mellem alle. I de høieste kredse holdt ætstoltheden sig længst. I Frostatingsloven betragtedes som naturligt at der i kongens hird ikke fandtes nogen av bonde-æt. Fra Sigurd Jorsalafars tid har man fortællingen om Ottar Birting; når kongen skælder ham ud: «du største drog av en kotkarlsøn, din tossede bondeunge, av den ringeste og usleste æt» — så har dette med kotkarlsøn vel neppe været bokstavelig at forstå; Ottar var sikkerlig en rik mands søn, ellers var han ikke optat ved hoffet, end mindre siden gjort til landets første mand. Men «lendermænd, skutilsvende og alle de bedste mænd i landet syntes han var litet værd ved siden av dem», fordi han ikke var av høldeæt; og jeg læser motsætningen mellem den kortskallede bonde-æt og den ariske hølde-type, som var almindelig i hirden, i dette, at han istedetfor farsnavnet fører det ironiske opnavn «den lyse», medens han var «sort av hår, mørk av hud, liten av vækst».

Men kasteforskellen var jo efterhånden gåt over til en standsforskel, en aristokratisk ætstolthet. Som sådan lever den den dag idag, særlig naturligvis i vore langskalle-bygder. At det store sociale svælg som er det almindelige her — i motsætning til i Gor-bygderne — mellem gårdmandsklassen og husmænd og arbeidere, virkelig er en sidste rest av den oprindelige kasteforskel mellem arier og urbefolkning, tror jeg fremgår, ikke alene av den historiske sandsynlighet, men også direkte av at selve race-motsætningen er påviselig endnu. Nogen omfattende systematisk undersøkelse av dette foreligger vistnok endnu ikke, men Arbo har dog i Hedemarksbygder (Løiten og Vang — jeg kan tilføie Nes) noteret en fremtrædende «typisk forskel mellem gårdbrukerklassen og husmandsklassen, hvilken sidste ei sjelden minder om Rigsmåls skildring av trælen». En hel del av de kendte skildringer av husmandsstandens dårligere legemsbygning er vel at henføre like meget til race som til ernæring.

Gårdmandsklassens standsstolthet har således like til nutiden virket som en ubevidst kasteånd mellem racerne, ihvertfald i slike langskallebygder, og dermed tillike til i stor utstrækning at vedlikeholde det oprindelige forhold: den ariske erobrerrace var eneeier av al jord. «Han bød han eie odelvoldene, odelvoldene, de ældgamle bygder.» Fra først av synes jordeiendommene at ha været uavhændelige i landnåmsmandens æt, og vanskelighe-

Digitized by Google

terne ved at få fuld eiendomsret, høldens, den odelbårnes ret, var endnu efter de ældste love vi kender, særdeles store. Først en æt som havde siddet uavbrudt i 6te slægtsled på en gård, fik odel. I Magnus Lagabøters lov indskrænkedes tiden til 60 år, og utviklingen i den retning er gåt stadig videre. Odelsretten bestod dog oprindelig ikke bare i en genkøpsret som nu. Hølden sad som fuldstændig suveræn på sin grund, han svarede ingen skatter på den, medens «bonden» — hvorved endnu i forordninger som fremdeles er gældende ret, uttrykkelig menes leilændinger — måtte betale landskyld til den som havde odelsretten.

Vi vet at Harald Hårfagre «satte den ret overalt hvor han lagde landet under sig, at han tilegnede sig al odel og lot alle bønder give sig landskyld, både mægtige og ringe. Han tok i hvert fylke al odel og alt land bygget og ubygget.» — — «Alle bønder skulde være hans leilændinger, så og de som ryddede i skogene, saltbrænderne og alle veidemænd både på sjø og land, de blev ham tjenestbundne.» Det var vel en landnåmsmands ret han vilde hævde for kongemagten, over alt som ikke eiedes av hølderne personlig; alle leilændinger, frigivne o. s. v. skulde skatte til ham. Men dette første forsøk på at angripe odelsretten lykkedes det ikke at få gennemført — uten for almenningernes vedkommende og utredselen for leding, når både træl og thegn skulde ud. Det var først senere i utviklingen at også de odelsbårne bønder blev lagt i skat, både for egen gård og med $^1/_4$—$^1/_2$ av sin odelsindkomst av andre — hvad der tilslut vel gik ut over leilændingerne. Forsåvidt kongens landskyld var andet end leilændingernes avgift fra kongens egne gårde, faldt den sikkerlig fra først av på bonden, ikke på hølden. — Pligten at underholde kongens mænd som gæster likeså; vi har en bestemmelse fra 1285 i Sverige om at bønderne — men her av den sort, at «biskop og lagmand skal bondes søn være», altså hølderne — skal være fri for den tvungne gæstning, hvad der (efter Munch) er «en legal bekræftelse på et forhold som længe faktisk havde fundet sted». — Siden faldt skydspligten ens på alle bønder. Personligt arbeide på kongens gårde, ved de store kirke-bygninger o. s. v., blev selvsagt kun krævet av bonde-leilændingen, ikke av hølden. Sent i dansketiden klagedes der over som noget uhørt, at arbeids-

Digitized by Google

penge (erstatning for arbeidsydelse) forsøktes krævet av odelsbønder. Der findes endnu tilfælde hvor den oprindelige forskel mellem høld og bonde kan mærkes, f. x. hvor kirke eies av menigheten: nødvendige pengeutredsler påhviler gårdeierne (oprindelig hølderne, som havde odel til bygden), «medens man har anset det tillateligt at lægge pligtarbeide på den øvrige almue». (W. S. Dahl).

Til slike rudimentære rester som denne tvilsomme forskel i pligtarbeide, en juridisk besynderlighet som genkøpsret til landeiendom, en social kløft mellem stænderne på landet ikke at skille fra almindelig klassehovmod, er således nu den fundamentale forskel reduceret, som begyndte som skarpt kaste-skille, med den ene races, den kortskallede urbefolknings fuldstændige trældom, den anden races, den langskallede ariske erobrers fuldstændige herredømme over landet. —

Denne utjevnende utvikling måtte ta en forskellig gang, der hvor urbefolkningen sad tættest ved ariernes indvandring, og der hvor den omtrent manglede.

Langs kysten og særlig i Gulatingslagen havde Nors æt, herse og høld, oprindelig en talrig ufri befolkning under sig. Islandske landnåmsmænd — som væsentlig var herfra — sees at have tat med sig 10—20 træler hver, foruten mange frigivne, og et mange gange større tal av frigivne og deres efterkommere sad selvsagt igen i Norge. Frigivne stod flere slægtled utover i avhængighetsforhold til sin drott (thrymsl), dannede et klientel som i Rom. Erling Skjalgssøn fra Sole, midt i det mægtigste kortskallestrøk i landet, «havde stedse 90 fribårne mænd med sig og flere,» 200 eller flere, når tiderne var utrygge, på knapt 2 dage samlede han 1500 mand. Selv om dette var enestående, så må ihvertfald antas at Gors æt på denne tid, som træle, frigivne og leilændingsbønder, utgjorde den rent overveiende del av folkemængden her vestpå. De ældste love om leie av jord er ytterst «detaljerede (og for bygselmændene meget ufordelagtige)» og viser tydelig at «den store masse av landets jordbrukere i oldtiden var leilændinger» (J. E. Sars) — ihvertfald langs kysten. Efter lovene kan det tænkes at ikke så meget som 12 hølder møter til tings i hvert fylke. Nors æt måtte under disse forhold komme til at danne en adel, opstått på nøiagtig samme grundlag som hos de sydligere germaner. Det

Digitized by Google

mægtige aristokrati her i Gors land bød den stærkeste motstand mod Harald Hårfagres indgrep i odelsretten, deres myndighet over og indtægter av almuen, og de emigrerede efter nederlaget i hundredvis. Der blev ryddet stærkt op i høldeskogen, og vidtløftige eiendomme gik over i kongemagtens eie. Men fremdeles stod store stammer igen og kuede væksten for skogbunden, almuen. Av 45 lendermænd i 13de århundrede, hvis stamgods kendes, lå dette for mindst 40 i den kortskallede kyststripe, av 35 adelige ætter som nævnes i 14de, hører 30 hjemme der. Disse høibyrdede ætter gik efterhånden ved giftermål over til en sammenhængende slægt, — som tilslut arvedes av de danske svigersønner. — Sammen med kronen og kirken eiede disse få ætter den overveiende del av gårdene i Gulatingslagen og kysten videre nordover. En familie eiede alene 1/5 af Norges landgods, og det lå væsentlig i Gors land. Endnu i 17de århundrede synes 3/4 av jordbrukene her at være bygselgods. De oprindelige, langskallede hølder, odelsbønderne her som ikke var komne med i høiadelen, måtte efterhånden gå op i den overvældende almue, der, som målingen viser, væsentlig er kortskallet. Og almuens kår, leilændingers, fiskeres o. s. v., måtte bli temmelig tunge, som andetsteds under adelens overvælde — trods enkelte fortrin i sammenligning med bønderne på de danske øer f. x.

Utviklingen tok en ganske anden form i de bygder hvor arierne ved sin indvandring fandt tomt land. Østenfjelds og i det gamle Trondhjem, de otte indre fylker ved Trondhjemsfjorden, viser den nuværende antropologiske type at den kortskallede urbefolkning må ha været fåtallig. Den ariske landnåmsmand fandt her i de frodige løvskog-klædte lier og især i det nyhævede terrasseland indenfor fjordbundene ypperligt land for sine hjorder og sit primitive jordbruk, og vandt stor styrke. De arkæologiske fund viser en forholdsvis jevn befolkning helt fra den yngre stenalder av — skønt mangelen på flint selvfølgelig her som ellers i Europa medfører en tilsynelatende fattigdom på fund i sammenligning med de egentlige flintland, som Danmark, England og enkelte franske provinser. Men især fra jernalderens slutning, vikingtiden, har disse strøk talrige fund. Historiens første lys viser os at Trondhjem var Mannaheim, landets rette styrke, og fra Viken utgik landets samling til ét

Digitized by Google

rike. Men allikevel er det påfaldende få av de egentlige store ætter, som hører hjemme i disse store landsdele. Fra trønderfylkerne kender vi knapt sikre herser, av lendermændene i Frostatingslagen ut gennem tiderne var næsten ingen fra de indre bygder; derimot store ætter ute fra Hålogoland og Mørene, kortskallestripen. (Lade- og Mørejarlene; Bjarkø, Steig, Torget, Austråt, Rein, Blindheim, Giske). Noget lignende gælder Viken, hvor de fleste av de få lendermænd hvis stamgods kendes her, synes at ha havt dem i Ranrike. Om mænd fra de indre bygder når fremskutt stilling, viser de sig oftest indgiftede i storætterne ute ved kysten (Ølver paa Egg, Einar Tambarskjælve, Håkon Ivarssøn; senere Thornberg og Suðrheims-ætten).

Årsaken til dette går tydelig helt tilbake til landnåmstiden, arierne fik ikke her nogen talrig undertvungen trælestand, hølden siden ikke så mange frigivne leilændinger. Her var ingen gunstige vilkår for utvikling av adel. Men netop derfor var det også hølden, odelsbonden selv, som rådde grunden. Leilændinger var — utenfor almenningerne — forholdsvis få. Heller ikke kirken eller kongen eiede så stor del av jorden i selve bygderne, som langs kysten. Nors æt, den langskallede, var den overveiende blandt befolkningen, der fandtes ikke en så talrig almue dannet av frigivne træler og deres efterkommere. På gårdene sad høldeætterne selv i stort tal; haugbuen, landnåmsmanden, kan vistnok endnu se sin æt i odelen på mange av dem. Og den bonde som således sidder i gammel odel, det er en anden mand end den bonde som tidligere kun havde halv ret, hvis æt havde arbeidet sig trinnene opover fra træl til almue. Hans fulde suverænitet på egen grund blev vel gennem tiderne noget indskrænket, skatterne faldt vel tunge også for ham, men under herser og jarler, under nasjonalt kongedømme, unasjonalt adelsstyre, dansk enevoldsmagt bevaredes dog altid den personlige frihet og ret, bedre end vel i noget andet land. Det var i denne den største del av landet, i langskallebygderne, den utvikling bares, der — som Sars så åndfuldt har skildret — uten brudd fører over fra hølden på fylketinget til odelsbonden på stortinget og i kongens råd nu. Ikke i kortskallebygderne.

Digitized by Google

5. Tun — landsby.

Det samme grundforhold der betingede den forskellige sociale utviklingsgang i Norges bygder, medførte også en fundamental landøkonomisk ulikhet mellem dem. Hvor de indvandrede arier traf på en nogenlunde tæt urbefolkning, var de i Norge som andetsteds nødt til at indrette sig anderledes ved bosætningen end hvor landet lå frit. Blandt et undertvunget, fiendtligt folk var det ikke rådeligt at bo spredt utover i enkelte familier. Man holdt sig samlet i mindre grupper, som den erobrende arier har gjort fra Ganges til Atlanterhavet, i *landsbyer*. Kun hvor urbefolkningen var meget svak eller manglede, kunde med nogen tryghet vælges det naturligere og friere sæt, at hvert enkelt familiehoved kunde få sit eget landnåm, med selvstændig, fritliggende bolig. Man har altid gåt ut fra at denne sidste ordning med enkelte gårde gjaldt for hele Norge og Svealand, og utviklet at denne undtakelse fra den almindelige ariske skik naturlig forklaredes ved landenes stærkt opstykkede topografi. Men denne forklaring slår åpenbart ikke til for Svealands svære lersletter eller for fjordbundenes vidtstrakte terrasseflater i Norge, eller de brede, vidtløftige østlandske dalfører. Og omvendt, ute på øerne langs Norges vestkyst og i de voldsomt sønderskårne fjordlandskap, hvor forklaringen synes rimelig, der har man den dag i dag fuldt typisk landsbybruk, med flere, oftest 5—6, men op til 20, selvstændige opsiddere samlet i samme tun (= town; zaun: gærdet om landsbyen) og med fuldstændigt jordfællesskap. Oftest er det «teigblanding» med hjemmemarken delt teigvis mellem opsidderne, som almindelig i Mellemeuropa, men tildels findes en endnu mere primitiv form, «årbytte», fuldstændig som Cæsar skildrer det for to tusen år siden: «at der ikke findes personlig og særskilt eiendomsret til akrene, men at de må skifte bruken av dem hvert år.»

Det er uråd at hævde den almindelige opfatning, at disse forhold er fremkommet efterhånden gennem tiderne ved skifte mellem arvinger. Dertil svarer forholdene for fuldstændig til ariernes oprindelige landsbyordning andetsteds; enkelt forskel, som kanske kan påvises, forklares naturlig

Digitized by Google

ved at urbefolkningen her ikke var på langt nær så tæt som ved Middelhavet, hvor bosættelsen måtte ske i stæder, heller ikke var det en mere spredt, men fastboende akerbrukende befolkning, som det efter Tacitus må antas i Mellemeuropa, men en fåtallig fiskerbefolkning, hvor ikke engang større landsbyer var nødvendige, men hvor dog krævedes noget sammenhold — i motsætning til øde land, hvor hver familie frit kunde vælge sit bo for sig selv. På hvert punkt en naturlig tilpasning til selvforsvarets krav. At tun-bruket ikke skyldes en gradvis utstykning mellem arvingerne kan man videre slutte derav, at den viser sig like almindelig så langt tilbake i tiden som man har anledning til at undersøke det. Således ved skattemandtal fra 17de århundrede. Og allerede de ældste love, som sikkert fæster hævd fra tider langt forut for kristendommen, har mange og nøie bestemmelser der forutsætter teigblanding og fællesbruk — f. x. om når buskapen kan slippes på bøen, og lignende.

Det viser sig videre, at det er ganske bestemte strøk av landet hvor teigblandingen er i bruk, og da som almindelig regel, mens den i andre ikke engang kendes. «I størstedelen av Stavanger og Bergens stifter samt Romsdals amt (der kunde være tilføiet Fosen og tildels Nordland) sees det forhold at ha fundet sted, at den enkelte gård var delt mellem mange opsiddere, like op til 20. I omtrent hele det østenfjeldske og størstedelen av det trondhjemske (Søndre og Nordre Trondhjems amter) var forholdet et andet. Her har hver gård en opsidder, kun rent undtakelsesvis to.» Så Sars om 17de århundrede. J. Smitt i 1883: «De landsdele hvor teigblanding findes, er kystamterne fra Nedenes vestover og nordover. I indlandsbygderne er dette eiendomsforhold næsten forsvindende.» Endnu i 1875 — da den offentlige utskiftning allerede havde virket en tid — lå i Søndre Bergenhus amt 8137 av 10930 bruk i jordfællesskap, i Nordre Trondhjems amt kun 317 (væsentlig i Namdalen og Snåsen) av 4845! Det kan ikke tænkes, at denne avgjorte motsætning mellem bygderne kan komme av tilfældig forskel i skik likeoverfor åsædesretten. Var utstykningen årsaken, så måtte de enkelte bruk være så meget mindre i teigblandingsbygderne, omtrent 5 gange så små efter sameiernes antal i gennemsnit. Hertil findes intet mærkbart spor i statistiken. I Søndre Bergenhus, med 4/5 af brukene i teigblanding, har de omtrent

Digitized by Google

samme gennemsnitlige matrikulskyld som i Smålenene hvor teigblanding ikke kendes. Det avgørende synes at være at et gennemsnitsbruk bedst passer til — føder og kræver — et bestemt antal personer, omkring 10 hvor ikke andre næringsveie træder til; at hvert bruk ute ved havkanten føder noget flere, forklares liketil av fiskeriet. Men nogen væsentlig forskel i brukenes størrelse er der altså ikke, — den fundamentale og bevislig urgamle forskel er kun den, at det enkelte bruk på østlandet normalt altid ligger samlet, på vestlandet i teigblanding.

Tunene og teigblandingen i Norge er øiensynlig en like ægte og oprindelig landsbyforfatning som nogen anden hos arierne. Når læren: «i Norge findes ikke spor av landsbyvæsen» har kunnet holde sig, det virkelige forhold oversees så længe, så er det vel alene forklarligt ved at P. A. Munch's indvandringshypotese på dette punkt endnu fuldstændig har bundet tanken: i Norge skulde der ikke findes nogen urbefolkning ved nordmændenes indvandring, allermindst «nordenfjelds», høist «goter» i Viken. — Kortskalle-racens tilvære beviser at hypotesen ikke er rigtig. Denne antropologiske types herredømme netop hvor en urbefolkning der væsentlig levede av havet måtte sidde tættest, viser hvor man også må vente at finde landsbyvæsenet — såsandt det som ellers er opstået ved erobring av bebod land. Statistiken over teigblandede bruk viser nu virkelig i det store, at tunene tilhører kortskallernes kyststripe. Det kan forstås, at den almindelige skik i et landstrøk kan have bredt sig utover selv til dem av bygderne hvor Gors æt ikke var i overvægt — således i det indre av Bergenhus-amterne (hvor dog teigblandingen ikke spiller den rolle, den efter de store tun synes at gøre, hvad det vil være for vidtløftigt nærmere at påvise). Det kan således forstås, at teigblandingens og kortskalle-racens felter på karterne ikke dækker hverandre ganske nøiagtig. Men hovedregelen er dog utvilsomt som den måtte være efter min tolkning av det norske folks oprindelse: det er i kortskallebygderne man har tunene og teigblandingen i bøerne.

De statistiske data — som selvfølgelig må søkes fra den tid den offentlige utskiftning ikke havde forandret det oprindelige forhold — slår meget nøie til.

Digitized by Google

Desværre foreligger kun for amterne beregning over hvor stor del av eiendommene lå i teigblanding, da den første lov om utskiftning blev git 1821; for de for os alene brukelige mindre dele gives kun en «Fortegnelse over de herreder, hvor efter lensmændenes opgave jordfællesskap var meget udbredt 1875» (Norg. off. Statist. 3 R. No. 73). Og blandt disse mangler flere som man vet tidligere havde det stærkt, f. x. på Jæderen. Det er en opgave av stor betydning for forståelsen av vort lands utvikling at finde hvor jordfællesskapet oprindelig herskede, og dets forhold til leilændingsvæsenet, og den må endnu kunne løses ved tilgængelige hjælpekilder. I den foreliggende fortegnelse har det imidlertid sin interesse at mærke de få østlandske herreder, som opføres. Det er brærest-bygderne Ringebu og Søndre Fron, Nordre Land, Nordre Aurdal, Nes (Hallingdal), det er markebygderne Lilleelvdalen, Kvikne, Lesje, Lom, Vang og Hol, det er bakli-bygder som Totn og Biri. Kun 1 — en — af de 15, som fremhæves fra de østenfjeldske stifter, Ramnes i Vestfold*) falder ikke i de strøk, hvor vi — efter 2den hovedregel for racefordelingen — må vente at finde, og delvis bevislig finder talrige kortskaller. Et blik på valgkartet viser, at man her også har de fleste av de meget få høirebygder i indlandet. Det er vel nogen forskel på fællesbruket her og på vestlandet, men overensstemmelsen mellem teigblanding og raceforhold også østenfjelds er for iøinefaldende til at kunne være et tilfælde.

Landsbysystem og adel hører genetisk sammen, i Norge som i Danmark og Mellemeuropa; begge hviler på samme grundlag, et erobrerfolks bosætning inden en talrigere ældre befolkning. Og utviklingen går overalt samme vei. Alt av erobrerracen som ikke kommer op i en sluttet og efterhånden utdøende adel, blir hurtig slukt av den almue, som utvikler sig av den talrigere undertrykte race; de trange tun påskynder utviklingen i og for sig. I Frankrige forsvandt de blonde ariske galler, som Cæsar skildrer, like så vel som de senere ariske

*) Bygden er så lav, at det meste lå under havet (mærk Ramnes nu 10 km. inde i landet) ned mod jernalderens begyndelse; derfor kanske bebygget sent av frigivne o: — kortskaller.

Digitized by Google

franker og burgunder — befolkningen er blit næsten helt kortskallet, selv om adelen endnu bærer tydelige mærker av sin langskallede herkomst (Lapouge). I Sydtyskland er de blonde germanske alemanner, bavarer o. s. v., hvis smukke langskaller man har fundet i hundredvis i «rækkegravene», omtrent blit borte i den «keltiske» urbefolkning — den kortskallede Alperace (Baden kortskallegrad ,8). På samme vis i Gors land i Norge. Adelen tyndedes ut, den oprindelige langskalle-kontingent er vel endnu tydelig mærkbar i folket, men kortskallen blev den overveiende, den typiske. Den talrigere anariske urbefolkning gik fra træl gradvis over i frigivne, strandsiddere o. s. v., leilændinger, almue. Det er Gors æt som nu råder i tunene på deres oprindelige grund — dog først i den senere tid som væsentlig selveiere. Dette er en utvikling ganske efter den almindelige europæiske type. Utenfor den oprindelige kystbefolknings grund, hvor Nors langskallede æt blev i stærk overvægt fra første bosætning av, der har man derimot den typiske norske utvikling — væsentlig uten adel og uten fortrykt almue, fra høld til odelsbonde. —

For at sikre sig fuldt klare begreper kan man gøre følgende skønsmæssige overslag over racernes oprindelige styrke. I forlandet mellem storbræ og ishav bodde den anariske kystbefolkning omtrent så tæt som eskimoerne på Grønlands litt længere vestkyst — det gir en 8—10 tusen Gormænd. Den ariske indvandrer fandt senere gunstige steder til landnåm omtrent like tæt her som ved Islands nogenlunde like lange kyst for tusen år siden — en 4—500 i Gorstrøket. I hvert av kystherrederne kunde der da i gennemsnit blive en halvhundrede Gormænd omkring de par bøer arierne valgte til sine tun; styrkeforhold omkring 2 : 1. Antar vi nu at der indenfor nedsatte sig omtrent like stort antal Nor-mænd, blev Norges befolkning vel så stor som Islands efter landnåmet der. Men med sin rikere kultur, fædrift o. s. v., måtte Norætten i det frie indre land vokse hurtigere, til forholdet blev omtrent som nu, 1 : 3 i det hele, medens omvendt i Utgarden den talrigere urbefolkning tok overhånd, til kortskallegraden ,7—8. Alt rimelige tal, hvortil den følgende utvikling til den tidobbelte befolkning ved historisk tids begyndelse og til racernes styrkeforhold nu slutter sig ganske naturlig.

Digitized by Google

Den stærke forskel mellem «Østland» og «Vestland» er særdeles øienfaldende og har ofte været behandlet, allikevel har man altid gåt ut fra oprindelig én race og en i det hele ensartet fælles utvikling for hele Norge. Det var nødvendigt at race-forskellen blev påvist, før man kunde få øinene op for, hvor aldeles fundamental motsætningen er. Først da er det blit muligt at utlede samtlige eiendommeligheter i bygdernes legemlige, åndelige og økonomiske fysiognomi som nødvendige konsekvenser av en enkel, nærliggende teori om de to racers første sammenstøt og den derav betingede videre utvikling.

6. Kortskallernes åndelige karakteristik.

Her er skildret de ytre racemærker hos de to folke-elementer som sammensætter den norske nasjon, deres indvandring, og deres senere så vidt forskellige kår. Kan man nu fra deres tidligere historie påvise også åndelige særegenheter, som kan gi os en dypere forståelse av det norske folks sammensatte psykologi, som f. x. kan gi en forklaring av det mærkelige forhold som karter og statistik beviser, at partierne i dagens politiske strid skiller racerne så bestemt?

Den kortskallede, anariske race, Gors æt, møter vi, efter det tidligere utviklede, først i historien som hjemmealede træle. Vor ældste literatur viser et uvanlig skarpt blik for karakteristiske eiendommeligheter hos menneskene, vi må vente at finde træleracens åndelige særmærker fremhævet, like så vel som dens legemlige. Det er selvfølgelig kun tilfældigvis træle værdiges omtale, men A. E. Eriksen har dog kunnet samle trækkene til et temmelig bestemt billede.

«Allerede som barn utmærkedes trælen ved en forsagthet, som skilte ham fra den frie bondes [= hølds] barn.» Det tidligere omtalte lyse og vakre trælebarn Leiv syntes kong Hjør «liten og ubetydelig.» Hans egne forbyttede børn, som lå i halmen på gulvet, spottede Leiv og tok fra ham de guldringe han sad og lekte med i høisætet, så han begyndte at græte. «Nu, kvad Brage skald, som havde vogtet deres færd, kender

Digitized by Google

jeg vel, hvo er kong Hjørs barn og hvo trælens.» Det var altså ikke opdragelsen som gjorde forskel, og karakteren var sikrere racemærke end utseendet. — På blikket skilles træl let fra den som var «av god byrd». «Ikke har du træleøine,» siger kong Helge til Yrsa, som utgir sig for thy. Amleth ser straks træleætten hos den britiske konge på hans *oculi serviles* (Saxo). — «Modløshet, rædhet og latterlig frygt er egenskaper som jevnlig tillægges ham.» Gunnar ser på det skælvende trælehjerte, som man har bragt ham i stedet for broderens: «Dette er Hjalle den bløtes hjerte, ulikt Høgne den frøknes. Det bæver meget nu, men mere bævede det da det lå i hans bryst.» Arnkel er ute på marken med sine træler og bliver overrasket av sine fiender. Han sender da den ene — som råder til at fly — hjem efter hjælp; han springer, vild av skræk, op i fjeld og ned i fos, hvor han sætter livet til. Den anden træl flygtede også hjem og var så vetskræmt, at han glemte at fortælle om Arnkels fare. Man har også en anden fortælling fra Island om en træl, som i skræk for ut over en fjeldvæg og omkom. «Trælen vilde heller se på og snakke om striden end selv delta i den.» — Trælen var «klodset og ubehændig», selv om han var stærk. — «Livet blev hans kæreste eiendom, dernæst penge; den higen efter ære og berømmelse, som var den frie medfødt, fandtes ikke hos ham.» For penge lod han sig bruke til «at utføre skændselsgerninger, som nogen fri mand ikke vilde påta sig.» Han kunde uten betænkning snigmyrde sin herre sovende — skønt «i det hele vil man sjelden finde en træl øve et redeligt drap» (motsat snigmord). — Trælen var i høi grad overtroisk, «de trodde på spøkelser og gengangere», var «ræd for lik». Trælen var indsmigrende, men løgnagtig og troløs. «Penge havde trælen altid sans for» — — «den lave tænkemåte, den samvittighetsløshet, der som oftest karakteriserede ham.» «Selv når trælen frigaves, havde han og hans slægt vanskelig for at avlægge sine trællelyster og tilegne sig æresfølelse.» — Disse egenskaper var så karakteristiske for trælen, at endog den frimand der var i besiddelse av dem, stempledes som træl. Lysende undtakelser manglede naturligvis ikke, men de var ikke særdeles hyppige og betragtedes virkelig av vore fædre som undtakelser — — hvor de fandtes, var de forbundet med bevidstheten om sin stillings usselhet og en levende attrå efter

Digitized by Google

at sættes i klasse med andre mennesker.» — Trælen skildres i det hele som uglad.

Dette var kortskalleracen i vor ældste literaturs skildring av trælen. Så til skildringen i den nyere av den «åndelige typus» i de bygder, hvor kortskalleracen er renest nu. Arbo har først ordet.

«Fysiognomiens uttryk er det sædvanlige vestlandske [ɔ: hos kortskallerne], uttrykket er ikke så energisk, med det lidt sky, vikende blik. — — Vestlændingen er tung og træg — — ungdommen mangler al sprækhet og livsfriskhet og har en overlegen, halv snobbet foragt for alt fysisk arbeide som ikke synes direkte at lønne sig — derfor har han også litet tilovers for idrætten og da specielt militærlivet — — han er uten krigersk tilbøielighet og ambisjon — — mangler kappelyst og giver derfor før op. — Rensligheten står ofte meget lavt. Det er på en vis måte noget vist stilfærdigt og småpuslet ved ham, han er ikke pågående i sin optræden, ikke brautende. En slave av folkeskikken, tør ikke bryte på den for ikke at få ord for at være «storagtig». — Der findes en mærkelig standslikhet, ikke længere noget bondearistokrati» [vi har set grunden]. Nøisom og sparsommelig indtil knepenhet og småligt «knægeri» — — han beskyldes for tværhet og trumpethet — — de mangler gemytlighet og humør, men har nok av kritisk sans og klandresyke. Mot andre viser han søtlatenhet — — at ville tale en efter munden, holde med en og sige ja til alting for bakefter at le av ens naivetet — — tale ilde om næsten, for hvilket han synes at ha stor svakhet — — ikke nogen utpræget gæstfrihet. — Medfødt mistroiskhet — — fordækt og reserveret natur, dertil også en slu beregnende, ofte dygtig egoistisk — — dog stor hjælpsomhet i virkelig nød, og når de religiøse følelser er sat i bevægelse. Meget nærtakende, forstår ikke spøk. Hidsighet — ofte over ubetydeligheter, f. x. når nogen ulovlig betræder hans mark — men til håndgripeligheter kommer det sjelden. Mistænksomheten og misundeligheten ikke alene likeoverfor bedre stillede, men også likeoverfor sine jevnlike, der desværre er så stærkt utpræget, fornemmelig dog, som det synes, hos vor vestlandske almue. Hans livssyn kan anta et trist og tungt, mørkt og pietistisk præg — lovens strenghet hviler over ungdommen — en religiøs grublende natur. I mær-

Digitized by Google

kelig grad vek, ømfindtlig — — deres svakhet, når de ser blod — — sytende og ængstelig nervøse ofte i ubetydelige sykdomstilfælde. Synd mot det sjette bud er hans svakeste punkt — ofte i unaturlig form — — ægteskapet holdes ikke altid rent. I beruset tilstand er han venligheten selv, indtil det mest plagsomme klængeri.»

Arbos karakteristik sigter nærmest til Rogaland og Vestagder. Et par andre iakttakere herfra skal citeres: Amtmand Holm fra 1790-årene om Lyngdølen: — — er en reserveret, helt gennem forbeholden mand, som ikke nogensinde siger sin mening helt ut — derfor i høi grad mistroisk og mistænkelig, dertil dadel- og klandresyk i høi grad — endvidere upålitelig såvel i løfter som i pengeaffærer, i høi grad misundelig, har ingen følelse av taknemmelighet for beviste velgerninger, ialfald er det mærkværdig snart glemt, hævngerrig og hatefuld for den mindste ting som han tror er fornærmelse, men han bærer naget hos sig i sin indesluttede, feigt anlagte karakter. Som det eneste lyspunkt i denne så strenge karakteristik, og som synes at indeholde i sig en selvmotsigelse, kan nævnes deres store hjælpsomhet indbyrdes i nød, ulykke og trængsler. — Man finder kendelig, at de viker fra oplandsmændene såvel i manddom som i godgørende egenskaper.

Sogn, nærmest Ytre Sogn, skildres så: et mørkt træk i sogningens karakter — et karaktertræk som dog ikke er eget for ham, men vel skal findes over hele Vestlandet — det er den mangel på åpenhet og likefremhet, den forstillelse og sluhet som man så ofte skal finde. Han er gerne enig, går gerne med på hvad man siger, medens han i virkeligheten kan mene noget ganske andet. Grunden kan være mangel på mod til at sige hvad han mener, men må dog helst søkes deri, at det ligger i hans natur at han ikke viser sig som han er. Bitre uvenner kan møte hinanden med det søteste smil. — Disse egenskaper avføder så naturlig mistænksomhet, hvorfor man også skal finde dette træk i forbindelse med den naturlige varhet og forsigtighet. Sogningen er ikke meget interesseret utenfor det kirkelige område — læser kun «gudfrygtiga bøkje». Han fortaper sig så i sine egne småinteresser og i sit daglige stræv, at han ikke får øie på samfundets store bindende interesser — — nøisomhet, arbeidsomhet og tarvelighet — —

Digitized by Google

tarvelig i matstel og klædedragt. I Indre Sogn synes forholdene dog at arte sig noget større. (O. D.)

I Søndfjord «bor kanske landets tyngste, seigeste og sendrægtigste folk. Søndfjordingen er godt utrustet, han både tænker skarpt og føler dypt, men han trænger tre gange så lang tid til alt som andre mennesker.» (K. Elster).

Fra det indre land, hvor kortskallerne har vundet stor styrke efter den anden hovedregel for deres utbredelse, skal medtas Gudbrandsdalens mest kortskallede bygder — på hver sin side av den kanske reneste langskallebygd i Norge, Våge. Lesje, den høitliggende skogbygd i nord: «et mere indsmigrende væsen, er mere beregnende og fulere.» Fron, den første av brærest-bygderne søndenfor: «froningen er de eneste, som i de fete år tænker tilgavns på de magre, eller som har hjerte til at fremkalde en kunstig dyrtid — allerede deri viser sig en vis karakterens hårdhet, at en fremmed kan gå fra gård til gård uten at få hus.» Øier, sydligste brædbygd: «har meget hang til at flakke om i andre bygder, hvor de søker fortjeneste ved et eller andet håndværk eller endog ved simpelt dagarbeide. Deres redelighet står ikke høit i nabobygderne» (P. Botten Hansen), gælder for at være gerrige og smålige (Arbo).

Det kan være gavnligt til karakteristik av kortskallerne at ta med enkelte utdrag av lægernes årlige medicinalberetninger, der vistnok væsentlig gir patologiske træk, men dog indeholder adskilligt av folkepsykologisk interesse fra gode iakttakere. Det vil av dem end yderligere fremgå, hvor mærkelig konstant og iøinefaldende det åndelige racepræg er over alle kortskallebygder.

Lister: Strenge, religiøse anskuelser, ifølge hvilke enhver uskyldig fornøielse ansees for synd. De som ikke deler denne anskuelse fuldt ut, må bøie sig for opinionen. De herskende bygdeskikke er en streng tyran. — Folk er let at skræmme op, endog de som fra barnsben har været utsat for de farer og omvekslinger sjølivet medfører. — Sammenlign hermed, hvad L. Dahl fortæller om en eiendommelig frygtsomhet og en stor mottakelighet for indtryk; — det har i kort tid hændt to (om ikke tre) gange, at der har indtrådt panisk skræk i Vanse kirke (De sindssyge i Norge 1859: en bog, der indeholder mange illustrerende træk av kortskallernes specielle

Digitized by Google

egenskaper i patologisk overdrivelse.) Lyngdal: nøisomhet og tarvelighet er et gennemgående træk — antar præget av småligt kniperi. Befolkningen er stærkt religiøst bevæget, uægte fødsler sjeldne. Jæderen: folk har det med «støk» (nervøse, asteniske chok). Av naturen er han for det meste let at skræmme. De fleste folk fæler (er mørkrædde) og får ofte så let en støk, snart på et bedehus, snart på en landevei, snart hjemme i drømme; den ytre sædelighet, om jeg så må sige, er god, uægte fødsler sjeldne, derimod synd mot naturen ikke sjelden [det samme fra Lyngdal og Lister]. Nordhordland: mere end sædvanlig nøisom og nærig. Ytre Sogn: hysterier, neurastenier en fremtrædende plads blandt behandlede sykdomme. Ytre Søndfjord: sindssykdomme i stærkt tiltakende, næsten altid i form av religiøse vrangforestillinger. Søndfjordingen er stille, pyntelig og beskeden i optræden, fredelig og sagtmodig, om slagsmål hører man aldrig. Over hele distriktet hviler der et religiøst alvor — blir så forunderlig kuldskær, når han blir ældre, og plages desuten av alskens neuralgier. Ytre Nordfjord: paræstesier som «bibring», «dulping», «skælving», «strømninger», temperatur-fornemmelser indtar en fremragende plads. Gloppen: sindssykdomme hyppige, begynder næsten altid som melankoli med stærkt fremtrædende angstfølelse. Vestre Søndmøre: en ting der virker meget hæmmende for fremskridtet, er en gennemgående ængstelighet for, at andre skal få anledning til at gøre bemærkninger om at man på nogen måte vil utmærke sig fremfor det almindelige. Nordre Søndmøre: hårdført og nøisomt folkefærd — i bund og grund konservativ slægt, ikke videre tilbøielig til at gå med på noget, når de ikke kan se direkte personlig fordel av det — den mørke, tunge, religiøse retning som behersker hele deres åndsliv — kvinderne blir snart utslitte og plages av nervøse lidelser av enhver art. Nordre Nordmøre: nøisomme og arbeidsomme, med noget trægt temperament og ytterst langsomme til at anta tidernes forbedringer. Hitra: dygtig og kæk på sjøen, men ellers noget klynkende over befolkningen, og likeoverfor sykdomme er den straks færdig til at gi sig over — den er gennemgående neurastenisk, tilbøielig til religiøse grublerier og sindssykdomme.

Digitized by Google

Hermed er vi kommet til Trondhjemsfjorden, hvortil den mørke kyststripe av kortskaller hidtil er fulgt.

Ved siden av disse forskellige bemærkninger går da stadig gennem beretningerne klagen over de elendige hygieniske forhold, urensligheten på person og i hus, en klage, som væsentlig rammer kortskallebygderne — med enkelte hæderlige undtakelser i den senere tid.

Som avslutning fortjener et citat av Arne Garborg at tas med. Han skildrer sine sambygdinger, jærbuen, så: «Det er eit stærkt og tungt folk, som grev seg gjennem live, med grubling og slit, pusler med jora og gransker skrifta, piner konn av auren og von av sine draumar, trur på skillingen og trøyster seg til Gud.»

De malende træk kalder frem billedet fra Rigsmål: Træls æt som om dagen med lutende ryg «lagde gærder, gødslede aker, gætede svin, vogtede geter, grov torv» — om kvelden «snakked og hvisked, seng de reded, Thræl og Thy, trætte av dagsværk.» Scenen er tydelig også her Jæderen, Karmøen eller et andet sted av den mørke kyststripe. Og det kan neppe nægtes, at der er samme grundstemning i det hele i disse karakterskildringer av kortskallerne for tusen år siden og nu, av træl og av «vestlænding». Det er samme tunge tone, moll. Man kender klangen igen sats for sats, leitmotivet nøiagtig ens. Man behøver ikke at være synderlig lydhør for at opfatte dette: kortskalletypen i nutiden bærer like umiskendelig præget av at være en ætling av sagatidens træle åndelig, som den viser sig at måtte være det legemlig.

Det samlede indtryk av disse skildringer av kortskallens åndelige habitus er ikke tiltalende. De nedsættende egenskapsord er mange og stærke. De er ikke mine, jeg har simpelthen stillet dem sammen fra mange uavhængige iakttakere, og flere overensstemmende vilde være let at finde. Og — mot mistanke om mulig partiskhet — skal det tilføies, at jeg personlig er mindst $^3/_4$ blods kortskalle, med de almindelige ytre antropologiske kendemærker på racen og meget av dens fysiologi.

Digitized by Google

7. Langskallernes åndelige karakteristik.

Rækkevidden av den givne karakteristik av den kortskallede norske race kan først forståes ved en sammenligning med en lignende karakteristik av den anden race, langskallerne.

Her kunde begyndes med Tacitus. Hans skildring av germanerne for 1800 år siden gælder liketil den tids nordmænd; der var neppe foregåt nogen betydelig differensiasjon blandt germanerne dengang, i deres sammenhængende bopæle. Hørderne (harudi) nævnes endnu tidligere sammen med kimbrerne, rygerne (rugi) omtales av Tacitus selv blandt germanerne ved oceanet, heidnerne (chaidini) noget senere av Ptolemæus. Men det får være nok at minde om Tacitus's kanske idealiserede skildring av germanernes krigerske sindelag, deres tapperhet, hårdførhet, frihedskærlighet, uavhængighetstrang, kyskhet, respekt for kvinden.

Vi får gå over til vore egne ældste kilder, de gamle kvad, til Rigsthulas skildring av hølden Karl, den rødlette: raske var hans øine — — bauge de delte; og især av Jarl: hvasse var hans øine som ormeungens. Op vokste Jarl i huset, tok på skjold at svinge, strenge at lægge, alm at bøie — — heste at ride, hunde at øve, sværd drage, svømming at fremme — — vig han vakte, vog sig til land — — gaver han skiftede, skænkede alle, ringe han brøt, bauge sønderhug. — Møtte Erna: sammen de bodde, i sind så glade, ætterne øket, sin ungdom de nød.

Her er straks et stærkt omslag i stemningen, alt klinger friskt, i dur. Bemærkningerne om det hvasse blik kommer mærkværdig ens igen, truces oculi også hos de klassiske forfattere om germanerne. Dit udseende røber din slægt, blikkets skarphet din høie byrd, siger Svanhvite hos Saxo. Da Helge Hundingsbane er utklædt som træl, må han gå for en hærtat kongedatter: derfor har trælen hvasse øine (atall). Om et par av sagnets konger heter det, at folk ikke tålte deres blik. Dette kan gælde rent fysiologisk, om det rolige, gennemtrængende, nerveenergi-fyldte blik, som er eget for rent blå øine — i motsætning til «funklende» brune, melankolske eller liden-

Digitized by Google

skapelige, — men det sigter vel også til det åpne, freidige, frie blik, i motsætning til træleøine. —

Forøvrig gir det ældgamle kvad i malende billeder høldens glade liv, optat av idræt og krigerske sysler, gavmild og gæstfri. — Vi finder det samme igen i Håvamål: djærv i striden skulde drottens søn, tænksom være og taus, glad og gæv hver kæmpe god. Latter med latter skal hølden lønne, og gælde gave med gave. Gæstfri, sin vens ven. Vis til måte skulde hver mand være, aldrig for vis (likevægten må beholdes), sin fremtid ingen forut vite; ham er sorgløsest sjælen (evindelig grublen over sin skjæbne lå fjernt for ham). Bedst er eget bo, skønt litet det er, herre er hjemme hver.

De første skildringer fra utlændinger om vikingen gir ham først og fremst naturligvis som den grumme ransmand, men roser ham dog for hans tapperhet, samhold, ordholdenhet, uavhængighetsånd, «vi er alle herrer». «Deres dristighet, foretaksomhet og energi under vikingtogene er ikke overtruffet i verdenshistorien.» (J. E. Sars).

Olav Trygvessøn, «mønstermanden efter nordisk-hedensk begrep» (J. E. S.), var «allra manna glaðasti», blid, omgængelig, men grum, når han blev vred, hævngerrig i høi grad, men ofte høisindet mot sine fiender, var svært rask i vendingen, den første i alle idrætter, våbendjærv fremfor nogen, pragtelskende. «Hans stormende heftighet havde noget storslagent og ridderligt.» — I Magnus Lagabøters hirdskrå heter det: Kast fra dig bekymring, uglæde, sorg og anger. Var dig for alting for avind, ti den er ophav til alle laster. — «Deres fatalisme — allt er lagt fyrir — havde intet mørkt eller sykeligt ved sig.» Med en vis likeglad skepsis møtte de livet — ikke for vis — uklog mand våger alle nætter og tænker på alle ting, da er han mødig, når morgenen kommer, alt er ilt som det var (Håvamål). «Deres selvbeherskelse — det decorum, som deres personlige uavhængighetsånd påla dem — utartede ofte til en næsten tør nøgternhet. Deres poesi blev væsentlig en kold forstandspoesi, deres tænkning havde mere præg av juridisk spisfindighet end av filosofisk dybsindighet. Følelsen av egen kraft, frygtløsheten hos den stærke mand gir ham let en selvisk og litet ideal åndsretning.» Sådan møtte de kristendommen. Denne «hviler på en dyp erkendelse av

Digitized by Google

menneskets syndighet og svakhet — den stemning, hvori den finder sin rette spiregrund, er en indre brutthet, en følelse av angst og bæven. Intet kunde være mere stridende mot de gamle nordmænds karakter, liv og livsanskuelse, end en sådan stemning. Alt gik hos dem ut på at hærde legemet og ånden, de evner deres liv fremfor alt utviklede, var mod, viljefasthet og beregnende kløgt, de moralske egenskaper som de satte mest pris på, var selvbeherskelse og en personlig selvstændighetsånd, der ikke bøiede sig for nogen eller noget — — tro på sin egen kraft og styrke — — det er derfor efter denne nasjonens utviklingsgang og disse eiendommeligheter ved dens væsen på forhånd rimeligt, at den kristelige ydmykhet og sønderknuselse *(l' écrasement de l' individu)* har havt vanskeligt for at skaffe sig indgang.» (J. E. S.)

Alle tilskikkelser møttes med humor, utallige er sagaernes historier om lakoniske, rammende ordtak, i dødsøieblikket f. x. Deres hårdførhet og utholdenhet mot smerter var utrolig. Hvis de tapte den rolige selvbeherskelse, gik det let over i vild berserkergang. I drukkenskap var han voldsom av sig: mange der var venner hulde, kives dog ved kruset (Håvamål); mange beretninger haves herom. Skryt og selvros hørte med ved bragebægeret, og var vel ikke sjelden ellers heller. Men langt mere stemmende med tonen var den tause forberedelse av dåden. Man har eksempler nok på, hvorledes det kunde gå 10—15—20 år før en utholdende og energisk forberedt opreisning for en retskrænkelse kunde sættes i værk, gerne med en lakonisk tak for sidst.

Således skildrer hølden sig selv, sin type i sagaerne i middelalderens glimrende tid. Fra landets værste fornedrelsestid, da kun odelsbondens ubrutte frihet var folkets liv — og det som vist kun i langskallebygderne —, har man en skildring av Peder Klaussøn Friis: «Hvorledes som alt dette er, så have dette Lands Indbyggere deres første Orsprung oc Affkomst aff et hart Folck, efterdi de hafve altid været et hart, modvilligt, ulydigt, selffraadigt, uroligt, oprørisk oc blodgierigt Folck, som jeg icke kand benecte at de endnu ere, synderlig paa de Steder oc Orter, som de endnu holde deres gamle Seder oc Skick ved Mact, det er til Fields langt op fra Siøkanten, der boer endnu ont oc vildt Folck.»

Digitized by Google

At gi nogen skildring fra slutten av dansketiden, med dens idealisering av den norske odelsbonde, kan neppe være nødvendigt. Her skal straks gåes over til dette århundrede, og ordet først gives til en utlænding, mineralogen C. F. Naumann 1821—22: «Visselig kan den som kun kender den nordtyske bonde, neppe danne sig en forestilling om den lethet, ja den grazie, som uttrykker sig i alle bevægelser hos en telemarking, hallingdøl eller harding — påfaldende var den livlighet hvormed de tok del i sit fædrelands politiske forhold — nordmandens ærlighet behøver ingen ros fra min side — nordmændene er for det meste i en munter og livsglad stemning, og aldrig kan møie og besværlighet svække den munterhet, hvormed han begynder og fuldfører alle forretninger; men likesom hans hele væsen er behersket av en vis værdighet, således er dette også tilfældet med ytringerne av hans munterhet, hvilken kun da utarter til overstadighet, når han har tat en rus. Er nordmanden drukken, så må man vogte sig for at motsi ham eller ordskiftes med ham, ti hans selvfølelse blir da til råeste overmod, hans kraft til vildt raseri, hans åpenhet til meningsløs uforskammethet, hans venlighet til motbydelig påtrængenhet. — Det høie indre værd — den herlige tænkemåte, som besjæler den norske fjeldbonde.» Naumann tilføier uttrykkelig, at han «kun har fjeldbonden, navnlig telemarkingen, numedølen, hallingdølen, hardingen og gudbrandsdølen for øie; fiskerne yterst ved vestkysten er i denne henseende utartede.»

Dokumenter fra senere tid fra utprægede langskallebygder følger. «Det for østlændingen karakteristiske smale ansigt med det av ansigtsformen så stærkt avhængige djærvt energiske uttryk med det skarpe, ofte gennemtrængende eller forskende blik. — — Den brede, noget brautende, men tilsynelatende så troværdige, av og til nok temmelig råe, men djærve østlandske manér, for hvem ingenting stod fast» (Arbo). — Videre bygdevis østenfra: Østerdalen: «i de nordre bygder møter vi herdebrede, stærke fjeldfolk med Trøndelagens brede og stive selvtryghet. I Rendalen bor blandingsfolket med rødt og lyst hår indimellem folk med mørkere drag. — — I Storelvdalen har de første rydningsmænd holdt til [brærestbygden, mørkere folk, feilagtig betragtet som særlig norske], men længere mot syd, i Åmot og Elverum strømmer Hede-

Digitized by Google

markens blanding ind» (J. B. Bull) — de sidste bygder, efter Arbo, stærkt langskallede med selvbevidste og aristokratiske tilbøieligheter. V å g e, Gudbrandsdalen: «stolt, frihetselskende, åpen, ordholdende, oprigtig, men derhos hævnlysten, iakttar med al sin genstridighet altid en vis ridderlighet, der ikke fornægter sin ædle herkomst — livligere, gæstfriere og rensligere, mere oplyst» [nemlig end de tidligere omtalte mere kortskallede nabobygder Lesje og Fron — Øier, brærestbygderne]. (P. Botten Hansen). — L a n d og S i g d a l: et avmålt, stivt noget værdigt væsen, større renlighetssans, ætstolthet med sjeldne ægteskaper under sin stand — — i det hele noget aristokratiske tendenser og en vis social kultur (Arbo). T e l e m a r k e n, østenfjeldske: den utprægede aristokratiske ætstolthet og standsforskel, derfor nødig ægteskaper under sin stand, store, vel sammenholdte gårde med sine husmænd. Det er det velbekendte stø, adstadige, avmålte, selvbevidste og selvbeherskede væsen (Arbo). Øvre Telemarken: «De ømme følelser, hvorav man i poesien er vant til at overstrømmes, mangler nu som fordum vort folk; kælen og blødagtig elskov hører ham ikke til. Kun av og til hører man et dybt suk i birkelien, hvor pigen i et vemodigt stev græter over sin håpløse kærlighet eller uttaler sit hjertes ømme længsel. Fantasien er derimot levende og stærk, og til dens vildeste flugt overlater han sig helt gerne. I sine viser ønsker han hellere at se fantasifostre end hverdagsmennesker, hellere at høre om mod og manddom, tapperhet og trolddom end om venskap og kærlighet. Jo stærkere billederne er tegnede, desto bedre — — av denne beskaffenhet finder vi også den oldnordiske poesi at være, f. x. i eddakvadene, og det er interessant at lægge mærke til, hvorledes folkeånden har vedlikeholdt sit særegne præg gennem mere end et årtusen, eller så langt som vi er istand til at forfølge den, og ned til vore dage» (M. B. Landstad). Telemarken, nedre: over utroskap inden ægteskapet hører man yderst sjelden tale (Medic. beretn.). — S e t e s d a l e n: den ægteskapelige troskap upåklagelig (do.). — Det skal her bemærkes, at når det i det hele synes at fremgå, at kvindens stilling er høiere i langskallebygderne end i kortskallebygderne, hvor medic. beretn. oftere taler også om hendes uforholdsmæssige andel i arbeidet, så må dette muligens sees i forbindelse med det faktum, sidste folketælling

Digitized by Google

viser, at overskuddet av kvinder over mænd i alderen 20—45 år er langt mindre i 5 langskalleamter (112 mod 100) end i de 4 stærkeste kortskalleamter (127 mod 100). Forskellen er så stor, at den kunde tænkes at gå igen i sædelighetsforholdene, fuldkomnere monogami hos langskallerne. — Vestagder, indre: «Mere likefrem av sig, ofte besjælet av sand motsigelseslyst, større åndelig og legemlig motstandskraft, dristig foretaksomhet og seig utholdenhet, kvikke i ord og tale og med en utpræget evne til «ordkastning» (C. Flood). Ekedølen — mere hårdfør og kraftig, av og til en rigtig hardhaus og derfor som soldat langt mere utholdende og stærkere — — mere freidigt, et djærvere og kækkere væsen, av og til også temmelig stridigt og stivt gemyt, er vildere og råere end de ytre dalefolk og på grund av sin stridbarhet og mindre ædruelighet temmelig tilbøielig til slagsmål og til i disse at bruke kniv (Arbo). Rå og vild og ustyrlig, når han er drukken, stivsindet og selvgod, men han er også intelligent, snarrådig, hårdfør og seig i forfølgelsen av sit mål og fremfor alt, han elsker sin «Egebygd» (Medicinalberetn.), «likeoverfor reisende er han venlig og medgørlig og tiltrods for sin hjemstavns fattigdom gæstfri, ja efter sine forhold flot og spendabel (Arbo). — Ryfylke, indre: kommer man ind i de beboede dalstrøk og høiere op, møter man en friskere luftning: større renlighet og ordenssans, mere tiltaksomhet og en freidigere livsopfatning. Dette skudsmål gælder fornemmelig suldølerne, der besidder en kæmpefrisk natur i sammenligning med de overhodet mere, både legemlig og åndelig, svake, meget talende og larmende kystbeboere (Medicinalberetn.). Han er snarere «i snuen», djærvere i væsen, kvikkere tilsinds (Arbo). — Hardanger: almuen er et intelligent folk og utmærker sig i mange henseender ved sit folkeliv, der bærer præget av en let og livlig opfatning (Y. Nielsen). — Voss: raskt både i åndelig og legemlig virksomhet. — Hårdførhet og kernesundhet — er fri for usunde religiøse sekter og har en befolkning, der ikke let drages bort i religiøst sværmeri (Medic.). — Fane: medens folkets økonomiske stilling i omkringliggende præstegeld (især i Strilelandet utenfor) er mere ensartet, træder forskellen mellem samfundslagene i Fane meget skarpere frem, og deres fattige minder stærkt om byens proletariat (Medic.) — For at slutte med Trønderne,

Digitized by Google

der når fra indre Romsdal til indre Namdal: folket er stivt og stolt, med stærk uavhængighetsånd (Y. Nielsen). Fortrinlige soldateremner med utpræget militær ambisjon og fast korpsånd (flere officerer). Levemåte og hygieniske forhold gode. (Medic.) Kraftige hardhauser, «der skal kugle til en trønder». Et karakteriserende tilfælde kan nævnes her. Ved Jæderbanens bygning kom ved et dynamitskud tre mænd tilskade — to jærbuer, med temmelig lette overfladiske rifter med en del blødning, kom styrtende til doktoren, vetskræmte, fra sig selv og ynkede sig skrækkelig under forbindingen. Den tredje havde fåt hele brystet flænget op, ribben, hud, klæder og jord maset sammen, drar hjem og tar ren skjorte på og går så rolig under doktorens behandling — han var indtrønder.

Som ved den kortskallede races åndelige karakteristik, fra træl til «vestlænding», så her ved den langskallede: enheten i billedet er umiskendelig. Fra viking til vågeværing, fra høld til harding, fra thegn til trønder det ubrutte sammenhæng. Den åndelige typekonstans er iøinefaldende — om dette punkt hersker der da vel heller ingen tvil. Typen er eiendommelig, skarpt utpræget, let kendelig, ens opfattet av de mange forskellige iakttakere. Og hvad der her særlig skal fremhæves: i næsten alle væsentlige åndelige træk træder en skarp motsætning frem mot den kortskallede type. Forskellen mellem de to racer i det norske folk viser sig like tydelig i det åndelige som i det legemlige.

Det vil indvendes: de åndelige egenskaper lar sig ikke sådan positivt fastslå som de legemlige, de kan ikke måles med metermål eller passer, de stærke adjektiver som brukes, svarer ikke til de vekslende mellemtoner menneskeånden viser; at slå hele bygders åndelige egenskaper fast ved et enkelt ord, er en for rå fremgangsmåte. Dette må ganske vist indrømmes, beskrivelsen kan kun gripe de mest avstikkende former, men på samme vis som man — når der findes et tilstrækkeligt antal skallemål fra en bygd — med rimelig sikkerhet kan bestemme typeblandingen bare ved at tælle op de hyperbrakykefale og de hyperdolikokefale, de ekstreme former for sig, således får man også det almindelige typiske middel i det åndelige nogenlunde nære ved at gå ut fra de mere iøinefaldende former. De angiver kvaliteten, om ikke kvantiteten. Om den enkelte åndelige

Digitized by Google

egenskap gælder det som om legemlige, f. x. skalleformen. Det langskallede individ kan variere normalt ut fra det typiske middel 78 likevel til 81 på den ene side som til 75 på den anden, og dog være ægte langskalle, det kortskallede individ på samme vis til 80 som til 86; grænseformene kan gripe over i hverandre, men allikevel kan de faste typer med sikkerhet skilles ut. Sådan også med det åndelige; det enkelte individ kan tilsynelatende falde på den ene side av den gennemsnitlige grænse mellem typerne og dog normalt tilhøre den anden. Videre gælder det, for det åndelige som for det legemlige, at ikke alle de forskellige egenskaper nødvendig nedarves samlet; ikke alle langskaller er samtidig høie, lyse, smalfjæsede, langbente, o. s. v. — ikke alle egenskaper, som danner langskallers åndelige type, er harmonisk samtidig tilstede hos det enkelte individ. De kan i hvert fald for en del løses fra hverandre. Og ved de to hovedtypers krydsning i en bygd kan der likevel åndelig som legemlig utvikles s t e d e g n e varieteter. Sådanne synes virkelig at kunne påvises i flere grænsebygder mellem de store langskalle- og kortskallestrøk — som Vestre Telemarken, Sirdalen og Dalerne, Kvinherred, Sogn, — hvad der vil være for vidtløftigt at skille ut i denne første analyse. Men al denne brogede, individuelle variasjon strider ikke det mindste mot, at der virkelig findes to oprindelige, harmonisk utviklede, meget konstante og særdeles forskellige åndelige typer, svarende til de to antropologisk påviste legemlige grundtyper. Vi er fuldt berettigede eller rettere: efter talrige uavhængige iakttakelser er vi nødt til at anta som oprindelige to racer i det norske folk med forskellig åndelig og legemlig habitus. Blondhet og høide følger ikke med større regelmæssighet langskalletypen end lyst sind, nøgtern opfatning, djærvhet, selvfølelse, stridighet, utholdenhet, uvorrenhet o. s. v. Like så sikkert som kortskallen har mørkere hår og hud og øine, like så sikkert har han som type et tyngre, mørkere blik på tilværelsen, er mistroisk, misundelig, pietistisk, ukrigersk, sen o. s. v.

På enkelte felter vil man til en vis grad også kunne søke kvantitative, statistiske mål for forholdet mellem racen og bestemte åndelige egenskaper. Således f. x. for interessen for idræt og våbenbruk. Det er ikke bare ved at langskallerne gennemgående har større værnedygtighet efter rekrutunder-

Digitized by Google

søkelserne, eller at officererne med største enstemmighet erklærer dem for betydelig bedre soldater. Men man har en bedre folkepsykologisk målestok i det frivillige, spontane utslag av sansen for idræt og interesse for landets værn, som deltakelsen i skytterlagene repræsenterer. En gennemgåelse av årsberetningerne til landsskytterstyret viser nu vistnok, at virksomheten ikke er ganske egalt utviklet i landet, men motsætningen mellem langskallebygder og kortskallebygder er dog særdeles tydelig i alle større landsdele. Det findes 2—3 gange så stor procent af befolkningen i skytterlagene i de førstnævnte som i de sidste. I Søndre Bergenhus f. x. har Hardanger og Voss og de langskallede herreder utenfor til Fuse, Fane, Haus, med 47 000 indbyggere 1 200 skyttere, medens de øvrige bygder, med kortskaller i majoritet, på 81 000 indbyggere kun har 700! — og man er efter selve dette forhold berettiget til at slutte, at ihvertfald den overveiende del av disse 700 tilhører den langskallede minoritet i sine bygder. Forholdet kan ikke forklares ved bygdernes forskellige topografi og forskellig jagtleilighet. Dette er end mere indlysende i Indre Sogn, hvor den høie procent skyttere straks, med uforandret naturforhold, synker ned mot kyststrøkets lave, når man kommer til de tidligere nævnte bygder Sogndal-Lyster, hvor kortskallemajoriteten optræder. Lignende skarp forskel i skytterlagenes relative styrke netop ved antropologiske grænser kan påvises på flere steder, aldeles uavhængig av de lokale forhold forøvrig. I det hele av ca. 34000 skytterlagsmedlemmer utenfor byerne (1896) hører kun ca. 6000 hjemme i kortskallebygderne, og av disse 6000 kan kun en del selv være kortskaller. Kortskalleracens interesse for sport og våbenbruk kan derfor ikke sættes til mere end høist 1/3 av langskalleracens — sandsynligvis endog endnu betydelig mindre.

Omvendt på det religiøse felt. «Deres fremherskende praktiske retning, deres nøgternt beregnende væsen, deres frihet for religiøs fanatisme» gælder for langskallerne nu som ved kristendommens indførelse. Men derimot fremgår det tydelig av de tidligere citater av medicinalberetningerne, at blandt kortskallerne findes netop den allerbedste jordbund for den pietistiske sønderknuselse. En undersøkelse av de åndelige epidemiers gang viser tydelig, hvorledes den mørke kyststripe

Digitized by Google

har været hovedveien, og kun her har læseriet kunnet beherske bygderne uindskrænket i noget længere tid. En statistik over «emissærerne», deres antal og virksomhet — om en sådan lot sig istandbringe over dette arbeide i det stille — kan med fuld sikkerhet siges vil gi en overordentlig overvægt for den kortskallede minoritet i landet; Oftedals bekente reisebreve viser ruten væsentlig indenfor det mørke strøk på karterne. Missionsvirksomhetens hovedsæte har betegnende nok ligget i kortskalleracens hovedstrøk, i Stavanger. Og en gennemgåelse av hvad der ofres til hedningemissionen viser temmelig jevnt en 15 øre pro persona i langskallebygderne, mot 30—40 eller mere i kortskallebygderne. Når man tar hensyn til disses ringere økonomiske evne, til deres mere utprægede sans for skillingen, så kan der ikke være tvil om, at det offer de gør av reiligiøs interesse, må koste dem mindst det tredobbelte mot langskallerne.

I interessen for idræt og våbenbruk likesåvel som for missionsvirksomheten kan man altså føre det statistiske bevis for en stærk åndelig forskel hos de to elementer av det norske folk, det langskallede og det kortskallede — Nors og Gors. Tidligere er ført et lignende ugendriveligt for politikens vedkommende, partierne viser sig meget nøie racebestemte. Nu — efterat vi har fulgt racernes ytre historie fra indvandringen av, lært deres ytre kår at kende, og likeså hoveddragene i deres almindelige åndelige habitus — kan vi med mere utbytte studere dette race-eiendommeligheternes utslag i vort offentlige liv i nutiden.

Det kunde været tiltalende først at ha fåt med også det utslag, race-eiendommeligheterne har git sig i kunst og literatur. Men opgaven kan ikke tas op her, der er for mange indviklede kombinasioner at opløse for en første analyse. Særlig vanskelighet volder det at holde kunstnerens subjektivt race-mærkede syn ute fra de objektive menneskefølelser, han skildrer. Der kan dog ikke være tvil om, at det ikke er bare digterindividualiteten, som gir den forskellige grundstemning i skildringer fra langskallebygder, som af Asbjørnsen, Bjørnson, Bull og Aanrud, mot kortskalleskildringer som av Kielland, Garborg, Kinck, Bojer og flere landsmålsforfattere. Enkelte av disse bærer selv øiensynlig kortskallemær-

Digitized by Google

kerne — som racen har git pietister og dekadenter i literaturen. — Det vilde være en opgave for Gerhard Munthe at rede ut det psykologiske sammenhæng mellem de to racers særegne skaplynne og de særlig yndede farvers elementære æstetik i bygdekunsten. Jeg tror man kan påvise hos langskallerne en lys, gul, op mod det stimulerende røde stemt grundtone — mot en mørkere, blå hos kortskallerne på vestlandet. I musiken tåler kortskallen mindre av fele og trompet med den energiske klangfarve, langskallen mindre av fløite og orgel; kortskallen kan holde ut stadig i moll, langskallen kræver snart dur; hvad der strider mod ens egen grundstemning, kan kun for en tid tiltale æstetisk.

Men denne side av folkepsykologien får jeg altså la ligge, for at gå over til race-særegenheternes utfoldelse i politiken.

8. Racerne i politiken. Det gamle venstre.

Norges politiske utvikling, efter at nasjonen i 1814 havde fåt selvstændig virkende organer, har stort set været vækst fra den fuldstændigste umyndighet i alle almene saker hos folket under et kraftigt embedsmandsstyre, til demokratiet, et så gennemført demokrati, at selve de indre raceinstinkter i folkedypet gør sig direkte gældende ved sammensætningen av den ledende myndighet — som vort race- og valgkart viser. Kun Tromsø stift synes ikke at være helt gennemarbeidet, alle kræfter er her endnu ikke kommet ordentlig med. Den demokratiske emancipasjonskamp førtes først med spredte, usikre, ubevidste tiltak, det tok tid før folket voksede ut til at fylde de frie ytre former som historiske begivenheters sammentræf havde git. De dypere folkelige grundkræfter kom først til at virke med fastere organisasjon i statslegemet på et meget senere tidspunkt, efter århundredets midte.

Som det indledende træk kan man se det forbund som blev sluttet mellem «byliberalismen» og «bondeopposisjonen» gennem Johan Sverdrups arbeide, mellem det i europæisk forstand frisindede reformparti og det væsentlig antiburåkratiske bondeparti under Ueland og Jaabæk. Jeg ser i dette for-

Digitized by Google

bund den ubevidste sammenvirken mellem de to race-elementer i nasjonen, under organismens arbeide på at skyte fra sig et led som hæmmede den naturlige utvikling, når de demokratiske grundkræfter tok friere, mere direkte virkning. Gors æt arbeidede for første gang med i nasjonens offentlige liv, sammen med Nors.

At den politik som betegnedes ved navnet bondeopposisjonen, var et direkte utslag av kortskallernes åndelige racemærker, synes let at vise. Hvad der fra første færd av utmærkede den, «skillingspolitiken», arbeidet på at nedsætte embedsgasjerne, at prutte av nogle kroner på «nådeløn», at nægte bidrag til alt hvis materielle nytte ikke var iøinefaldende, det faste «nei» til alt hvad der smakte av «overflødig» kultur, uforstående foragt for alt som ikke lå indenfor ens egen snevre åndelige horisont, intolerancen, fanatismen mot alt der brøt med nedarvede anskuelser, den misundelige tilbøielighet til at nivellere nedover mot et lavmål alt som ragede op i samfundet, pusleriet med alle småbevilgninger, smalsporet mistillit til landets «tarvelige vilkår», den bestemte motbydelighet mot alt militært — hvert træk føier sig naturlig ind i det billede, som tidligere er skisseret av kortskalletypen, fra træl til «vestlænding». Det er nøiagtig de der nævnte personlige særmæker omsat i politik. Identiteten i temperament, i skaplynne, mellem denne politiske gruppe og kortskalletypen er så ubestridelig, at det er overflødigt nærmere at påvise, at ikke alene dens høvdinger sad på «Lister- og Jæderbænken», men at den faktisk den hele tid har været rekruteret væsentlig fra Utgarden, den mørke kyststripe.

Den anden part i forbundet havde et helt andet præg. Det var — for at bruke Bjørnsons ord — «en fra mange sider sammenstrømmende bevægelse henimot folkeligere, nasjonalere tænkesæt, freidigere, fyldigere ungdomsliv, større kendskap til fædrene, til bonden, større tro på egen kraft, lysere kristendom — — den store norske digtning fulgte så — — skytterlagene tilslut». Kender man ikke duren igen? Det er atter træk for træk den langskallede, lyse, ariske åndstype, som vi har set den, fra høld til odelsbonde i langskallebygderne nu. Det skulde være overflødigt at sige, at dette politiske parti væsentlig rekruteres fra disse, fra Trøndelag og Opland. Bjørnson gir disse strømninger fællestitelen «folkehøiskolebevægelsen» — en

Digitized by Google

misvisende titel, folkehøiskolen var neppe engang nogen væsentlig drivkraft. Det var simpelthen det spontane, naturgivne racebestemte utslag av Norsættens eget skaplynne, de naturlige former hvori racen måtte gøre sig gældende i det offentlige liv, og som den under en naturlig, fri utfoldelse av sine evner altid vil beholde.

Det var disse to folke-elementer som hver for sig naturlig måtte reagere mot embedsmandsstyret — og det skal siges, at kortskalletypen fra først av reagerede stærkest. Det historiske i Johan Sverdrups politiske virke var altså det, at han formådde at forene disse så motsatte elementer sammen i et parti, «det gamle venstre».

Det kunde kun ske ved at der ofredes adskilligt av den enkelte parts særegenheter, og det kom da faktisk til at gå særlig ut over Nor-racen. Det er det «brudd» dette medførte, som Bjørnson (i «Ringeren») har fremhævet så stærkt ikke var nødvendigt og har kostet os så meget.

Det kan heller ikke være tvil om at den rene Nor-politik, det ægte utslag av langskalleracens natur selv uten det omsider vilde seiret, dertil er racen for overveiende i landet, $^3/_4$, og dens ånd for stærk. Men det gamle, konservative embedsmandsvælde havde det historisk givnes seige magt, det repræsenterede den nedarvede høiere kultur og beherskede den almindelige landsgyldige tænkning. Det vilde havt meget lange utsigter at få arbeidet frem en rent frisindet, europæisk kultur-liberalisme, der vilde havt møtt motstand også hos den gamle «bondeopposisjon». Den praktiske politiker bruker de nærmest for hånden liggende redskaper til at få magten. Forbundet blev sluttet mellem de to forskellige demokratiske folkeelementer — — skønt meget av «byliberalismen» ikke gik med — en overvældende majoritet blev erobret i landet og i nasjonalforsamlingen, seiren blev vundet hurtig og fuldstændig. Embedsmandsvældet, bedsteborger-herredømmet var knækket, og et demokratisk flertalsstyre gennemført, bygget direkte på folkets brede lag.

Men det kan heller ikke nægtes, at seiren var dyrekøpt. Det har kostet os langt mere end 10 års arbeide, som Bjørnson nævner. Forbundet, det lange, nære samarbeide med Gor-ætten har smittet og skæmt Nor-ættens

Digitized by Google

tænkning og følelser i statslivet, har forkludret og avstumpet dens naturlige politiske instinkter. Det vil ta længere tid end så til disse blir fuldt sunde og harmoniske igen, og den skete skade genoprettet.

Der var blit ødelagt landets forsvar og gjort sit til at ødelægge embedsstanden — for at tale med X. i «17 Mai». At det var det kortskallede, anariske element med dets stærke, naturlige antipati, som i virkeligheten bar kampen mot alt militært, kan man på forhånd slutte sig til, og det kan let påvises ved stemmegivningslisterne i stortinget, der var forskel på Jæderbænken og Indtrønderne. — Megen hjælp fik det selvsagt ved selve den stående almindelige kamp mot det autoritære styre også i forsvarsvæsenet, og dettes mangel på evne til at ta forsvarsvæsenet helt ut nasjonalt. Og en liten umærkelig smule kan det kanske ha gjort at siden folk med længere hoder har viftet med idéens fane og git forsvarsnihilisterne løsenet: den evige fred. Men det væsentlige ansvar for at vort forsvarsvæsen var blit ødelagt, falder tydelig på den kompakte majoritet av korte skaller. Forsvarsnihilisme er for absolut stridende mot langskallernes dypestgående karaktertræk. Overalt hvor arierne viser sig, er det som fødte krigere. Overalt marsjerer han erobrende ind, høi, lys, med hvasse øine, glad og kamplysten. Vi ser det samme igen hos de gamle nordmænd, alt det friske, ridderlige hos vikingen og hans normanniske efterkommere, al den sikre, djærve uavhængighetsfølelse hænger sammen med det. Og ikke anderledes klinger skyttermarsjens våbendjærve toner i langskallebygderne den dag i dag. Hvor Bjørnson må føle han finder liten resonans i selve naturbunden hos det norske folk, når han præker om det uetiske i grundstemningen her! Nei, det er en anden races mærke den bærer, den feige vilje til ikke at ville se faren, den selvopgivelsens modløshet, den tilfredshet med godtkøps værn, som rådede i Norge til det sidste, det er den races som vi først lærer at kende som træl, nu som vek kortskalle. — Men så sandt den overveiende langskallerace selv får råde i Norge, er der ingen grund til at tvile på at den skade, som her er sket, vil bli botet, Håvamåls ord ikke mere glemt: Våben sine skal ei man på volden gange fotbred fra. Et godt værge, som man fuldt ut vet at føre — det hører likefrem med til typen.

Digitized by Google

At embedsstanden holdt på helt at ødelægges under kampen mot dens politiske overmagt skyldes også ganske sikkert kortskalle-elementet i det gamle venstre. Jaabæks nei og Ueland no. 2 i gasjekomitéen — det er vestlændingen fra Utgarden med skillingspolitik og misundelig smålighet, samfundsvilkårene skal jevnes ut, alt skal nivelleres nedad til lavmålet. Og intet bød den østlandske «byliberalisme» mere imot, end når Sverdrup «bevægede sig høitidelig ned fra sin abstrakte høide for at ta plads blandt skillingskniperne». Der er en karakteristisk forskel mellem racerne i den måte de fører den franske revolusjons slagord. Kortskallerne gør som Napoleon sa med hån om franskmændene, de tar det ikke så nøie med friheten, når blot likheten er der — langskallerne tar det ikke så nøie med likheten, hans aristokratiske tendenser kræver ikke den så stærkt, når blot friheten er hel og ubeskåret. Misundelighet er ikke nogen naturlig lyte hos ham, «avind er ophav til alle laster», og småligt knusleri byder ham liketil imot. Gode redskap om de bliver dyre — i stat som på gården! Når det kommer til stykket, ligger det mere for ham at være for flot — han vil gerne «være kar», mens det fra kortskallebygderne stadig heter, at man ikke våger at foreta en simpel forbedring i sit stel av frygt for at synes «storagtig». Dette her evindelige om de små kår ligger ikke for ham. At sikre sig en høitstående embedsstand ved at gi dem gode kår, det svarer bedre til Norsættens instinkter. — Den samme mere aristokratiske følelse falder ham også naturlig likeoverfor kongen, ikke noget husmandsstel. Det politiske tænkesæt der har holdt på at ødelægge embedsstanden, og som har villet straffe kongen på pungen — det bærer Gors, ikke Nors mærke.

Væsentlig gorsk tror jeg også en side av vort åndsliv er, som først gjorde sig bred under kampen med det gamle system: hvad man med et uretfærdigt navn kalder seminarismen. En kraftig hævden av «lægmandsskønnet» mot «sakkyndigheten» kan let komme til at skyte over målet under et demokratis kamp mot et steilt autoritært, tysk-pedantisk styre, med arv av enevoldsmagtens «vi alene vide», men den utækkelige form det fik, den stive, indbildske, selvtilfredse, belærende selvklokhet på grundlag av utilstrækkelig, kortsynet, utvortes tilegnet, skematisk og dogmatisk kundskap, som mot-

Digitized by Google

sætning til den virkelige sakkyndighets fyldigere, mere mottakelige, smidige, kritiske sans — det synes at ha et væsentlig kortskallet præg. Man sammenligne Arbos skildring av jærbuen på den ene side («han tar på grund av den utprægede selvklokskap kun i ringe grad mot belærelse etc.»), og på den anden side Nor-racens naturlige skepsis, dens sunde sans, dens åpne, nøgterne blik. Langskallen lar sig ikke let imponere, han siger: vis til måte (meðalsnotr) skal hver mand være, ikke for vis — men siger det også til sig selv, og er istand til at opfatte en overlegen dygtighet hos andre, på felter hvor han ikke selv har fuld sakkundskap, har ikke kortskallens mistroiske, misundelige trang til at hale alt ned til sit nivå. Det «seminaristpræg» som «intelligensen» ofte med altfor stor ret hånede hos det gamle venstre, skyldes således, såvidt jeg ser, i væsentlig grad kortskalle-elementet. — Når partiet i den grad, som det skete, støttede kulturformål, videnskap og kunst, så var dette ofte med hjælp fra høire, under stadig protest fra de ægte Gor-repræsentanter, Jæderbænken fremfor alle. At et så typisk utslag av langskalletypens eventyr- og idrætskære, men klart beregnende vikingnatur, som Nansens Grønlandsfærd — og senere polfærden — fik motbør hos kortskallerne, er selvsagt. — Den høiere skole måtte selvfølgelig nivelleres nedover, det var klart; men også arbeidet på at få hævet folkeskolen møtte motstand fra samme hold, hvor Jensens læsebok i sin tid var en forargelse — man kan den dag i dag med næsten absolut sikkerhet sige: er det en kortskallebygd, så er skoletid og skolestyre minimum og lærerlønnen lavmålet. På et kart over folkeskolens virkemidler vil den mørke kyststripe træde tydelig frem.

Der kunde nævnes flere felter, hvor forbundet mellem de to motsatte åndelige typer i det norske demokrati væsentlig har fåt den enes — Gors — racemærker, mens det som egentlig faldt naturligt for den anden — Nor —, blev drevet så til siden, at det endog blev betragtet som unasjonalt og udemokratisk. Og stadig vilde man finde, som ved de her nærmere nævnte saker, at det mørkere, småligere gorske præg har det netop været som har kostet det gamle venstre dyrt i sympatien hos utlandet, hos det racebeslægtede nabofolk — til væsentlig vanskeliggørelse av det opgør som skulde ske — hos de bedste

Digitized by Google

elementer blandt det motsatte politiske parti i landet selv. Det vil ta tid, før Nors æt ved en ubesmittet, sund utfoldelse av sine lysere, djærvere race-instinkter i Norges offentlige liv kan få rettet på den skade, det Sverdrupske forbund med Gor har voldt.

Det var naturnødvendigt at dette offensive forbund mellem to motsatte elementer måtte opløses, så snart seiren var vundet. Den indarbeidede, stramme disciplin kunde holde det sammen en stund længere, men den radikale raceforskel måtte snart skille. De former under hvilke dette skede, synes mig karakteristiske. «Sprækken inden venstre» viste sig som bekendt første gang ved debatten om Kiellands digtergasje. At hylde mesteren for den blodige kritik av selveste «vestlandsracen», med hans skærende hån over småligheten og underfundigheten, hans levende had til den mørke fanatisme, manden med de aristokratiske følelser og den fornemme dégoût for alt simpelt — det måtte stride mot Gorættens inderste natur; mens på den anden side hvad der var av virkeligt frisind inden venstre, av Norættens naturlige antipati mot netop de karaktertræk, Kielland førte sin elegante lanse mot, måtte kræve denne hyldning. At saken blev et programspørgsmål, på den måte den gjorde, er vanskeligt at forklare uten ut fra denne instinktmæssige motsætning mellem racerne.

Partiet kløvnede, og sprækken gik temmelig nøiagtig efter racegrænsen. Sverdrup taug. Motsætningen blev stadig klarere, hans tilslutning inderligere til den vestlandske gruppe — partiet med de tre lavkirkelige teologer som høvdinger. «Livssynet» skulde sættes i høisætet.

Det kan ikke betviles, at det livssyn de vilde skulde råde i landet stod for dem som i dypeste forstand nasjonalt, at gamle Sverdrup, dengang han for anden gang skilte sig fra gamle kampfæller og knyttede sig til Vestlandspartiet, fremdeles trodde, at det var ham som loddede dypest i folkesjælen; der er ytringer fra hans sidste tid i den retning. Feiltakelsen var, at hvad de tok for nasjonalt livssyn, kun var Gor-racens særpræg, mot hvilket den overveiende del av det norske folk Norracen, reagerer instinktmæssig og stærkt.

Det endelige brudd skede betegnende nok på menighedsrådforslaget. Dette var som skapt for det vestlandske lynne, av

Digitized by Google

hvilket det fremstod, med dets indbankning under opinionens åg, dets anledning til at lægge sig op i naboens affærer, til at tale så småt ondt om sin næste i den bedste mening, til at forkætre anderledes tænkende; man kan se Gorætten boltre sig i dette som fisken i vandet. Men alt hvad der fandtes av arisk blod i venstre oprørtes ved tanken om det indgrep i personlighetens ukrænkelighet og utilgængelige uavhængighet, som skimtedes under forslagets smukke, demokratiske ytre form. Forslaget faldt — med hjælp av østlandsk høire — og «det gamle venstre» var sprængt. Forskellen i raceinstinkt trådte klart for dagen og forbundet var blit umuligt — vel for alle tider i indre norsk politik.

9. Racerne i politiken. Det nye høire.

Sverdrups regering levede en tid «på høires nåde». Der forberedtes nye alliancer. Samlaget mellem høire og moderat-venstre, som allerede var indvarslet under Kiellands-saken, blev litt efter litt officiel — efter en del forklarlig forlegenhet i situasjonen, en vis blygsel fra begge sider. Men samarbeidet viste sig nødvendigt mot det nye rene venstre, som reiste sig fra nederlaget med fornyet kraft efter at have rørt moder jorden. Det kunde nu med bred tryghet bygge alene på Norættens sunde, harmoniske livssyn og litt efter litt vokse av sig de skæmmende, unaturlige Gormærker.

Det gamle høire var sammensat av det nedarvede autoritære styres mænd og byrepræsentanter, med fælles ulyst til at blive «bondestyret». Der havde tilspidset sig en motsætning mellem by og land, der spillede adskillig rolle under partikampene. Der blev endog opstillet den lære, at embedsmænd og bymænd tilhørte en anden race, en lære, som endnu sees at gå igen især vel hos målmænd, og som ikke godt kan gåes ganske forbi i denne avhandling.

Det er imidlertid øiensynligt, at læren er aldeles uholdbar. De norske byer, som endnu i det 17de århundrede kun utgjorde 5 %, ved dansketidens slut 10 %, utgør nu 25 % av folkemængden, er 6-foldet i absolut tal i sidste tidsrum. Da bybefolknin-

Digitized by Google

gers egen tilvækst overalt er temmelig liten, om den ikke er negativ — som i større byer, hvor det egentlige byfolk dør ut i få slægtsled — kan av disse tal straks sluttes, at den rent overveiende del er indvandret, væsentlig i senere år. Og at dette har været mest fra omliggende bygder fremgår direkte av, at alle norske byer — kanske med undtakelse af landets eneste gamle by av nævneværdig størrelse, Bergen — umiskendelig bærer omegnens stedegne dræg, Statistiken beviser det til overflod med avgørende tal. Og den ubetydelige kærne av utenlandske indflyttere, som siges at have assimileret og omdannet i sin form det overvældende norske stof, som strømmede til — hvor er den kommet fra? Det kan ikke være tale om andet end Danmark og Nordtyskland, særlig da Slesvig, hvorfra denne fremmede indvandring kom, som dog aldrig kan regnes i mere end hundreder. Men her har man nøiagtig samme antropologiske race som i Norge; Slesvig har de høieste og blondeste folk i Tyskland. I antropologisk forstand er det derfor absolut vrøvl at tale om, at denne høist ubetydelige kontingent utenfra, av selvsamme type, skal kunne medføre nogen raceforskel mellem by og land. Lignende gælder om den lille del av vore embedsmandsfamilier, som oprindelig har utenlandske stamfædre.

Derimot er det på forhånd tænkeligt, at både byer og embedsstand i det kortskallede strøk av landet vil vise sig adskillig mere langskallet end landbefolkningen omkring. Dette fremgår av de foreliggende data for byerne. Kristianssand har kortskallegrad .4 mot .5 i Odde og Søgne, Stavanger .6 mot Jæderen .7. Disse tal synes at vise, at også for Norge gælder — hvad man på forhånd skulde vente — den Ammonske lov: til byerne trækkes langskallerne i stærkere grad end kortskallerne og holder sig her langt bedre gennem de næste slægtsled.

Loven er fundet på grundlag av en uhyre observasjonsrække i Baden. Den arisk-germanske langskalletype fra rækkegravene er som nævnt overmandet av den stærkt kortskallede ugermanske urbefolkning. Men det viser sig nu, at bybefolkningen, navnlig den som i to eller flere slægtsled stammer fra byfolk, er temmelig langskallet. Videre, at i alle stillinger som kræver større foretaksomhet eller længere forberedende utdan-

Digitized by Google

nelse, er der forholdsvis flere langskaller end ellers. Således først og fremst i de høiere skoler — undtat naturligvis de geistlige seminarier, som er helt kortskallet — og i skolerne igen i de høiere klasser, idet dog kortskallerne følger nogenlunde med så langt, at de kan slippe med ét års værnepligt; endelig blandt embedsmænd, vitenskapsmænd og militære. Overensstemmelsen i det almindelige resultat av denne folke-analyse i Baden — den eneste systematiske hittil — er således slående med hvad vi har fundet i Norge, vi kan læse nøiagtig samme motsætning mellem langskalle- og kortskalle-væsen begge steder. Og efter den almindelige analogi må det være berettiget at slutte, at senere undersøkelser også i Norge vil bekræfte som almindelig gældende den Ammonske lov: byerne er mere langskallede end deres nærmeste opland. — Videre må netop i de høiere, ledende samfundslag, som nærmest gir byens åndelige præg, langskallerne råde med end større overvægt.

Den raceforskel som virkelig kan ventes mellem land og by, er altså kun den, at det ariske element, Nors æt, er stærkere i byerne. Motsætningen må derfor bli mest følbar i byer, der ligger i tykkeste Gor-strøk, f. x. Bergen og Stavanger — hvad der stemmer med almindelige iakttakelser. Når Garborgs bondestudent lider under sin mangel på frons urbana, så er vel dette ikke bare følelsen av at mangle den åndelige træning — som gælder uten hensyn til hvilken race det er, ved overgangen til bylivets raskere skiftende tempo eller til bevægelsen i uvant åndeligt milieu. Det er også noget av det Tørres Snørtevold i Kiellands «Jakob» følte: «al livligheten og letsindigheten som byen turde tillade sig, al denne ødslen til store huse med speilglas, til fine klæder og kostbare fornøielser, pengene som daglig for fra hånd til hånd, det lette liv og latteren — se bare latteren, hvor stor forskel i denne ene ting. Tørres kendte ikke fra barndommen latter hos alvorlige folk — undtaken til hån, når nogen havde faret galt avsted. Ellers lo gutter og jenter i skøi og garpeskap, når de var med sig selv — helst om kvelden i halvmørke.» Kortskalletypen på Jæderen mot langskalletyppen i byen — levende skildret. Og den hatefuldhet mot dette «byvæsen», som er kommet til orde i så mange former — det er kortskalleracens idiosynkratiske antipati mot en anden race.

Digitized by Google

På denne antipati beror vel væsentlig «den store kløft mellem land- og byfolk», og likeså på den tilsvarende følelse fra byens side. Det er let at opfatte, hvorledes så meget av den gamle «byliberalisme» nægtede at følge Sverdrups ledelse til forbundet med bondeopposisjonen, og blev drevet over i den gamle konservative «intelligens's» rækker, ved en ægte langskallet motbydelighet mot skillingspolitiken, mot det slette demokrati, som vilde «lægge vadmelskoften over hele det norske folk», for at tale med P. A. Munch.

Byerne ligger næsten alle i den kortskallede kyststripe. Trods den Ammonske lov vil derfor endnu en betydelig del av bybefolkningen være kortskaller, og må ha denne races tilbøieligheter. Men mens den kortskallede landbefolkning førtes over i det gamle venstre ved kampen mot embedsstyret, blev den kortskallede bybefolkning ved motsætningen by mot land før drevet over i «bedsteborgerpartiet» — skønt den vel selv væsentlig bestod av små håndværkere og hjørnehandlere.

Byernes oprindelige høirepolitik mener jeg altså var bestemt av tre usammenhængende elementer: av de gamle, med buråkratiet allierede bypatricieres fornemme følelse, av bykulturens reagering mot Jaabækianismen, av by-kortskallernes naturlige konservative motstand mot et bonde-reformparti.

Det samlede gamle høireparti var som nævnt sammensat av buråkratiets mænd og av dette byernes kombinerede høire. Efter buråkratiets endelige nederlag fik det en mærkbar tilvækst av langskaller også fra landsbygden, tildels direkte skilt ut fra det vestlandsk farvede gamle venstre, under navn av «det østlandske centrum». Der fandtes tilknytning til Norættens aristokratiske tendenser, det er odelsbonden, agraren, som blir konservativ mot et forespeilet husmandsherredømme. Det kan være likefrem instinktmæssig raceantipati i blandede oplandsbygder. Alt dette kunde være grundlaget for et virkelig nasjonalt toryparti, som, hvis nasjonen havde været enkelt-racet, kunde vokset sig frem til et vekselbruk i folkets naturlige politiske utvikling, et parti som kunde tat kampen op med det liberale parti uten gensidig forkætring og git sunde vilkår for den frie, gradvise vækst. Men selve tilværelsen av et forskelligt race-element må betinge tre partier, de to — høire og venstre — inden den langskallede hovedrace, og et tredje, som har kaldt

Digitized by Google

sig moderat, av kortskallerne. Og under disse omstændigheter fremtvinger selve partiernes styrkeforhold det nye samlag mellem kortskallerne og den nye minoritet inden langskallerne, mellem høire og moderate, det forenede konservative parti mot det rene venstre.

Som ved den tidligere alliance måtte begge parter opgi noget av sine eiendommeligheter for at kunne sammenarbeides til et parti. Bjørnson mener, at «Jakob Sverdrups parti», de moderate, ikke alene har tapt mest, men rent «er færdigt» («Ringeren»). Her mener jeg, at han tar feil, nøiagtig like så meget, som når han samtidig siger, at Jakob Sverdrup aldrig blir bisp. Forklaringen til dette feilsyn i et av nasjonens dypeste spørgsmål hos en mand med Bjørnsons blik, har vel sin nærmeste forklaring i, at hans brede, østlandske natur likefrem ikke kan opfatte kortskalle-racen. Men videre ut grundes det på, at dette væsentlige element i det norske folk — trods al tale om motsætning mellem Øst- og Vestland — aldrig er blit tydelig utskilt; man har altid gåt ut fra, at nasjonen var fuldt homogen. Det kan være litet smakeligt at måtte opgi denne mening, men man får bøie sig for faktum, der findes et anarisk, kortskallet element i det norske folk, som altid vil gøre sig gældende i dets åndsliv. Gor-partiet vil like så litt forsvinde i nye forbund som i det gamle. Tvertom, man kan allerede se, at det har begyndt at sætte sit usvikelige racemærke på det nye høire, som tidligere på det gamle venstre.

Kortskallerne er av race konservativ, det fremgår med fuldstændig klarhet av den almindelige karakteristik; når de tidligere tilhørte venstre, var det under løsenet: demokratisk likhet, ikke fremskridt og frihet. De gamle motstandere og forbundne i den nye alliance fandt hinanden i fælles «motstand mot», fælles sympati i reaksjonen mot alle «moderne idéer», særlig i «kristendomsopråbets» ånd. Her har straks Gor-partiet git det nye parti sit præg, dets fanatisme har smittet. Det gamle høire var ikke så litet rasjonalistisk i Nors ånd; det er forbi.

Partierne traf hinanden i et andet programpunkt, det unionelle. Langskalleracens racebestemte, naturgivne standpunkt her behøver ikke at omtales. Bare den del av racen,

Digitized by Google

som av gammel vane «vender sine øine mot tronen», som havde en avdød skandinavismes ideellere bakgrund, men også dens medfødte mistillit til Norges egen selvstændige fremtid, møttes med de store betænkeligheters parti fra Utgarden i uklar, vek, unionel politik. Det er betegnende, at gamle Ueland svigtede i forrige unionskomite — hvor ingen trønder som Ole Welde kunde ha gjort det —, som Jakob Sverdrup svigtede i den første venstreregering i Stockholm, hvor det Stangske ministerium senere «taug». «Trang til at halvere, falde i tvil, ja rende sin vei i avgørelsens stund» (B. B.) — det er kortskalletypens åndelige særmærke. Det har sin støtte i den lutryggede æts idiosynkratiske motbydelighet mot alt hvad der blot fører tanken hen på energisk forsvarsarbeide, økede militære øvelser, større værnebevilgninger — i bakgrunden lurende en typisk, ægte rædsel for muligheten av virkelig at måtte forsvare sin selvstændighet i blodig kamp. Også her har det forenede parti Gormærket, det nye høire — med hæderlige undtakelser — stemte mot forsvarsbevilgningen i 1895, i fuldstændig strid med gamle tradisjoner. Vekhet i selvstændighetsspørgsmålet strider dog så øiensynlig mot Nor-ættens skaplynne, at høirepressen må indrømme at partiet tapte grund i sidste valgkamp for den saks skyld — på Østlandet.

De to nye forbundne møttes i «det smalsporede system», på den ene side mest underkendelse av landets kræfter, på den anden side mest almindeligt sneversyn. «Fra sit eget så de på det hele med mistro og på de enkelte med misundelse» (B. B.); det gir den kortskallede vestlandsbonde lys levende, ræd for store tiltak og mistænksom. «Nordmændene er aldeles ikke småskårne, folkekarakteren er freidig. Bonden, denne kløgtige snarrådige norske race med utsøkt sans for det «rimelige», det greie, stævner trøstig mot et større Norge end vort» (atter Bjørnson) — det er absolut ikke Gorætten ute i Utgarden eller i baklierne, det er Norættens mærke, som det gamle høire også havde sit av. Men når de gamle forhånere av «det værste pak, som landet har alet», av skillings- eller skindfældspolitiken, har sat «sparsommeligheten i statshusholdningen» på sit program, når et organ for partiets sletteste instinkter har rækker av statslønartikler, uendelige som i gamle Jaabæks «Folketidende», når et andet, stort høireblad nylig

Digitized by Google

endog har agiteret mot høie embedsgasjer og titler (landbruksskolen), når de taler om «landets små kår», når forsvarsnihilismen begynder at vise sig, når en stor majoritet av høirepræster stemmer på rigsretspræsten til biskop — det gamle høikirkelige høire! — så ser man let, hvilket racepræg det nye samlag vil få.

Nei, det mærkes nok at det parti ikke er færdigt. Bondeopposisjonen, Jæder- og Listerbænken, det vestlandske venstre, Oftededølerne, Jakob Sverdrups parti, de moderate — navnet kan veksle, men typen er uforandret. «Byliberalismen» sluttede under Johan Sverdrup alliancen med det for at nytte dets demokratiske nivelleringskrav, misundelsens og småligehetens, i kampen mot det gamle embedsvælde — og blev smittet av pårtiets ånd; høire vender sig til dets konservative motvilje mot nye ting, mistroens og forsagthetens, for at få støtte mot et rent fremskridtsparti — og blir smittet. Men i sit indre væsen har kortskallepartiet selv ikke ændret sig synderlig gennem tiderne under de forskellige navne: fordi partiets politik er et direkte og harmonisk utslag av en utpræget race-individualitet med stærke instinkter, derfor vil partiet ikke dø. Det kortskallede element utgør en væsentlig, men hittil formeget overseet del av den norske nasjon, dens ånd må med folkepsykologisk nødvendighet gøre sig gældende også i det offentlige liv.

Vor politiske historie i de sidste halvhundrede år har således været brytningen og krydsningen mellem de to raceelementer. La os se litt på styrkeforholdene. Kortskallerne utgør 1/4 av landets befolkning omtrent, de er i født majoritet i de valgdistrikter, som er avmærkede på racekartet, og de har hjulpet en minoritet inden langskallerne til seir i de øvrige, som er avmærkede på valgkartet. For det hele land kan man anta følgende utvikling (% blandt urvælgerne):

	H.	M.	V.
1882—85	30.	25.	45.
1888.	30.	25.	45.
1891—94.	25.	25.	50.
1897.	20.	25.	55.

Digitized by Google

Den nærmere fremgangsmåte ved beregningen kan ikke her utredes.

Betydningen av kortskallernes overgang er iøinefaldende, og man ser hvorledes høires nedgang — som var begyndt langt tidligere — fortsætter jevnt gennem de store omslag i tingets sammensætning. Tallene viser, at man også her har den gradvise evolusjon, ingen uforberedte «brudd i utviklingen». Man kan videre med adskillig sikkerhet slutte sig til den nærmest kommende utvikling, under forutsætning av at venstre kommer ut av rekonvalescensen efter Gor-smitten som et helt sundt organ for Nor-ættens race-bestemte politiske livsvirksomhet. Den ikke ubetydelige del av det gamle høire, som væsentlig var anti-Gorsk, som reagerede langskallet stærkt mot den smålige skillingspolitik, mot «seminarist»-styret, mot husmandsstellet, vil svinge over til venstre, med en hastighet som påskyndes efterhvert som det nye høire får Gor-præget. Byerne først og fremst vil, kanske på et par undtakelser nær, gøre denne svingning. Man vil få et sparsomhetens og betænkeligheternes konservative parti, med kortskallernes forsvarsnihilistiske, smålige og fanatiske præg mere eller mindre skarpt fremtrædende. Det nye høire vil — ved en mærkelig skjæbnens spiralgang — ende omtrent hvor bondeopposisjonen begyndte i 30-årene. — I en valgkamp på spørgsmål, hvor Norættens sikreste instinkter ikke tillater avslag, f. x. den nasjonale selvstændighet, vil venstre hurtig kunne nå en majoritet, der netop svarer til langskallernes mot kortskallernes, 75 %. Men ellers vil den normale utviklingsgang i norsk politik bli, at kortskallerne, for overhodet at gøre sig gældende, vil være nødte til at rykke op omtrent i linje med agterste tredjedel av langskallerne: $25\,\% + {}^1/_3 \cdot 75\,\% = 50\,\%$. Med andre ord, der må kvalificeret, $^2/_3$ majoritet inden det overveiende, langskallede folkeelement for gennemførelsen av de større politiske programsaker i Norge. En stærk «konservativ garanti»!

10. Den topografiske forklaring i folkepsykologien.

Politik i et demokratisk, flertalsstyret land må bære præget av nasjonens folke-psykologiske eiendommeligheter. Indgår for-

Digitized by Google

skelligartede racer i nasjonen, må disses særegenheter kunne påvises i partigrupperingerne likeoverfor de vekslende programspørgsmål. I disse artikler er et forsøk gjort på at påvise, hvorledes de to meget forskelligartede racer i Norge — hvis ophav og tidligere kår skildredes — har gjort sine utprægede åndelige race-særegenheter gældende i vor politiske historie efter demokratiets seir.

Den opfatning, at valgene fremgår av den måte tidens spørgsmål møtes på av faste, uforanderlige åndelige race-eiendommeligheter hos de forskellige folke-elementer, at partiernes styrke med stor nøiagtighet kan beregnes efter den antropologiske statistik for de enkelte distrikter, er vel mange så fremmed, at problemet kanske trænger at klares ved en sammenligning med andre opfatninger.

I gamle dage hørte man ofte tale om noget, som het stemmekvæg. Det blev humoristisk skildret, hvorledes enkelte gætere drev dem frem i store bølinger, hvorledes de tålmodig fulgte den gate, som var gærdet ind for dem. De gode gamle dage, da det gik så idyllisk til, at hele hjorden fulgte han far eller skriveren, er slut, det er klart. Nu skrives der vel derfor før valget også i høirebladene om de oplyste vælgere, hvis sunde sans o. s. v., men efter valget — når dette ikke er gåt efter ønske — tales der endnu på gammel vis om «valgets tilfældigheter», «uberegnelig valgvind» og om denne voldsomme agitasjon, som har vildledet vælgerne; den gamle lære gælder fremdeles, at den store mængde blindt følger sine få rodløse, fanatiske førere.

En gendrivelse av denne lære er overflødig likeoverfor enhver, som er istand til at opfatte de store politiske idéers lovmæssige gang i historien. Det siger sig selv, at for at en idé skal kunne skape parti, få den store mængde med, må den ha sin dypere historiske berettigelse. For den enkelte politiker gælder det: hans lære kan ha sandhetens fuldtonende klang — hans stemme vil dog ikke formå at sætte folkemeningens tunge bygning i svingning, uten at han træffer dens egen grundtone. Dette gælder for det hele land som for den enkelte bygd. Den oversigt over partiernes styrke, som tidligere er git, viser, hvor langsomt forskyvningen har foregåt i de sidste 15 år, en gennemgåelse av de enkelte distrikters rene høiregrad viser en

Digitized by Google

mærkærdig konstans blandt urvælgerne trods den store forskel i stortingets sammensætning. Med vore oversigtlige forhold kan man endog undersøke nærmere «agitasjonens» virkning. Gennemgår man listerne over valgmænd og suppleanter i de enkelte herreder, træffer man landskendte navn på rikt begavede og varmt interesserede mænd; ser så efter, om der findes nogen mærkbar avvikelse — opover eller nedover efter hans parti — i den høiregrad, som bygdens kortskallegrad angir: man vil bak den umærkelige forskel kunne læse individets tragiske kamp mot stærkere, elementære kræfter. Det kan selvfølgelig lykkes at få noget flere vælgere til at møte, og ved kortskallegrad .5 kan majoriteten avgøres, men at drive bygdens høiregrad ned til .3 eller .2 eller op til .7—.8, umuligt. Store bøigen! — Likeoverfor dette statistisk godgjorte konstante politiske præg hos bygderne går det ikke an at tale om stemmekvæg, om valgvind, agitasjon o. s. v.

Ånei — siger den «praktiske» mand — det hjælper nok hverken agitasjon eller programmer i overensstemmelse med nogensomhelst «folkeånd»; det er mynten, det egentlig gælder i politiken, mynten eller maten, de økonomiske interesser; politisk myndighet — det er herredømme over pungen. «Idéernes» kamp — det er kun interesse- og klasse-politik.

Læren synes liketil og grei, det er rene ord for pengene, ikke noget vrøvl ved det. Men den «praktiske» mands opfatning burde dog stemme så nogenlunde med det praktisk foreliggende. Hvis den gjorde det, så måtte man dog vente, så nogenlunde ihvertfald, en parti-deling efter klasser. Men det skal ikke være godt engang at vise sikre spor av dette i den nuværende norske politik. Den store besiddende klasse i landet, bonden, er væsentlig ikke-konservativ, byernes forretningsmænd tilhører begge partier, selv embedsstanden er ikke mere utelukkende høire. Det går ikke an at sige at høire er et embedsmands- eller by-parti, venstre et bonde-parti. Der var et eneste stort, ja fundamentalt spørgsmål i vort indenrigske offentlige liv, det avgørende politiske magtspørgsmål, stemmeretten. I kampen om dette er der gjort de ihærdigste og voldsomste appeller til alt hvad der fandtes av klasseinteresser. Hvorledes har så folket delt sig? Jo, de langskallede odelsbønder, som faktisk sad inde med den ledende og beskattende myndighet

Digitized by Google

både i stat og kommune, de går med klar bevidsthet og stor enstemmighet frem som det parti, der vil gi stemmeret og magtmidler også til de lavere klasser — hvorfra de almindelig er skilt ved en stor social og økonomisk kløft; de kortskallede bønder på vestlandet, hvor den sociale og økonomiske standsforskel er meget liten, de har derimot store «betænkeligheter», og de kortskallede arbeidere, f. x. i Fredrikshald og Fredrikstad, Glemminge, Østre Aker o. s. v., de stemmer mot at deres egen stand skal få politisk magt. Likeoverfor disse fakta nytter det litet for den «praktiske» mand at komme og si, «at enhver kan indse, at det må være så, at den personlige interesse er det avgørende i politiken». Politik er øiensynlig noget langt mere omfattende og mangfoldig betinget end hans snevre syn kan række til, den er ikke bare eller engang væsentlig en interesse- eller klasse-politik. Den er noget mægtigere, i et demokratisk gennemarbeidet land er den det naturlige, direkte utslag i det offentlige liv av de folkepsykologiske eiendommeligheter hos nasjonen, i den enkelte bygd er, som vist, den herskende menings overvægt så nøiagtig svarende til den overveiende antropologiske types overvægt, at der ikke bliver rum til nogen anden væsentlig bestemmende faktor. Således heller ikke for klasse-politiken.

En nødvendig følge av denne slutning er, at indførelsen av almindelig stemmeret ikke på langt nær vil ha den betydning, som tillægges den. I de rene langskallebygder som i de rene kortskallebygder vil den offentlige mening blive nøiagtig som før, racebestemt. Det er blot i de bygder, hvor nu de to racer er omtrent i likevægt blandt vælgerne, hvor en forskyvning av majoriteten er tænkelig. Men såsandt den av Arbo for Hedemarken observerede forskel i race mellem gårdmænd og husmænd gælder for videre strøk — hvad der utvilsomt er det sandsynligste efter den forskellige oprindelse fra høld og frigiven = almue — så sandt den Ammonske lov om langskallernes stigende styrke i høiere klasser gælder også for Norge — så vil stemmerettens utvidelse gi kortskallerne større magt. Så parodokst som det klinger, er jeg for min del ikke i tvil om, at almindelig stemmeret vil styrke det konservative element i Norge. Så stærkt overveier racefaktoren al klasse-interesse.

Digitized by Google

Det kan videre siges: dette resultat om sammenhæng mellem høire-moderat og kortskaller, det synes væsentlig bygget på iakttakelser i Kristianssands stift, hvor tilfældigvis kortskallerne er tættest ute ved kysten — men kan ikke den mørke kyststripe på det politiske kart ha en mere nærliggende forklaring i selve bygdernes natur og de forskellige livsvilkår de byder, ute ved havet og inde i landet? «Det er bekendt og ofte nok fremhævet, at landskapskarakteren avpræger sig i folkekarakteren og de nasjonale kulturer», — som Sars siger.

Denne topografiske opfatning fører os igen ut over politiken, frem til det almindelige folkepsykologiske problem. Den har, som bekendt, været utviklet til skole i historieforskningen og især i literaturhistorien (Taine f. x.), der er skrevet meget om Grækenlands sønderskårne land, Ruslands uendelige sletter, Englands ø-natur, og dettes bestemmende indflytelse på folkepsykologien, nasjonalkarakteren. Bedst kender vi kanske manéren fra de gamle skandinaviske — åndrige, men stereotype — taler om Danmarks sletter, Norges fjeld og Sveriges skoger. Forklaringsmåten må gælde også for de forskellige dele av et enkelt land. Og når de moderate væsentlig er kystfolk, så ligger det nær at slutte: det er havet, det mægtige, det lunefulde, det umættelige, som har tat magten fra sindene, så Utgarden må få en tung, pietistisk, mistroisk, betænkelig, ukrigersk befolkning. Man kan videre drage — og har draget — åndrige sammenligninger mellem den staute trønder og hans brede bygder, den livlige valdris og det friske fjeld, den støe, betænksomme østerdøl og hans tause skog o. s. v.

Bedst kendt er kanske Kristian Elsters essay «Om motsætningen mellem det vestlige og østlige Norge». «Hvor naturen har et stærkt særpræg med få veie til livsophold, der blir den bydende, herskende og præger myndig både det ytre og det indre liv. De livsvilkår den sætter er i høi grad kampvilkår, og ethvert menneske, som ikke har vokset eller ikke kan vokse sammen med de særegenheter som naturen kræver, forkrøbles eller dør ganske ut. Naturen gør her et strengt valg, den sætter straks en hård livsprøve og fremelsker tilslut den æt og det åndsliv, som er bedst istand til at utholde den livskamp, som mennesket her må leve i. Og en sådan stærkt eiendommelig hård natur er den vestlandske. — I almin-

Digitized by Google

delighet kan man sige, at mennesket under denne natur føler sig forunderlig avmægtig og forlatt. Men denne følelse av avmagt har en yterst forskellig indflytelse på de forskellige mennesker. Nogle opgir nemlig kampen straks, de bøies håpløst til jorden, de synker sagte i tungsindets nat — — andre forstenes under den daglige kamp i den iskolde forvisning, at livet styres av en ubøielig «lagnad», som det ikke nytter at kæmpe mot — atter andre, hvis fantasiliv er for stærkt til at kunne slukkes, fyldes av utydelige rædselsbilleder — — her blir naturen omsat i overtroens lumske væsener, som har menneskene i sin vold — — denne natur har en evne til at berede sindet for kristeligt liv som meget få strøk. Det siger sig dog selv, at gudsfrygten under denne mørke natur også let vil få noget av dens hårde og vilde karakter.»

«Når man har opholdt sig i længere tid i fjeldbygderne og så kommer over grænsefjeldene og ut på de østlandske sletter, kan man ikke la være hver gang at forundre sig over, hvor vidt himmelsynet dog er. — — Her ligger brede, hvilende dalfører, som munder makelig ut i store floder — — eller bygder skråner jevnt ned mot et vand med lave strænder og lyse odder, der ser ut som svømmende akre og skoger. Gårdene ligger og soler sig en i vis bred, tryg velstand, i en rolig dagligdags lykke, rummelige og pyntelige, med have foran vinduerne og enkelte store trær på tunet; de synes, set på frastand, altid at befinde sig i middagshvilen og at ha god tid og leilighet til at se utover vandet og veien. Der er noget selvgodt og selvsikkert over dem; men samtidig får man også en følelse av at de altid er rede til at åpne sine store rum med ubegrænset gæstfrihet. — — Og alt dette, den lysere natur og den større velstand, gør et blidt og velgørende indtryk; man ruller så tilfreds frem gennem disse egne; man føler sig næsten selv velhavende og finder livet skånsomt og behageligt.»

Man føler formelig hvorledes vestlændingen her skapes i vestlandets billede, østlændingen i østlandets. Den klinger så pålitelig, den åndfulde, kraftige utvikling. Men — når så denne almindelige karakteristik skal føres mere i detalj, til at forklare like store motsætninger mellem nabobygder som Sogn og Søndfjord, så mærker man tydelig, at pålideligheten svigter. «Endog en gennemreisende vil slåes av den skarpe motsætning

Digitized by Google

mellem disse to bygdelags befolkning, så meget mere som både naturen og de øvrige livsvilkår ved første øiekast synes ham omtrent ens. I Søndfjord bor kanske landets tyngste, seigeste og sendrægtigste folk. — — Reis så over fjeldet til Sogn, og du er med et inde blandt et ganske andet folkefærd. Det er noget uendelig bevægeligt, solvarmt og lynende.» Så forklaringen — som Elster selv dog føler ikke slår til: «I Søndfjord er alle fjeld «kulryggede», de er tildels busk- og lyngklædte og har en tung og gråbrun farve. De er ikke så truende hverken i form eller farver som i Sogn, men til gengæld lægger de sig i sin bredde trykkende på åndedrættet. Fjorden synes som at ligge så forunderlig dypt indsunket mellem fjeldene og har mere fjeldvandets tungsind end havets friskhet. Dertil et regnsig uten like — —. Hvor høit, gennemsigtigt og let ligger derimot ikke vandet inde i Sogn, og hvor ranke og freidige løfter sig ikke de nøkne fjeld! De er både høiere og vildere end i Søndfjord; men der er reisning i dem like fra foten av, der er en djerv, lys- og luftlysten flugt i tinderne, og de lægger sig ikke med tryk over sindet, men drager både syn og tanke op i det blå.» — Dette er øiensynlig ikke ægte. Det er folketypernes karakter, som forgæves søkes lagt over i en væsentlig ensartet topografi hos de to nabobygder.

Og på lignende vis andetsteds i landet. Den indre siksakgående grænse på vort politiske kart svarer ofte til en skarp grænse i bygdernes åndelige fysiognomi, uten nogen påtakelig forskel i landskapet. Havet går ens til ved avbrytelserne i den antropologisk mørke kyststripe. Når man på Jæderen, hvor den friske havbris stryker frit over de åpne vidder, finder en folketype, som ingen synderlig likhet har med den som findes på østlandets åpne slettebygder, men megen med den som bor i de trange, lukkede dale i Søndfjord, inde under Justedalsbræens umåtelige, knugende fjeldmasser; når man midt inde i landet, i de trange fjeldbygderne i Gudbrandsdalen finder en type, som i åndeligt præg svarer særdeles nært til den vi kender fra Indherreds åpne bygder ved Trondhjemsfjorden, medens spranget i folkepsykologi bare tvers over fjorden der til Rissen er ganske overordentlig langt — når man altså faktisk finder: snart aldeles ensartet skaplynne i bygder med så stor forskel i natur som vort yterst vekslende land overhodet kan.

Digitized by Google

opvise, snart en forskel i åndelig type, så stor som mellem forskellige nasjoner, i bygder med aldeles ensartet natur, alt under en fælles historisk utvikling — så kommer man til det avgørende resultat: den topografiske forklaring i folkepsykologien slår absolut ikke til i Norge. Og derfor vel heller ikke andetsteds. Åndrige paralleler vel nok, — men kausalforhold, genetisk sammenhæng — intet spor. Dypere røtter

11. Den historisk-genetiske forklaring. Arier og mongoloid.

Den historiske utvikling har været fælles for alle Norges bygder, men den har ikke været nøiagtig ens. Utviklingen har, som vist, fåt en forskellig gang efter det av de to folkeelementer, som har været i overvægt. Vi har bygder hvor den oprindelige anariske urbefolkning indgår stærkest i folkesammensætningen, hvor den undertvungne race, Gor-ætten, har siddet tættest, som træler, leilændinger, almue i fortrykte kår på små teiger i tunene. Vi har andre hvor den ariske erobrer, Nor-ætten, har siddet mere ren, hver familie på egen, større gård, uten tryk av nogen herskende adel, i bedre kår. Bygderne må efter dette veksle mellem Gor- og Nor-præget. Her synes vi endelig at se fundamentale forhold, som fuldt tilfredsstillende foklarer bygdernes så yterst forskellige åndelige fysiognomi genetisk, ut fra deres særlige historiske utviklingsbetingelser.

Det synes naturligt at utlede de væsentlige særmærker hos Nor-ætten — hos de gamle nordmænd som hos deres ætling i like led, den langskallede bygdetype — av dens oprindelse som erobrerrace. Det åpne, frie blik, det lyse, djerve, hårdføre, rakryggede, pålitelige, uavhængighetskjære, gæstfri, ridderlige, storlinjede, aristokratiske væsen følger liketil av at de kom ind i landet som seirende arier, og senere vedlikeholdt — og efter Sars bedre end noget andet arisk folk utviklede — den militære organisasjon, krigerfølget med den dertil svarende code d'honneur, og blev siddende gennem tiderne som suveræner

Digitized by Google

på sine odelsgårde, med eller uten tjenende leilændingsklasse under sig, med ubrutt frihet og ubrutt fribårenhet i væsen, fra høld til odelsbonde.

Og på den anden side: der er ikke mange træk av de tidligere samlede hos Gor-ætten — hos de gamles træle som i kortskallebygderne nu —, som ikke synes at være likefrem nødvendige følger av deres lange, tunge historie. Vi finder dem siddende i tusender av år — 200—300 slægtsled — som en foragtet og fortrykt trælekaste. Vi ser dem litt efter litt arbeide sig op til en almue av strandsiddere, almenningsmænd, husmænd, leilændinger. Vi ser dem som bønder under adelen på vestlandet, i tunene, under den moralske virkning av teigblandingen. «Heri ligger roten til mange ulemper med hensyn til naboskap. Alene den omstændighet, at den ene ikke kan komme hen til sine teiger uten at gå over den andens jord, er i mange tilfælde tilstrækkeligt til at stifte uenighet — [den godslige jærbus «hastighet» i slike tilfælde påviser Arbo den dag idag, men teigblandingen var regel her for halvhundrede år siden] —; virkelige eller indbildte fornærmelser er stadig genstand for misnøie og undertiden processer. Anledningen til misnøie økes ved den i teigdelte bygder almindelige bygningsskik, nemlig at flere eieres huse ligger samlede på et fælles tun. Derved kommer man hinanden for nær indpå livet med alt det daglige stel. Børnene gøres ved forældrenes samtale delagtige i de daglige ugreier, og vokser op i forestillingen om den ene og den anden uret, som er overgåt dem eller deres venner eller nærmeste, hvilket alt tilsammen øver en litet heldig indflytelse på folkekarakteren og tænkesættet» (J. Smitt). Vi ser kortskaller pine korn av auren i sine «sveer» og «rud» i de mørke avsides skoger i åsmarkerne, eller i bakliernes skygger, mens langskallernes odelvolde, hans «vin» og «heim» ligger lyse i sollien tversover eller i bred selvstændighet på det nes, det eid, det berg, som den første høld tog til landnåm, og som endnu bærer sine ørnefni. Vi ser Gor-mændene stadig i små, uselvstændige kår, på skyggesiden av livet, og vi forstår dem! Vi forstår med én gang, hvorav det kommer det usikre blik, det fordækte, mistroiske, misundelige, smalsporede, lutryggede, ukrigerske, upålitelige, tunge, veike, som forfatterne har skildret. Så må det være hos trælen og hans efterkommere i det tunge

Digitized by Google

slit. Slike mærker må trældom og tryk, slægt efter slægt i lang, lang række, svie ind i sjælene. Hvad specielt det politiske angår, skønner vi at der nokså naturlig gripes til fordækt, underjordisk virksomhet, til «kaninernes» vei, at der brukes kampmåter, der «kommer fuldkommen i høide med forsøket på at stikke med en kniv bakfra under en fredelig brytekamp» (B. B.) — kampmåter, som vilde gøre en umulig i enhver Nor-bygd. «Den forkætring, han altid står rede med, viser også, at han bor trangt» — som i vestlandstunene. Vi forstår «livssynet», mørkt, misundeligt, hatefuldt.

Den historiske forklaring av racernes skaplynne ut fra disse forskellige utviklingsbetingelser for den oprindelige herre og træl synes fuldt uttømmende, alle iøinefaldende særmærker får en psykologisk klar grund. Allikevel kan der neppe være tvil om, at heller ikke den slår til. Røtterne går dypere endda.

Det er nemlig ugørligt at tænke sig andet, end at de to legemlig yterst forskellige racer, den anariske urbefolkning og den ariske erobrer, også åndelig var helt ulike alt ved første sammenstøt, den nuværende forskel mellem dem kan øiensynlig ikke forklares alene ved den senere utvikling under motsætningsforholdet træl og thegn til bonde og odelsbonde.

Det spørgsmål reiser sig også straks: er vi nu sikre på, at vi ikke tildels forveksler begreperne, når vi finder de opregnede Gor-ske egenskaper så forklarlige for en træl — at det ikke omvendt er så, at vi forbinder disse egenskaper med trælen, fordi han, hos os som hos antikens arier, netop havde Gor-racens åndelige særmærke, idet slaverne her var kortskaller. Det synes ihvertfald sikkert, at det ikke vilde været de samme egenskaper, som var blit fremhævede som typiske for trælerne, hvis de havde været negre, som i Amerika. Man vilde have talt om deres barnagtige ubetænksomhet, støiende snakkesalighet, lattermildhet, hurtige stemningsomslag, men almindelig gode humør, dovenskap, pyntesyke, forfængelighet, likegladhet likeoverfor døden — kortsagt egenskaper så temmelig stik motsatte dem, vi uvilkårlig tænker os naturlige for en mindre sort træl. Og ingen vil vel driste sig til den påstand, at selv et par hundrede slægtsleds trældom skulde forandret negerens åndelige fysiognomi stort mere, end en lignende slægtsrække

Digitized by Google

har forandret deres legemlige, siden de først avbildedes i Ægyptens pyramider.

Og fra en senere tid: er vi sikre på, at vi ikke forveksler årsak med virkning, når der stadig tales om de trykkende små kår på vestlandet og deres virkning på lynnet. Det nytter ikke at forklare racens smålighet og skillingspolitik ut fra deres fattigdom, så længe det kan hævdes med gode grunde, at fattigdommen selv netop skyldes deres smalsporethet og mangel på fremskridt og foretaksomhet. Så længe der findes store vidder av ukultiverede enge og dyrkbare torvmyrer på Jæderens moræneland eller på de gamle, hævede fjæreflater langs alle viker og øer, så længe driften er så litet rasjonel på de stykker som dyrkes, med havets overflødighet på gødningsemner like for hånden, så længe de ikke kan utnytte havets uuttømmelige rikdom bedre end ved det nuværende primitive fiske, sålænge de ikke vet at hæve alle de forhåndenværende skatte — så længe har de heller ikke lov til at klage over naturens karrighet. De små kår skyldes før racens karakter end karakteren kårene.

På den anden side — for Nor-ættens vedkommende — overalt hvor arierne optræder, enten som rike herskere over en talrig undertvungen befolkning som i Indien under Vedatiden eller i Hellas på Homers tid, eller som ensartede folk med jevne kår som i Tacitus's Germania eller i de rene langskallebygder i Norge — overalt finder vi en åndelig type like så ens, som deres langskallede kranier, man har fundet fra de forskelligste tider og steder, er det. Man får det bestemte indtryk, at Brage den gamle eller kong Hjør selv ikke vilde anet nogenting, om dronningen havde kunnet sætte sig ut over tidsgrænserne og byttet sine tvillinger: en med en unge av en av de første ariske landnåmsmænd i Norge, den anden med et barn fra «sjølve Vågå» nu. Al forskel i kultur eller historisk utviklingsbetingelse veier øiensynlig særdeles litet i sammenligning med racen selv. Mellem de to norske racer har der sikkert været omtrent like fundamental forskel ved deres første sammentræf for kanske 7 tusenår siden som nu.

Vi kommer ikke stort videre ved at hævde, at arierne ved deres første optræden overalt viser de samme adelsmærker åndelig, netop fordi de overalt var erobrere. Vi må indrømme, at den omvendte sats er mere sandsynlig: netop fordi racen

Digitized by Google

havde sine særegenheter, sin utprægede stridslyst, sin tapperhet, utholdenhet og hårdførhet, derfor kunde den optræde som erobrere, såvel likeoverfor talrigere og mere kultiverede folkeslag ved Middelhavet, som likeoverfor det spredte fiskerfolk ved Atlanterhavet. Og når det findes mærkeligt, at netop en enkelt race skal være i besiddelse av de ideale egenskaper, så løses vanskeligheten for en ikke ringe del simpelthen ved den enkle ting, at idealet netop er opstillet efter, målestokken tat fra, denne races eget skaplynne, med fremhæven av dens specielle særegenheter. Alle væsentlige træk kommer frem allerede hos antiken (virtus); den herskende nordeuropæiske moralkodeks fra middelalderen av er bygget på germansk riddervæsen, hvor særlig nordisk-normanniske langskaller var med på at skrive sine egne love, med værdsættelser efter racens naturlige instinkter; og det samme gælder nutidens vel mest utviklede, harmonisk langskallede mønster, den angelsaksiske gentleman. Høi eller lav efter absolut målestok — derom skal ikke dømmes, men selve «livssynet» i dette skiller sig bestemt i type, både fra det som gælder i de mest utbredte religioner, som er byggede på orientalsk grund, og fra den mere verdslige målestok for livsværdierne, som vi kender hos andre racer, selv hos krigerske erobrere som arabere og tyrker. Arierne bærer sin etiske målestok med sig i sine egne racemærker — og de synes i alt væsentligt konstante overalt vi kan prøve dem.

Vi kommer ikke engang videre i forklaringen av Gor-ættens tunge, mørke præg, ved at tænke det fremkommet under den hårde tid den anariske kortskallerace havde kæmpet sig igennem i Norge, før arierne kom, den sidste istid. Bosat i forlandet i vest mellem indlandsis og ishav, ved de drivisfyldte sund, hvor tåken sjelden lettede fra fjeldtopperne, med den ældre stenalders høist ufuldkomne hjælpemidler, kan vi tænke os hvor de må have ligget under for de overhånds strenge vilkår. Slægt efter slægt, i tusenår efter tusenår den samme stadige strid mot en overmægtig natur, med tunge tap og i bedste fald tarveligt tilvære, vi kan skønne, hvorledes ryggen er blit lutende, at de ikke retter blikket djervt fremover, i en livskamp som måtte ta modet fra den tapreste, at de har lært at holde gerrig på hvad de har formådd at avvinde den karrige natur, at de er blevne egoister, smålige, litet foretaksomme. Men dette

Digitized by Google

selvforståelige ræsonnement blir straks ødelagt ved tanken på et folk som den dag idag bor i nøiagtig samme natur, og, efter sin kulturs nøie tilpasning til den at dømme, må have bodd der i lange, lange tider, eskimoerne. Der kommer de padlende frem gennem drivisen, pludrende, glade, leende, og møter den fremmede åpne og freidige, med overstrømmende venlighet, gæstfrihet, gavmildhet — et levende bevis for umuligheten ved enhver topografisk forklaring i folkepsykologien!

Raceeiendommeligheterne har utvilsomt dypere røtter. Racernes åndelige typus synes ikke mindre konstant end deres legemlige (Dauertypus), selv om den kan få en stedegen farve av det særegne, nasjonale milieu. Utviklingen av menneskeracernes væsentlige åndelige særpræg rækker like så langt tilbake som utviklingen av racerne selv. Så og de to norske racers.

Vi kommer hermed frem til det omstridte og dunkle grundspørgsmål i antropologien, oprindelsen til de store avdelinger av menneskeslægten, racerne.

Linné definerer sin Homo sapiens europæus: hvit, sangvinsk, kraftig; meget, blondt hår, blå øine; letvindt, skarpsindig, foretaksom; bruker trange klær; styres av love. Homo sapiens asiaticus: sortgul (luridus), melankolsk, tung; mørkt hår, mørke øine; streng, selvgod, havesyk; bruker vide klær, styres av folkemeningen. Den store systematiker har ikke betænkt sig på at ta med den forskellige åndelige bygning som konstante særmærker for sine avdelinger, visselig med større ret end hans kritikere har villet indrømme. Vil vi nu søke at bestemme vore to norske racer efter Linnés system, så kan vi ikke være i tvil om, at den ariske race, Nor-ætten, netop er den typiske Homo sapiens europæus. Men vi kan heller ikke være i nogen tvil om at henføre den anariske race, Gor-ætten, til Homo sapiens asiaticus. Det fremgik jo av en nøiere undersøkelse av de reneste kortskallebygder, at den oprindelige type utvilsomt må ha været mørk, selv om de fleste hybride efterkommere nu er blit lysere. Tar vi nu videre med det kendetegn, som efter Linnés tid har vundet anerkendelse som det mest fundamentale, hodeformen, og likeså legemshøiden, så styrker dette yterligere klassifikasjonen, homo euro-

Digitized by Google

pæus, langskallet og høi, homo asiaticus, kortskallet og lav — og likeså bestemmelsen av de norske racer.

Det er overraskende at se, hvor nøie Linnés åndelige karakteristik av asiaten, mongolen, som den antropologiske type nu almindelig kaldes, svarer til vor kortskalles. Det har sin særlige interesse at se, hvor mærkværdig konstant de fælles træk optræder også hos en anden kortskalle-type, den mellemeuropæiske Alpe-race — hvis legemlige antropologiske forhold til Gor-racen ikke lar sig endelig fastslå uten et større kraniemateriel av denne. Jeg skal gi Lapouges's skildring av den franske form. «Kortskallen er måteholden, arbeidsom, idetmindste sparsommelig. Uten at mangle mod har han dog ingen krigerske tilbøieligheter. Han holder sig til jordbruk og hjemsted. Sjelden helt uduelig når han sjeldnere virkeligt talent. Han sætter sig ikke fjerne mål, men arbeider tålmodig med sit. Han er meget mistroisk, men lar sig fange av ord, hvis reelle betydning han ikke møier sig med at søke. Han er tradisjonens og lægmandsskønnets mand. Fremskridt synes ham unødigt, han har ikke nogen tro på det, og vil være som folk flest. Han dyrker likheten. I religionen er han katolik; i politiken har han kun ét håp, statshjælp, og kun én opgave, at nivellere ned alt fremragende, uten at føle nogen trang til at hæve sig selv. Han opfatter nøie sine egne interesser, ihvertfald de nærmeste, likeså opfatter han sin slægts og sin bygds interesser, men fædrelandets grænser er ofte for vide for hans syn.» Karakteristiken gir aldeles påfaldende identiske træk som hos Gorætten.

Som motsætning skal tas med samme forfatters skildring av langskallerne — vistnok mere efter engelsk model, end nuværende fransk: «Langskallen har store krav og er altid ifærd med at tilfredsstille dem Han forstår sig bedre på at skape rikdom end holde på den — — eventyrlysten av natur våger han alt, og hans dristighet sikrer ham det største held. Han kæmper for at kæmpe, dog altid med øie for at opnå noget. Hvert land tilhører ham, hele jorden er hans fædreland. Intelligens findes av alle grader, fra tungnemhet til geni. Der gives ikke den ting, han ikke våger at tænke eller ville, og vilje og handling er for ham ét. Han er logisk, når det høver sig, og han lar sig ikke snakke rundt. Fremskridt er hans stærkeste krav. I religionen er han protestant, i politiken forlanger

Digitized by Google

han kun, at staten skal respektere hans virksomhet, og han søker mere at arbeide sig selv op end trække andre ned. Han ser sin egen interesse langt frem, likeså sit folks og sin races, som han djærvt stiller de høieste mål.» — Uten ringeste forandring kan, som man ser, Lapouges's ord bruges som en rammende karakteristik av begge de to racer i det norske folk, Nors æt som Gors.

For at gi en anden parallel, fra Tyskland. «Vi fører langskallernes åndelige egenskaper tilbage til de gamle germaner, kortskallernes de asiatiske indvandrere. — Mot germanernes djærve sind, som altid sætter sig det høieste som mål, som kun trives i en stadig kamp for dette, men som ofte, trods sin skarpe forstand, mangler klok beregning og seig utholdenhet, har vi stillet kortskallernes beskednere sind, som slår sig tiltåls med sin plads, og som ikke sjelden, når de kommer i høiere stilling, slår langskallernes glimrende begavelse ved flid og utholdenhet, ihvertfald forstår bedre at sørge for egne interesser» (Ammon). Atter de utprægede konstante egenskaper hos de to racer.

At påvise hvorledes de fælles-kortskallede egenskaper gør sig gældende i folkets offentlige liv, i politiken, også i andre land end Norge, vilde kræve en særlig fremstilling. Her får vi nøie os med kun at påpeke, hvorledes de politiske partier virkelig overalt viser sig racebestemt, og hvorledes racepræget overalt er konstant. Britannien, det utpræget langskallede land, har altid gåt i spidsen for den politiske utvikling, dets konservative parti vilde mange andre steder nu gå for radikalt, Skotland, den renest ariske del, er også sikrest på venstre fløi. I Frankrige er de stærkest kortskallede strøk (Bretagne, Auvergne o. s. v.) klerikalismens og legitimismens faste borge. I Tyskland likeså; stort set falder grænsen for katoliker og protestanter her sammen med grænsen for de to racers overvægt — hvad der naturligvis ikke skyldes nogen «tilfældighet» under reformasjonskrigene. Danmark, hvis politiske utvikling, trods de store forskelligheter både før og efter 1814, har særlig interesse for os, forder vel noget nærmere omtale. Landet er vistnok endnu ikke antropologisk detaljundersøkt; kendt er dog, at lollikerne er forholdsvis små og mørke, at man på Fyen har tat de spanske tropper, i Nordsjælland wallonske kulbræn-

Digitized by Google

dere, i det indre af Jylland taterne til hjælp for at forklare den almindelige mørke type. På alle disse steder har man derfor grund til at anta talrige kortskaller — særlig da danskerne også i gennemsnit er adskillig mere kortskallede end nordmændene. Man kan også tænke på, at der allerede i stenalders grave (Borreby) er fundet talrige kortskaller sammen med langskaller, under forhold som har lagt den forklaring nær, at det var en større ofring av kortskallede træler på langskalleherrernes grav. Landsbyer er regelen, og adelen havde mest magt på øerne, medens der ved Jyllands vestkyst findes enkeltgårde. Jyderne er ofte tilkendt særlig likhet med nordmændene (således af St. Germain og flere med hensyn til krigsdygtighet). Det fremgår også av de tyske undersøkelser over øien- og hår-farve, at ø-danskerne ikke har så rent arisk præg som halvøens kystfolk. — På grundlag av dette må man med nogenlunde sikkerhet kunne bestemme kortskallernes utbredelse i Danmark efter to hovedregler, aldeles tilsvarende dem som gælder i Norge: 1. de oprindelige, undertvungne kortskaller tættest på øerne, (særlig de mindre), 2. talrige kortskaller i — hvad der er Danmarks baklier og åsmarker — Midtjyllands hedeegne og kanske Nordsjællands store skoge («kulsvierne»). Et kart over sidste valg til folketinget viser nu nøiagtig samme utbredelse av høiremajoritet i kredsene. Partierne er umiskendelig og gennemgående racebestemte også i Danmark. Sveriges politiske utvikling er ikke ført så langt frem, at den samlede befolknings eiendommeligheter gør sig frit, demokratisk gældende, landet er heller ikke nok antropologisk undersøkt — men også her ser vi regelen: norrlændingen, det høieste og mest typisk ariske element, er tydelig venstre, smålændingen bærer en åsmarks-befolknings præg, og skåningerne — som har spillet en urimelig rolle i riksdagen, konservative og protektsjonister — er forholdsvis små, mørke og, i likhet med de nærmeste landsmænd i Gammeldanmark, sikkert temmelig kortskallede; mærk også den forholdsvis lavere stående bondestand og den stærke adel, landsbyerne. Går vi videre til Rusland, kommer vi tydelig over i en noget forskellig kortskalletype. Storrussen er jo et væsentlig kun i sprog ariseret finsk-ugrisk folk, og det asiatiske præg hos det russiske samfund har også ofte nok været fremhævet. Allikevel vilde det ikke være vanskeligt

Digitized by Google

at påvise også tydelige åndelige likheter mellem den russiske musjik og Gor-ætten, det indbyrdes slægtskap mellem dem er ihvertfald utvilsomt langt større end med den typiske arier.

De fjernere, men fremdeles umiskendelige åndelige likheter med asiatiske kortskaller vilde føre os for langt ut på den sammenlignende folke-psykologis usikre grund -- skønt et tankeeksperiment, som satte den gule races mest utprægede asiatiske repræsentant i Gor-ættens sted på Norges vestkyst, kunde være ganske illustrerende. Selv om imidlertid den ubrutte raceenhet hos hele Linnés type homo sapiens asiaticus ikke her kan dokumenteres, den åndelige typekonstans hos alle europæiske kortskaller er i hvert fald utvilsom, og likedan hos de langskallede arier.

En granskning av den historiske utvikling hos de forskellige nasjoner vil like tydelig vise hvorledes de samme stærke race-eiendommeligheter hos de antropologiske typer gør sig gældende som et avgørende moment — og før det er utskilt klart, vil ingen virkelig vitenskapelig, sammenlignende verdenshistorie kunne skrives.

Under de mest forskelligartede utviklingskår og forhold i det hele træder altså de typiske folkepsykologiske særmærker hos racerne tydelig frem — i hvert fald i Europa, sandsynligvis så langt ut som homo europæus og homo asiaticus findes. Det er derfor klart, at den væsensforskel vi har påvist mellem kortskaller og langskaller her hjemme, ikke kan være utviklet først i Norge. Vi kommer til det almindelige resultat: Gor-ættens utvilsomme almen-mongoloide karakter, i motsætning til Nor-ættens ariske, beviser, at den første grund til de folkepsykologiske særmærker, som skiller de to race-elementer i det norske folk, ligger dypere end særutviklingen i Norge, ligger like dypt som utskillingen av de primære underavdelinger av hele menneskeheten.

Den folkepsykologiske analyse er dermed nåd frem til selve de etniske grundstoffer. Det norske folk er bygget op av to elementer, delvis rent mekanisk blandet, delvis i nøiere kemisk forbindelse ved en gennemgripende krydsning. Når vi først har opfattet disse grundelementer som oprindelig like specifikt forskellige, som f. x. arier, neger, kineser, vil vi kunne indse,

Digitized by Google

hvorledes de oprindelige særmærker endnu lar sig skille ut på alle åndslivets felter, i politik, i idræt og forsvarssak, i religion, at de forskellige bygder må ha bestemt forskelligt åndeligt fysiognomi efter den herskende race, med stedegne krydsningsvarieteter.

Vi vil forstå dypere end gennem nogen åndfuld topografisk eller historisk forklaring vort mangfoldige norske folk.

12. Psykofysisk race-forskel.

Når vi har fåt øie for, at de væsentlige åndelige egenskaper viser sig — likesåvel som de legemlige — temmelig ens hos de mongoloide racer i Europa, som hos kortskallerne i Asien, typisk for en stor gren av menneskeslægten, uavhængig av den historisk så yterst forskellige utvikling, og likeså hos arierne, så må vi stille en videre fordring til den folkepsykologiske analyse. De særegne, forskelligartede åndelige egenskaper må kunne reduceres til mere enkle folkepsykologiske grundtræk, som karakteriserer den kortskallede race i motsætning til den ariske.

Vi kan søke tilslutning til Linnés bestemmelse av temperamenterne: Homo europæus sangvinicus — Homo asiaticus melancholicus — som utvilsomt uttrykker en etnologisk kendsgerning. Vi kan imidlertid selvsagt ikke holde os til den oprindelige Galenske opfatning av temperamenterne som avledet av legemets vædsker — her blodet og galden — men til den nyere psykologis avledning av affekterne. Sanseindtrykkene virker ikke bare rent intellektuelt på bevidstheten, kombineres ikke utelukkende logisk til forestillinger. Sansningselementerne har altid en «følelsestone» — av behag eller ubehag, de mere sammensatte forestillinger ledsakes av følelser med lyst- eller ulystpræg, som virker på forestillingernes gang i bevidstheten, medfører tilstande som forbauselse, glæde, skræk, vrede o. s. v. — hvad vi kalder affekter — som også griper refleksmæssig over på det legemlige, på åndedræt, puls, sekresjonsorganer, muskelbevægelser — hvilke igen indvirker på bevidstheten og forstærker affekten. De forskelligartede affekter skiller sig alle

Digitized by Google

efter styrken og efter den raskhet, hvormed de utvikler sig og veksler, og temperamentet kan da bedst defineres som en disposisjon, som altså erfaringsmæssig er forskellig hos de forskellige racer, og som må antas at ha et særegent fysiologisk grundlag. Forholdsvis svake, rask vekslende affekter gir sangvinikeren, stærke og langsomt vekslende melankolikeren; stærke, raske kolerikeren, svake, langsomme flegmatikeren — efter Wundts forklaring av de gamle begreper. De sidste former er sjeldne, da den samlede affekt her falder utenfor, over eller under, et fysiologisk normalt nivå.

Det synes nu virkelig muligt at forklare de væsentligste av de to racers eiendommeligheter ut fra de ved disse definisjoner givne generelle temperamentsforskelligheter. Men vi træder utrådt vei, og det er selvsagt kun rent antydningsvis den her kan opstikkes.

Vi får indskrænke os til de typer vi særlig har behandlet, de norske, Nors og Gors. Det burde være overflødigt igen at fremhæve, at det er det typiske for racen det gælder. Individet har stadig krydsningstegn, og det kan godt hænde, at en langskallehjerne med tilsvarende åndelige egenskaper indesluttes av en kortskalle; nervesystem og skelet kommer jo ikke engang av samme kimblad.

Kortskallen, *melancholicus* er naturlig tung og træg. Hans følelsesliv veksler langsomt, han sættes ikke uavladelig i livlig bevægelse efter de skiftende indtryk. Kommer han derimot først i bevægelse, blir denne let for stærk. Hans ordnende bevidsthet, appercepsjonen, personligheten eller hvad man vil kalde dette centrale, blir overvældet av affekten, som blir astenisk, strømmer over på åndedræt- og hjertekar-regulatorer, hvorved organernes virksomhet hemmes, og dette virker igen tilbake på bevidstheten, lammende. Derfor indtræder hos kortskallerne let sådanne tilstande av vetskræmthet, som vi har set skildret hos Arnkels træle, panisk skræk som på Lister. Når jærbuerne i historien om dynamitsprængningen styrter så voldsomt betat like til doktoren, så er der neppe tvil om, at smerten rent fysiologisk virker meget stærkere hos dem end hos trønderen. Det forlanges faktisk større selvbeherskelse, større anstrængelse for personligheten, karakteren, hos kortskallen, for at han ikke skal bli revet med av affekten. Hvor uavhængig

Digitized by Google

av al personlig fare disse stærke følelsesbevægelser er, fremgår av sådanne tilfælde, som når årsaken er synet av lik, eller av flytende blod, selv om det bare er en kalv som slagtes (om trælen, egden). — Når den centrale kontrol er svækket ved alkohol, gir kortskallens affekter ikke sig stenisk utslag i voldsomme, uavlatelige muskelbevægelser eller vild jubel, men enten i stille, overstrømmende blidhet og kælenhet eller klynkende jamring. Det stærke følelseselement fører let til neurasteniske former. Den seksuelle drift, som med den langsomme styrke breder sig ut over bevidsthetslivet, tar ikke sjelden abnorme retninger. Deres religiøse affekter blir let astenisk, de får en «støk», som det heter på Jæderen; en sådan ophævelse av personlighetens normale selvkontrol hører endog regelmæssig med til «vækkelsen», omvendelsen — men fører også let til sindssykdom (sml. medicinalberetningerne).

I alt dette kan vi endnu tydelig se en rent fysiologisk disposisjon som grund. Men den samme gør sig også gældende mere indirekte i kortskallernes skaplynne. Disposisjonen for de stærke, langsomme affekter gør at de uavlatelige små ubehageligheter i livet får en uforholdsmæssig betydning, betinger liketil en jevnt pessimistisk grundstemning, et mørkt livssyn. De langvarige eftervirkninger av affekterne breder sig utover, stemmer ned energien. Til livsglæden hører nødvendig en raskere virkning, hvor selv ophøret av de stadig svake ulystfornemmelser virker stimulerende, nærmest som lystfølelse. De sene, tunge affekter svækker organismens motstandskraft, melankolikeren blir «ømskindet», ræd for at utsætte sig, blir frygtsom og betænkelig — fra dette kan mange linjer i kortskallens åndelige fysiognomi følges, i det legemlige hans sky, usikre blik. — Hans fantasiforestillinger må også medføre stærke affekter; mulige ubehag, uheld, farer fremmanes helst efter hans mørke grundstemning — derefter liten foretaksomhet og vågsomhet. Hans bestemt ukrigerske tilbøielighet, hans feighet mot opjagede skræmsler kan sees i forbindelse med dette — og det rent fysiologiske grundlag træder igen tydelig frem i den aldeles genstandsløse mørkrædhet og spøkelsesfrygt (om trælen, jærbuen). Den store rolle helvete spiller i hans religiøse følelser, får også lys fra dette. — Hans egne følelser får et værd for ham, som intet andet kan komme op imot. Selv uvæsentlige ting blir da Haupt- und Staatsac-

Digitized by Google

tionen, han går derfor lettere op i småting, blir påståelig i bagateller, stivsindet, smålig og egoist. — Hans levende forestilling om, at andre har det urimelig bedre end han, skærper hans egen utilfredshetsfølelse, og gør ham tilbøielig til at utjevne forskellen nærmest ved at dra de andre ned, kappelysten vækkes vanskeligere, med hans mørke mistro om fremtiden. Her er tilknytning for hans nivellerende «demokratiske» tilbøieligheter. Den naturlige drift til at hævde sig selv søker han selvgod at tilfredsstille ved at rive ned på andre (jfr. Arbo om jærbuen), — sladder og baktalelser.

I samfundet virker den gensidige, stærkt følelsesbestemte, nærgående og smålige dom om personerne, at disse ved mindste avvikelse fra den gængse norm føler sig stærkt trykket av den almindelige mening, de er ræd for at synes «storagtige», og tør derfor ikke hæve sig over nivået, og de føler sig uten nåde trykkede ned, håpløst fortabt, hvis de er kommet under det. *Regitur opinionibus* siger Linné. Kortskallens konservative tilbøielighet har rot her — likeså igen de store «betænkeligheter». Forkætring av anderledes tænkende støtter sig på opinionsherredømmet, men bæres videre av en affektvækkende, instinktmæssig antipati mot folk hvis følelse står i disharmoni med hans egen dypfølte sindsstemning — fanatismen vækkes. I almindelighet vil hans tanker og følelse dreie sig om hans egen ve og vel, her og hisset, men han kan også komme i affekt ved virkelige ulykker hos andre, eller ved stærk religiøs påvirkning, og han er under sådan sindsstemning istand til at gå videre i sine ofre end ventelig efter hans almindelige påholdenhet og egoisme. Denne tilsynelatende motstrid mellem kortskallens åndelige egenskaper, som Holm og Arbo har fæstet sig ved, lar sig ganske godt psykologisk forklare. Han taper under affekten evnen til nøgtern avveien av de sædvanlige smålige relativiteter. Særlig ved masse-suggessjon kan man føre ham langt utover hans almindelige grænse (jfr. L. Oftedal). I det hele synes hans langsomt vekslende, stærke affekter at gøre ham meget utsat for suggestiv påvirkning av omgivelserne — al affekt virker fysiologisk smittende, — i stærkere former panisk skræk, masseomvendelser, fanatisme; under jevne tilstande hensynet til skik og bruk, det vil si påvirkningen av opinionens tryk, av omgivelsens affekter, som hemmer utviklin-

Digitized by Google

gen av selvstændig handlesæt, videre hans tilbøielighet til i øieblikket at la sig «snakke rundt» og jatte godslig med i den suggererte stemning. — Også her skimter man overalt et fysiologisk grundlag, som i de stærkere former er umiskendeligt.

Ut fra en fysiologisk konstitusjonel disposisjon for sene, stærke affekter lar sig således uten tvang forklare en hel række væsentlige egenskaper, som samler sig til et sammenhængende billede hvor de kendte træk av Gor-racens åndelige fysiognomi træder klart frem.

Så motsætningen: *Homo europæus sangvinicus* med de forholdsvis svakere, hurtig vekslende affekter. I selve definisjonen uttales, at hans affekter ikke let blir lammende astenisk, men får et hurtigt forløp med stenisk utløsning gennem innervasjon av musklerne, påskyndelse av åndedrættet, av hjertevirksomheten og utvidelse av blodkarrene. Denne konstitusjonelle disposisjon træder tydelig frem under alkoholindvirkning, han blir ikke stille fuld, smilende eller sutrende som kortskallen, men først blussende, støiende, voldsom — som skildret av Naumann, Arbo o. s. v. At denne forskellige virkning av samme gift hos de to racer har et rent fysiologisk grundlag, uavhængig av «personligheten», kan neppe negtes. Når affekten hos langskallerne er racebestemt stenisk, med økning av hjertevirksomhet og utvidelse av blodkarrene, kan dette kanske sættes i forbindelse med det faktum, som fremgår av medicinalstatistiken (1881—94), at hjerneslag forekommer 1½ gang så hyppig angit som dødsårsag i forhold til folkemængden i de 4 reneste langskalle-amter, som i de 4 reneste kortskalleamter; begge fænomener må have samme antropologiske grundlag. Omvendt fremhæver medicinalberetningerne fra flere typiske kortskallebygder tilbøieligheten til «støk», til astenisk lammende affekt, der kan føre til sindssykdom (direkte som den paniske skræk i Vanse kirke, efter Dahl, eller indirekte gennem religiøs form). Det er vel tænkeligt, at det fysiologiske grundlag her igen står i forbindelse med de uforholdsmæssig talrige dødsfald af paralyse i enkelte kortskalle-amter f. x. netop Lister og Mandal, men de forskellige former av paralysis (undtaken paralysis generalis som ikke hører hit) har ikke været tilstrækkelig utskilt i statistiken til at man kan dra sikre slutninger.

Digitized by Google

Man kan kanske lettere danne sig en klar forestilling om temperamentets, «karakterens» rent fysiologiske racebestemthet hos hunden. Forsøker man at skræmme, ved en uventet bevægelse, kommer en terrier øieblikkelig over i en energisk, offensiv forsvarsstilling, ved en like ubevidst refleksbevægelse, som når man blinker med øinene; en mynde støkker like refleksmæssig over i en flugtbevægelse, et vældigt hop unda. Da ingen høiere hjernevirksomhet, ingen overveielse kan ha havt tid til at gøre sig gældende, er det øiensynligt at de ubevidste, men for karakteren betegnende handlinger må være betinget i en gennemgripende forskel i den psyko-fysiske bygning hos de to hunde-racer. Og noget tilsvarende, om end mindre iøinefaldende, må gælde de to menneske-racer. I det ene tilfælde som i det andet må egenskapen være arvelig, likesåvel som legemshøide, hårfarve, hodeform o. s. v.

Langskallen er i hvert fald litet tilbøielig til at få støk, han beholder herredømmet selv over de mest uventede indtryk, og han reagerer mot dem i målbevidst handling, mere motorisk end i de stærke affekters ubestemte refleks-baner. Han lar sig ikke rive med av en panik; heller ikke av øieblikkets følelser, medlidenhet f. x.; han veier de opofrelser han gør i en affekt, beholder sin kritiske sans for relativiteten. Han er ikke mottakelig for massesuggessjon, beholder sin selvstændige tænkning, individualistisk. «Nasjonalkarakteren er opposisjonel», het det tidligere i Yngvar Nielsens reisebog, lar sig ikke bestemme av en suggereret stemning, er strid. Da han vanskelig blir smittet av affekten hos andre, kan han ofte synes hård likeoverfor andres lidelser, i sammenligning med kortskallen; heri vel — ved siden av overdrivelserne — forklaringen til vikingens grumhet, som synes at stå i mindre god samklang med hans ridderlighet og høimodighet. Men grumheten bærer mere præg av tilbøielighet til de stærke midler, end til katteagtig nyden av andres lidelse, som hos Middelhavsracen. Langskallemandens råhet, som nævnes også nu, står vel videre i forbindelse med at han selv ikke er ømskindet, og ikke påvirkes så meget av fremmed følelse, derfor ikke tar såmeget hensyn til disse i det små, er ikke så «godslig» som kortskallen. Hans vennesælhet, gæstfrihet, selvopofrelse har ofte mere præget av en iboende naturlig, aktiv, ekspansiv drift, end av egentlig altruistisk

Digitized by Google

følelse. — Med den mindre intense følelsesbestemthet er det heller ikke et så naturligt krav for ham at finde åndelig samklang hos omgivelserne, han er derfor hverken påvirket av opinionen eller så fanatisk, er tvertom av naturen tolerant og skeptisk. Hans religiøse følelse blir let nøgtern rasjonalistisk, tør, bevæger sig ikke i affekter og breder sig ikke synderlig ut over hans følelsesliv. Han er immun mot åndelige epidemier med «vækkelse», han afficeres heller ikke synderlig av helvetes skræmmebilleder, holder Fanden eller 'n Gammelerik for Satanas og Beelzebub. En så typisk egenskap hos langskallen som humoren har sin psykologiske virkning i en likegyldig vending, hvor man skulde vente uttryk for voldsom affekt (jeg er likegla jeg, sa gutten, han gråt; kongen har fødd os godt, jeg er feit om hjerterøtterne, og lignende).

Langskallens seksuelle affekt forløper efter hans racedisposisjon raskt, normalt, den har ingen tendens til at bli stasjonær monoman eller ekstatisk, som hos kortskallen. Derfor kanske flere «uægte børn» i langskalle-bygderne, men stor renhet i ægteskapet, og sjelden abnorme former. Det av sindssykelægerne konstaterede «umiskendelige sammenhæng mellem religiøst sværmeri og kønseksaltasjon», som er et så fremtrædende fænomen under åndelige epidemier blandt kortskallerne, optræder sjelden hos langskallerne. At to så væsentlige felter som kønsliv og religiøs følelse rammes tilsammen av én psykose, det viser et fælles grundlag av almindeligere, fysiologisk karakter for tilsynelatende mest mulig heterogene sider av vort indre liv. På begge felter har vi set en ensartet, typisk raceforskel mellem Gor og Nor, som derfor tydelig må tilhøre dette skjulte fælles grundlag. Og at dette står i nærmeste forbindelse med, hvad jeg har kaldt deres «temperament», «disposisjon for særegen affektvirkning», eller vel rettere er identisk med dette, kan der neppe være tvil om, heller ikke om at det har et raceforskelligt fysiologisk grundlag — som imidlertid endnu ikke lar sig nærmere bestemme.

Livets utallige små ulyst-følelser virker svakere på langskallen, de glider raskt over, og selve vekslingen sætter livsvirksomheten i en bevægelse, der i og for sig medfører en lystfølelse; det er som den oplivende kontrastvirkning mellem held og uheld der gir spil sin tiltrækning. De svake, vekslende

Digitized by Google

affekter betinger en spænding i livsenergien, vidt forskellig fra den deprimerende virkning, som de tyngre, om man vil længe ulmende affekter har på grundstemningen hos melankolikeren, kortskallen. Derav det kontitusjonelle lysere livssyn. Smerteindtrykkene breder sig ikke utover med langvarig eftervirkning, de spiller derfor en mindre rolle hos ham. Både i virkeligheten og i fantasien. Han går ikke op i grubling over sine egne følelser og lidelser. Misundelighet mot bedrestillede er ikke naturlig for en som ser livet optimistisk, derimot kappelyst, med håpet om at få det bedre selv. Han blir ikke så let hængende i bagateller, da disse ikke blir utstyret med så varige affekter, han får derfor friere hænder til sammenhængende arbeide for fjernere mål. Hans foretaksomhet blir mere omfattende, mindre hæmmet av de stadige, små betænkeligheter. Kortskallen kan kanske, med sit ufortrødne arbeide for sit eget vel, slå ham i kampen for føden, men langskallen rækker længere i anspændt, energisk virksomhet, praktisk som teoretisk, hvor det gælder ting der ikke så direkte fører egeninteressens uavbrutt virkende følelsesmoment. Med de raskere vekslende affekter kan følge en vis ustadighet, en tilbøielighet til at veksle mål eller la de stærke anstrængelser avløse av dovenskap, som vi kender fra Tacitus's Germania som fra langskallebygderne i Norge. Kortskallens jevne, av det sammenhængende affektliv bårne flid derimot svarer ifølge hans temperament til en mangel på den stærke elastiske spændkraft, som skal til for de store tak eller utholdenheten mot de fjernere, ikke direkte egoistisk betydningsfulde mål.

De livligere, vekslende affekter betinger som vist et friskt, lyst livssyn, i motsætning til den opfatning de langvarigere virkende ulystfølelser medfører hos melankolikeren, av at jorden er en jammerdal, livet en lidelse; de raskt skiftende indtryk skaper direkte livslyst. Allikevel må hans temperament, som ikke tillater den stadige beskæftigelse med egne følelser og fantasier, medføre at han, optimisten, med langt mindre betænkning sætter livet på spil end pessimisten — en logisk paradoks, men psykofysisk normal forskel mellem sangvinikeren og melankolikeren. Heri kan man se én grund til langskallens uvørne likeglade mod. En anden i at han ikke blir så påvirket av affektfyldte fantasibilleder av personlig ubehag,

Digitized by Google

ulykker og farer, videre i at selve smerteføIelserne ikke angriper hans bevidsthet så astenisk lammende. Men egentlig grundlaget for hans hensynsløse djervhet, hans krigerske tilbøielighet, den ridderlige selvopofrelse hvormed han kan sætte alt på spil, er mere direkte selve hans racebestemte temperament. Hans vekslende, steniske affekter hører fysiologisk nødvendig sammen med den raske energi-utladning til muskelsystemet, til reflekser, uttryksbevægelser eller målbevidst handling. Han er stadig i fart, er «spræk» av legemlig trang, hans energi strømmer over i bevægelse, ikke alene patologisk under alkohol-eksitasjonen, men normalt fysiologisk. Hans «skarpe» øine røber energien. Derav hans smak for voldsom idræt, hvor selve de stærke anstrængelser, vågestykkets og farens spænding ledsakes av intense lystfølelser, hvor kortskallen vilde føle like intens ubehag eller lammes av astenisk affekt. Det rent fysiologisk givne i dette viser sig tydelig i børnenes lek. Like sunde og friske gutter av de to racer skaper sig i fuldstændig frihet væsenforskellige former her — jeg skal minde om den så ofte behandlede motsætning mellem engelske og franske gutters frilufts-lek — og forskellen mellem «østlænding og vestlænding» i lek er lige karakteristisk nu, som Brage skald fandt den mellem Hjør-sønnerne og Leiv trælebarn. Den ariske hensynsløse dristighet, kampen for kampens skyld, den foretaksomhet, som ikke rygger tilbake for nogen opgave, hviler tydelig på et eiendommeligt fysiologisk grundlag hos racen, de raske steniske affekters energisk motoriske utladning.

Træk for træk av langskalleracens åndelige fysiognomi folder sig således organisk ut av en enkelt fundamental temperamentseiendommelighet — som kortskallernes av en tilsvarende men motsat. At disse åndelige eiendommeligheter, den forskellige disposisjon for affekterne, må stå i sammenhæng med en fysiologisk forskellig bygning hos de to racer, er ikke alene et nødvendigt psykofysisk aksiom, men fremgår også, som vist, så at si eksperimentelt av den forskellige reaksjon under forhold, hvor den selvbevidste, intellektuelt eller moralsk betingede personlighet ikke kan spille nogen rolle. Det er heller ikke tvil om, at denne fysiologiske forskel er tilgængelig for mere direkte eksperimentelt studium, f. x. ved systematiske forsøk med Mosso's

Digitized by Google

pletysmograf — en smuk opgave for et vordende norsk psykofysisk laboratorium. — — —

Længere kan denne første analyse av det norske folks psykologi ikke føres. Det har vist sig, at de mangfoldig vekslende åndelige eiendommeligheter i vore bygder, vore politiske partier o. s. v. er fremkommet ved to særegne etniske elementers forbindelse — mekanisk og kemisk, ved blanding og krydsning — under en historisk proces, hvis hovedmomenter måtte findes. Disse to etniske grundstoffer — det langskallede, ariske Nor-element og det kortskallede, mongoloide Gor-element — er tydelig like oprindelig og specifikt forskellige som andre kendte menneskeracer. De åndelige fænomener, hvori raceforskellen gør sig gældende, lar sig igen selv naturlig utlede av en specifik forskel i en psyko-fysisk grundegenskap — sansningens affektvirkning på bevidstheten. Vi er nåd til de folkepsykologiske elementer. Denne ufuldkomne første analyse er ført til ende.

Digitized by Google

Tillæg: Svar til hr. Lars Havstad's kritik.

Hr. Havstad har i to nr. av «Ringeren» 1898 (nr. 30 og 43) kommet med nogle indvendinger mot mine folkepsykologiske resultater, som kanske fordrer et svar.

Havstad «tror ikke med dr. Hansen, at hjerneskallens længde i forhold til bredden øver indflytelse på befolkningens åndelige og legemlige beskaffenhet, at langskallerne naturligen skulde være bedre end kortskallerne.» I denne sats ligger to radikale misforståelser av min mening, som jeg har søkt at værge mig imot på forhånd — men altså forgæves.

For det første, at det skulde være hjerneskallens form, som «øvede indflytelse». Den mening minder om vittighetsbladenes forslag om at forandre racen ved at sætte barnehoderne i pres. Hvad jeg har villet påvise er derimot det, at der i det norske folk indgår to oprindelige racer med meget utprægede særegenheter både i åndelig og legemlig beskaffenhet. En enkelt av disse særegenheter er skallens typiske form, et av de kendetegn som antropologerne tillægger mest avgørende betydning i racebestemmelsen. Disse særegne hodeformer har jeg benyttet som almindelig karakteriserende betegnelse af de to racer — når jeg ikke har brugt de foreslåede Nor- og Gornavn — men jeg har ingenlunde dermed villet skille dem ut som noget væsensforskelligt fra de andre dermed sammenhængende særegenheter, høide, blondhetsgrad, osv. — end sige villet gi dem vægt som bestemmende årsak til andre, legem-

Digitized by Google

lige eller åndelige. At der virkelig er et typiskt sammenhæng mellem de forskellige antropologiske kendemærker er ubestridelig påvist av Arbo, og det nytter litet mot hans positive tal at påstå sådan i almindelighet, som Havstad gør om Gor-ætten, at «der er intet ved deres utseende, når man ikke lægger mærke til skalleformen, der adskiller dem fra langskallerne». Selv den gængse uvitenskapelige iakttakelse viser forøvrigt også, at dette ikke kan siges; den gennemgripende almindelige forskel er godt kendt ved typegrænserne. — Hvad mine artikler havde til en hovedopgave var at vise, at der sammen med disse typisk forskellige ytre eiendommeligheter over det hele land fandtes også åndelige, som var like karakteristiske og typiske for de to racer, og at få frem et objektivt, sammenhængende billede av disse ved hjælp av uavhængige *documents humains*, som foreligger fra nære og gode iakttakere i de forskellige bygder, videre ved en statistisk bevisføring på de punkter, hvor utslag av åndseiendommeligheterne var tilgængelige for en sådan (politiske valg, folkevæbningssamlag, missjonsvirksomhet). Altså åndelige race-eiendommeligheter sammen med de legemlige, ikke på grund av skalleformen f. x. — som det er blit misforstået. Mot mine positive data og tal kommer så Havstad med en almindelig påstand: «at det neppe vil være vanskeligt ved benyttelse av gamle og nye aktstykker at fordele lys og skygge anderledes end dr. Hansen har gjort; her kommer det så meget an på hvad man trækker i forgrunden og gir stærkest betoning.» Denne almindelige påstand kan selvsagt ikke tillægges nogensomhelst logisk vægt som argument, uten at der føres bevis for den. Havstad kunde jo f. x. forsøkt ut av de hundreder av folkepsykologiske bemærkninger som findes i medicinalberetningerne, at få frem et væsentlig avvikende billede eller at gøre mit positive billede om til negativt. Men jeg kan på forhånd forsikre om det håpløse i forsøket; han vilde kanske kunne plukke ut enkelte løsrevne træk, som kunde brukes, men nogetsomhelst indre sammenhæng vilde der ikke kunne bringes i det opkonstruerede billede. Det fremgår allerede av de mange utvetydige karakteristiker, som kommer aldeles enslydende igen fra de forskelligste iakttakere, fra de forskelligste bygder med ens antropologisk type; det er utænkeligt, at de ikke har et reelt grundlag. Kart og tal viser også ube-

Digitized by Google

stridelig det nøieste sammenhæng mellem race og politisk opfatning. Den gængse uvitenskapelige iakttakelse gir heller ikke her Havstad ret, de væsentlige sider i den åndelige forskel mellem «østlænding» og «vestlænding» står jo nokså klart for opfatningen.

Den anden radikale misforståelse av mine artikler er, at jeg skal ha søkt at bevise, at «langskallerne var bedre end kortskallerne». Min sympati for det «lysere og freidigere» livssyn, som også Havstad indrømmer den ene type, har jeg ikke lagt noget skjul på, og i min redegørelse for race-eiendommeligheternes utslag i vor politiske historie — hvor jeg var avskåret anledningen til, som ellers, at irettelægge data fra andre —, har jeg brukt stærke karakteriserende ord jeg også. Men det som det overalt har været mig om at gøre, har ikke været at bedømme: værre eller bedre, det har ikke været nogen mandjevning det gjaldt — «høi eller lav efter absolut målestok — derom skal ikke dømmes —»; det har været det karakteristiske, det eiendommelige for typerne det har gældt at få tak i. Om det samlede indtryk av de pålitelige skildringer som foreligger av kortskallernes åndelige habitus, ikke er blit tiltalende, så kunde jeg ikke gøre synderlig ved det. Som før bemærket: «de nedsættende egenskapsord er mange og stærke. De er ikke mine, jeg har simpelthen stillet dem sammen fra uavhængige iakttakere, og flere overensstemmende vilde være let at finde.» Likeoverfor det psykologisk klare, harmoniske resultat fra disse mange, absolut selvstændige og nøie iakttakere skylder Havstad beviset for sin løse påstand, at aktstykker kan samles hvorved billedet like godt kunde blive lyst som mørkt eller trækkene væsentlig forandrede.

På enkelte punkter søker vistnok Havstad at hævde, at mit billede er fortegnet, og at gi en anden opfatning av racernes eiendommeligheter. Jeg er bange for, at det ikke havde været muligt at få denne opfatning med i min sammenstilling av pålitelige karakteristiker, dertil synes den mig for litet direkte observeret, for ubestemt subjektiv, og i for skrikende disharmoni med de talrige iakttakelser gjort på nærmere hold, som mit eget kendskap til landet bekræfter. Men fremkommet som kritik, får jeg se lidt nærmere på den.

Havstad hævder gentakende som et væsentligt skillemærke,

Digitized by Google

at kortskallerne besidder større «driftighed og initiativ», at «langskallerne i det hele måske er noget sendrægtigere end kortskallerne til at motta impulser». Nu, jeg har ingenlunde nægtet kortskallernes evne til at motta impulser; jeg har også fremhævet deres ihærdighet i arbeidet, deres næringsvet. Men de beviser Havstad fører for deres kraftige initiativ, kan jeg rigtignok ikke finde tilstrækkelige til at omstyrte en almindelig godkendt og vel begrundet mening om det motsatte. At Stavanger «sikkert er landets driftigste, økonomisk mest energiske by», må der således sættes et særdeles stort spørgsmålstegn ved. De statistiske tal for omsætning, fabrikvirksomhet, dampskibstonnage osv., bærer ingenlunde påstanden frem. At en gammel, forholdsvis stor by, liggende i et efter norske forhold ganske folketæt strøk, med ualmindelig gunstige naturlige betingelser for fåreavl, er begyndt at utføre får og omsider også utvikler en uldvareindustri, synes mig ikke det mindste mere storartet, end f. x. at Hønefos og Skien utvikler den for dem naturlige trævareindustri. At hermetiske fabriker før tar opsving i et strøk, hvor der er overflødig tilgang på køt og fisk, end i et hvor dette må indføres, er heller ikke noget bevis for større initiativ i det første strøk. Og når Jæderen — som det er en geografisk umulighet at regne for en «så avsidesliggende bygd» — har en jernbane, som det har været umuligt for at arbeide sig væsentlig opover i tyve år — den eneste, som dette gælder om —, når akerbrukets og meieristellets utvikling stadig kommer bakefter det østenfjeldske og nordenfjeldske, så kan man vel finde undskyldende omstændigheter, men umulig kalde jærbuen nogen foregangsmand. Og heller ikke søndmøringen, som også Havstad fører i marken, søndmøringen, som endnu ikke har lært at behandle sin sild rimelig, som måtte lære av svensker at ta fisken utenfor sine egne øer! I det hele, når man tænker på vort fiske, både fangsten og dens nasjonaløkonomiske utnytning, som væsentlig tilfalder de kystboende kortskaller, så burde man tale så sagte om driftighet og initiativ. Vi har sandt at si ikke synderlig ære av det endnu.

«Videre literatur og kunst. Det er vist ikke mange strøk av landet, som kan peke på et så stort utvalg av utmærkede landsmålforfattere» som kortskallebygderne. Her ligger egentlig ingen

Digitized by Google

motstrid mot min skildring. Det synes endog på forhånd psykologisk rimeligt, at kortskallens skaplynne særlig begunstiger æstetisk virksomhet. Stærkt følelsesbestemt, let overført i åndelig ekstase, stadig optat med sine egne betydningsfulde sindsbevægelser og lidelser, som han er skildret, skulde han før finde sig kaldet til at lægge sine følelser frem, end den noget tørre, skeptiske, reserverede langskalle. Derimot kunde man efter hans bygning kanske på forhånd tvile på det vide syn, den dristige kombinasjonsevne, den sympatisk omfattende, klare psykologiske almenforståelse av livets spil, som betinger den store kunstner. Forøvrig finder jeg det forståeligt nok, at det netop er landsmålforfattere som nævnes — uten at jeg dog kan gå nærmere ind på dette.

Gang på gang protesterer Havstad mot «at kortskalletheten skulde være mindre heldig for frisind og fremskridtsevne». Her kan jo ikke optas nogen debat om, hvad der bør opfattes ved frisind og fremskridt. Jeg har med uomstødelige tal — fakta, ikke teorier — påvist, at det kortskallede folkeelement i politiken viser sig aldeles racebestemt «moderat», at dette partis politiske livssyn altså må repræsentere racens instinktmæssige opfatning av «frisind og fremskridt». Opfatter Havstad disse begreper på samme vis, får han jo det, men han kan kanske forstå, at det ikke er det jeg har ment med disse betegnelser i mine skildringer av «racerne i politiken».

Der viser sig også på andet vis den vanskelighet for en diskussjon mellem Havstad og mig, at vi så let taler om forskellige ting. Det gælder for alle disse felter, foretaksomhet i det praktiske liv, kunst, politik. Havstad taler stadig om foregangsmænd, om personer fra kortskallestrøket, jeg om kortskalle-typen. Jeg har selvfølgelig aldrig nægtet, at der kommer foregangsmænd også fra kortskallebygderne — det emne forelå ikke i min folkepsykologiske analyse. Blandt andet av den grund, at der ikke foreligger noget materiale, hvorefter det kunde avgøres, om slike foregangsmænd fra kortskallebygderne personlig var typiske kortskaller. Havstad siger rigtignok bestemt, «det tør ansees for sikkert, at mange av vore bedste mænd, ikke mindst inden venstre, må regnes til kortskallerne; og en nærmere undersøkelse vil sikkert lægge for dagen, at disse kortskaller like så litt er undtakelser og like så

Digitized by Google

meget repræsentanter for sin «race», som de langskallede av vore foregangsmænd.» Men se dette turde nu ikke jeg sige sådan uten videre. Det første kan være rimeligt nok, men det er ikke statistisk fastslåt, bygderne er jo ikke race-rene, og for flere av de av Havstad nævnte mænd f. x. Garborg, Skeibrok, kan nogen kortskallethet ikke hævdes. Man kan jo forresten i den vanskelige analyse av individet ikke engang altid gå likefrem efter skalle-indeksen heller for racebestemmelsen. Skallen har jo ingen krystalform med uforanderlige, matematisk nøie vinkler og mål; som alle levende former varierer individerne adskillig til begge sider av en midlere form, en ægte langskalle kan fuldstændig normalt ha en indeks på 80, enkelte ægte kortskalle-individer likevel gå helt ned til 79 som op til 87 (hvis middeltallet er 83). Grænserne for de normale variasjoner av typerne griper over i hinanden — et forhold som forresten oftest ikke står tilstrækkelig klart for antropologerne heller. Men heller ikke typiske, rene kortskalle-individer kunde det falde mig ind at nægte fremragende begavelse. Selv om det er antropologisk kendsgerning, at langskalletypen er høiere end kortskalletypen, er det jo ingenlunde uforeneligt dermed, at det enkelte kortskalle-individ kan være høiere end endog de fleste langskaller. Likedan i åndelige dimensjoner. Når Havstad vil bevise at kortskalletypen utmærker sig ved foretaksomhet, kunstneriske evner og frisind, i like høi grad som langskallerne, på den måte at han nævner enkelte høitstående individer, så er dette omtrent som om han vilde bevise, at kvinderne gennemsnitlig, som køn, var likeså høie som mændene, ved at trække frem endel kvinder over mandsmiddelhøide. Forøvrig er det i det ene tilfælde som i det andet rådeligst at holde sig til forskellen i art mere end i grad, og det er da også det kvalitative jeg stadig har villet ha frem, når jeg sætter racerne mot hinanden.

Spørgsmålet bliver selvfølgelig end mere indviklet ved raceblandingen, det har Havstad ret i. Men jeg har jo også flere gange fremhævet krydsningens betydning. Likeoverfor individet, idet de enkelte racemærker jo ikke altid nedarves samlet, harmonisk efter den enkelte type, f. x. ikke altid skalleform og åndelig bygning; det er ikke så enkelt. Men også likeoverfor bygdetyperne, med utvikling av «stedegne» varieteter. Og like-

Digitized by Google

såvel som de norske kortskaller i det hele har fået temmelig regelmæssig lyse øine, mørkeblondt hår og adskillig høide, like utvilsomt må det antas, at de har fået meget arisk også i sit åndelige præg. Men tvers igennem alle overgangsformer, al personlig variering over typegrænsen, al krydsning, har det dog lykkedes den antropologiske analyse at skille ut de oprindelige legemlige grundtyper, at vise, at den ene, med det runde hode, fra først av var lav og mørk, den anden langskallet, høi, blond. Og netop på samme vis mener jeg, at man tvers igennem den uendelige variering hos individerne, og de utallige krydsningsformer, også kan påvise de oprindelige åndelige egenskaper hos grundtyperne, her det mørke livssyn, der djærvheten osv. De åndelige racemærker har like fast nedarvingsevne, utgør like konstante bestanddele av racernes Dauer-typus, som legemshøide, pigmentering, skalleform. I min artikel-række har jeg, bygd efter bygd i lang opregning, påvist, hvorledes de karakteriseres av gode iakttakere med psykologisk ensartede, harmoniske træk, efter den av de to antropologiske typer som dominerer i bygden, men fuldstændig uavhængig av de lokale forhold, topografi eller livsforhold. Jeg har vist, hvorledes det nu, da dagens spørgsmål i et gennemført demokrati virker direkte på de ulike raceinstinkter, endog er gørligt at bestemme den enkelte bygds antropologiske sammensætning omtrent like sikkert efter den måte den reagerer på i politiken, ved en åndelig måling av høiregraden, som ved at måle en av de legemlige, kortskallegrad, legemshøide osv. Og jeg mener, trods Havstads almindelige protest, at man i disse påfaldende åndelige overensstemmelser mellem de så yterst naturforskellige kortskallebygder på den ene side, langskallebygder på den anden, dette konstante racepræg i politiken, det harmoniske psykologiske fysiognomi som træder frem i skildringerne av begge typer, har et avgørende bevis for, at det virkelig er lykkedes at få skilt ut ved analysen de åndelige grundegenskaper hos de to oprindelige norske racer og at godtgøre deres gennemgripende betydning i vor folkepsykologi. Hvad Havstad kan anføre av individuelle undtakelser eller objektivt avvikende opfatning, skulde neppe kunne rokke ved resultatet. —

Siden mine artikler skreves, er der fremkommet et nyt, værdifuldt kildeskrift i emnet — Arbo: «Fortsatte Bidrag til

Digitized by Google

Nordmændenes Anthropologi, V. Nedenæs», som de tidligere med en rikdom av observasjoner av største interesse for enhver som vil søke at forstå vort folk. Kanske endnu klarere end før træder billedet frem av de to norske racer, både åndelig og legemlig, forholdene er kanske mere gennemsigtige end ellers, og forfatterens fremstilling er blit enklere, ved at han — trods ældre konjekturer fremdeles gentas — øiensynlig nærmer sig stærkt til den opfatning jeg har gjort gældende, av kun to hovedracer og deres krydsning. Jeg kan trygt sige at intet væsentligt træk eller faktum i denne monografi strider mot den i mine artikler givne utvikling, og mange støttende oplysninger kunde være hentede derfra. Jeg benytter anledningen til at supplere min liste fra første avsnit, som sammenstiller kortskallegrad og politisk høiregrad ved sidste stortingsvalg. Som før gives valgdistrikterne i Nedenes østenfra vestover (Barbu, Tromø og Hisø er slåt sammen som i Arbos tabeller):

Kortskallegrad:

2 . 4 . 4 . 3 . 6 . 3 . 5 . 4 . 5 . 5 . 5 . 5 . 7 . 5 . 6 . 4 . 2 . 3.

Høiregrad:

5 . 5 . 7 . 6 . 6 . 2 . 4 . 5 . 6 . 5 . 5 . 6 . 7 . 5 . 5 . 3 . 2 . 2.

Som man ser, den samme mærkværdige overensstemmelse også her. De fremtrædende tre avvikelser er Gerstad-Vegarsheien ($\frac{2}{5}$), hvor aviserne fortæller at sekternes stridende virksomhet grep ind, og Holt ($\frac{3}{6}$), som kanske vel er blit for langskallet hos Arbo ved at byen Tvedestrand er med. Den tredje undtakelse skulde være Dybvåg ($\frac{4}{7}$), hvor de få målinger (23) hos Arbo kan vise feil. Vestenfor havde vi som væsentlig undtakelse Dalerne, men der med lavere høiregrad end ventelig efter skallemålingerne. Jeg antydede der den mulighet, at det typiske åndelige racemærke ved siden av den store legemshøide og blondhet kanske var tilstrækkeligt til at vise, at skallemålingerne ikke fik tilstrækkelig frem bygdernes Nor-præg — som ved al statistik kan der jo indtræde tilfældigheter, når tallene ikke er meget store. På lignende vis skulde jeg mene det forholder sig også i Øst-Agder. Særlig for Dybvåg bestyrker den ualmindelig ringe legemshøide (166 cm.), og den temmelig lave procent blonde, høiregradens antydning om stærkere Gor-præg end

Digitized by Google

Arbos skallemålinger skulde gi (.4). Efter et rent generelt indtryk av bygdernes hele fysiognomi må det vel også siges, at indbyggerne i Dalerne, Sirdal osv. må være mere i slægt med Ryfylkes indre type og Robygjelagets, end med Jæderens og Listers, og omvendt, at kystbefolkningen i Tromø, Hisø, Dybvåg er mere beslægtet med disse sidste, som altså er sikre kortskaller. Det er derfor ikke engang absolut sikkert, at undtakelserne burde findes i rækken. Som denne nu står, for de tre amter, den tiendedel av Norge som er detaljeret antropologisk beskrevet, viser der sig imidlertid: høist 1 grads avvikelse i 82 procent av de 56 distrikter, kun i $\frac{1}{8}$ av tilfældene er det mere end 2.

Nedenes amt byder forøvrig en god anledning til at prøve en av Havstads almindelig førte påstande: «der er vel ingen tvil om, at der blandt vor langskallede befolkning vil kunne påvises eksempler nok på åndelig og legemlig forkrøbling der hvor livsvilkårene har været uheldigst.» Nu, en mere avsides beliggende, av naturen mere tarvelig utstyret bygd end Setesdalen skal vanskelig kunne nævnes. Men langskalle-folket der? — «et usædvanlig velvoksent og kraftigt, djærvt og åpent folkefærd, en sund, pen og livlig slægt.» Min påvisning av hvor aldeles utilstrækkelig den topografiske og den historiske forklaring er i folkepsykologien, lar sig kun ytterligere dokumentere ved alle nye positive aktstykker, det hjælper øiensynlig ikke «at rådspørge de lokale forhold».

Jeg vet ikke hvor langt Havstad vil gå i sin underkendelse av race-eiendommeligheternes betydning, om han mener at det under et givet milieu kommer ut på et, om det er hottentotter, kinesere eller arier som findes i det, at «det neppe havde gåt anderledes, om der havde været langskaller i stedet for kortskaller». I hvert fald er hans tro på de ytre historiske faktorer meget stærk. Således når det gælder evnen til ytre kraftutvikling. «Der er opgangs- og nedgangsperioder hos alle folks og racers energi-utfoldelse.» Dette har jeg ikke benægtet, selv om jeg hævder at racernes særmærker kan påvises både i opgang og nedgang — som i Norges utviklingshistorie. Når kortskallen først træder os imøte som træl, så er det en historisk tilskikkelse, som han delte med forfædrene til de fleste europæiske folk, franskmænd, sydtyskere, italienere osv. Og

Digitized by Google

jeg har pekt på det umulige i at forklare hans folkepsykologiske særmærker ut fra denne trælestilling. Jeg har ikke «fordelt eiendommeligheterne så, at «trælenaturen» eller de dårlige egenskaper falder på kortskallernes, og «herskernaturen» eller de gode på langskallernes part.» Men jeg mener rigtignok at selve verdenshistorien godtgør, at det må være en eller anden race-eiendommelighet, som har betinget at arierne overalt, fra Indus til Atlanterhavet, har optrådt som erobrere, likesåvel mot de langt talrigere og mere kultiverede middelhavsfolk, som mot de rimeligvis både i tal og kultur underlegne Gor-mænd. — Det er disciplinen, ikke race-eiendommeligheten, som gør en god soldat, mener Havstad. Jeg nægter heller ikke at vore kortskaller, selv uanseet sin ariske krydsning, kunde bli gode soldater, men jeg tror rigtignok at dertil skal der netop adskillig mere av denne disciplin som smaker dem så ilde, end den rene arier trænger, som overalt og altid har vist sig som en født soldat, og at kortskallen allikevel ifølge sin åndelige bygning vil komme til at mangle ariernes friske offensiv. Vi har netop været vidne til en kamp, hvis utgang vanskelig kan forklares uten netop ved raceforskellen, på den ene side krigsøvede, langvarig militært utdannede, modernt utrustede spanjere i overmagt, i defensiv på egen grund — på den anden side meget dårligere forberedte amerikanere, underlegne i tal, på fremmed, farlig grund — men med racens offensiv! Og når Havstad — som bevis for sin påstand at «et dygtigt officerskorps kan skape utmærkede soldater av en såre ubekvem materie», at det altså kommer mindre an på racen — nævner, at «engelskmændene har i Indien gjort de blødagtige hinduer til tropper som står urokkelig fast,» så burde det dog ikke være undlatt at tilføie, at briten her foretar et klart bevidst, systematisk valg netop efter racen, vælger gurkhaer og sikher og vrager bengaler, under sin hvervning. Det er en like naturlig ting, som at han foretrækker blodsdyr til kavaleriet.

På andre felter — når Havstad benægter at det har noget med racen at gøre, at sydtyskerne er klerikale i motsætning til nordtyskerne, hvad vil han så gøre ved det av Ammon konstaterede faktum, at der ved de katolske seminarier i Baden findes kun utprægede kortskaller? Det er jo ikke tænkeligt,

Digitized by Google

at elever med for lang skalle blir nægtet optakelse. Og når han nævner den iøinefaldende forskel i energi og karakterstyrke mellem skotter og irer, som skal være fuldstændig uavhængig av skalle-indeksen, så kan vel dette være rigtigt nok, men ingenlunde at der ikke er nogen forskel i race. For mens skotten er en usædvanlig ren arier, særdeles høi, blond langskalle, indgår det i Irland en meget mærkbar etnisk bestanddel av den lave, mørke, bredfjæsede men også langskallede middelhavsrace — de ældste forfattere regnede dem til ibererne. Og Beddoe har, blandt andet, statistisk påvist enkelte åndelige egenskaper knyttet til denne mørke type, større tilbøielighet til stillesiddende indearbeide, større procent forbrydere osv. end hos den blonde type.

«Historien burde engang skrives med det for øie at forklare de virkelige årsaker til middelhavsfolkenes forfald og nedgang i sammenligning med Europas øvrige nasjoner,» siger Havstad. Jeg føler mig overbevist om, at de virkelige årsaker aldrig vil blive påviste, sålænge man med Havstad underkender racens avgørende betydning, at i en kommende, virkelig videnskapelig, genetisk, sammenlignende verdenshistorie vil erkendelsen av de forskellige folke-elementers konstante folkepsykologiske særegenheter og deres betydning i utviklingshistorien få en endnu kun utydelig anet plads. Netop for middelhavsfolkene ligger den opfatning nær, at deres nuværende stilling fuldt tilstrækkelig forklares, ved at for tredje eller fjerde gang i deres historie er det ariske element brukt op, og de oprindelige racer, den langskallede middelhavstype i det sydlige, og den kortskallede alpetype i det nordlige, har trængt helt op til overflaten. Og at Frankriges skæbne nu synes at bli den samme, kan man se som en naturlig konsekvens av den tidligere utvikling, med den store revolusjon som fremtrædende punkt, en epoke hvis egentlige verdenshistoriske betydning allerede P. A. Munchs skarpblik så i tilintetgørelsen av den herskende [ariske] adel og den oprindelige [anariske] undertvungne befolknings emancipasjon. Efter Havstads opfatning skulde man tro, at treårig soldaterutdannelse, overmåte forsiggjort skoleopdragelse, overordentlig materielt velvære osv. måtte kunne skaffe franskmændene alle de egenskaper de trænger. De selv har ikke engang den overtro mere, deres

Digitized by Google

antropologer — Lapouge f. x. — peker på den ariske, gallisk-frankiske r a c e s tilbakegang, opløsning i kortskallemængden — og om racernes egenskaper indrømmes det nu engang — undtaken av hr. Havstad -- at de er håpløst konstante.

Kan og moren omskifte sin hud eller parderen sine pletter?

Digitized by Google

Tillæg 2. Politisk kart over Skandinavien.

Det vilde være av største interesse for forståelsen av de almenmenneskelige forhold i det hele at følge den ved disse norske folkepsykologiske undersøkelser godtgjorte motsætning mellem de to racer, utover landets grænser mere i enkeltheterne end tidligere gjort (Art. 11). For de to andre skandinaviske land er jeg senere blit opmærksom på nogle data, som tillater at godtgøre nøiere samme utvilsomme sammenhæng mellem race og politik, som er så påfaldende i Norge, og at tegne op et tilsvarende kart over hele Skandinavien.

Jeg skal i stedet for den tidligere brukte gradering i tiendedele kun skille mellem de to typer og indenfor disse igen tre former, en ekstrem, et typisk middel og en overgangsform. Der foreligger ingen stærkere detaljeret antropologisk undersøkelse at sammenligne med, 6-delingen er også utvilsomt den teoretisk naturligste for biologiske forhold i det hele frem for den uorganiske decimalinddeling. Kartet blir mere enkelt og oversigtligt. Det er både for Norge og Danmark bygget på de tre sidste valg og angir således: stærkt venstre, venstre, nærmest venstre; nærmest høire, høire, stærkt høire, svarende til den tidligere brukte graderings høiregrader .1 og .2, .3 og .4, knap .5; vel .5 .6 og .7, .8 og .9.

For Danmarks vedkommende er der utkommet en grei valgstatistik («Folkethingsvalgene 1884—98.» Med 6 Kort. Kbh. 1898), som kan benyttes.

Digitized by Google

For Sveriges vedkommende har ingen utførlig valgstatistik været mig tilgængelig, og det er kanske rimeligt at tænke sig, at den vilde være mindre oplysende i det enkelte, på grund av at sammenblanding av venstre og moderat endnu findes — som både i Danmark og Norge tidlig i 80-årene — og partier endnu ikke er skilt ut på klare almindelige principer. Ifjor samledes imidlertid et betydeligt antal underskrifter på «rösträttspetitionen», ca. 367 000. Man kan vel gå ut fra at alle som har underskrevet dette krav på stemmeretsutvidelse, virkelig er «venstre», og da antallet går op til over 7 % av befolkningen — i enkelte län op til 16 %, i intet under 3 % — må man være berettiget til i dette at se en målestok hvorefter venstregraden i de forskellige län kan sammenlignes indbyrdes. Stemmeantallet ved de tre sidste valg i Norge var ca. 8 %, i Danmark ca. 10 % av befolkningen, tal av samme orden. Skiller man så venstre fra høire ved middeltallet, så kan vi indføre en lignende 6-deling for Sveriges län, efter folkemængdeprocenten på petisjonen: 16—11, 10—8, 7; 6—5. 4—3. 2 %.

På dette grundlag er da opgjort et samlet «Politisk kart over Skandinavien», der frembyder meget av interesse.

For Norges vedkommende er sammenhænget med de antropologiske forhold tidligere gennemgåt.

For Danmarks kan jeg nu få med til sammenligning den korte karakteristik av de antropologiske forhold, som S[øren] H[ansen] har git i Salmonsens store leksikon, og som desværre havde undgåt min opmærksomhet tidligere. Der nævnes de to europæiske typer, av hvilke også S. H. mener at kortskallerne var ældst, langskallerne indvandrede i stenalderen. Den høie, blonde fremhersker i Vestjylland; i Ringkøbing og Tisted er legemshøiden [i rekrutalderen?] 3—4 cm. høiere end på Lolland og Falster, hvor typen i det hele er identisk med den sydtyske kortskallede. Mellem disse to ytterpunkter har man overgangsformer, som på Fyn og i Østjylland danner et relativ ensartet blandingsfolk av den danske gennemsnitstype — som S. H. angir med høide 169 cm., med mere mørk end lys hårfarve, og kortskallet, indeks 82, ansigtet nærmest bredt. Spredt over hele landet findes større og mindre grupper av disse grundformer, dels også av fremmede. — Blandt disse sidste fremhæver S. H. de små, meget mørke «kulsviere» i Nord-

Digitized by Google

sjællands skovegne — også S. H. mener at de stammer fra de i middelalderen indkaldte walloner —, som sandsynligvis har dannet den likeledes meget mørke, men høivoksne befolkning av fiskeleierne mellem København og Helsingør, ved krydsning med den høie, lyse, — der endnu er fremherskende på Sjællands nordkyst fra Holbæk til Roskildefjord. Et par små grupper av mørke folk findes likeledes på de jydske heder.

Læser man denne antropologiske beskrivelse med det politiske kart ved siden, vil man bli slåt av hvor mærkværdig nøie det passer. Kartet kunde godt gå for et antropologisk efter dette, S. H.s resumé som tekst. Det stemmer på alle punkter — tildels i uventet grad (f. x. ved Roskildefjord mot Nordsjælland ellers) — det eneste kunde være at vi skulde ventet at der ved siden av Ringkøbing før blev nævnt Ribe eller Hjørring i stedet for Tisted (høiregrad .5) som hovedsæte for den ariske type. — Om der virkelig findes nogen antropologisk grund til at anta at kulsvierne er av belgisk avstamning og ikke usædvanlig rene danske kortskaller — det vet jeg ikke. Er den sidste grundform identisk med den mellemeuropæiske, som S. H. hævder, må bestemmelsen være vanskelig. At bygge utelukkende på motsætningen i legemshøide i rekrutalderen er ihvertfald meget usikkert; de skandinaviske kortskaller må oprindelig været små, men de er vistnok nåd nærmere sin endelige typiske høide i 22 års alderen end langskallerne sin; stedegne krydsningsformer varierer vistnok stærkt i høide, sml. de små kyst-søndfjordinger og de meget høie, men også kortskallede kyst-møringer.

At landet i sin helhet skal være så stærkt kortskallet som S. H. angir, er egnet til at vække opmærksomhet. — Indeks 82, bredt ansigt, mørkeblondt hår, det gir for hele Danmark et præg som en norsk utpræget kortskallebygd, Jæderen f. x. Skulde det være tillat at tænke sig at materialet til statistiken er forholdsvis rikeligere fra kortskallestrøk (Østjylland)? Hovedpræget hos danskerne synes dog i det hele at stå meget nærmere de andre skandinaviske lands end Sydtysklands, legemshøiden synes at svare nærmere til langskalletypens, og Topinard har endog (1888) efter Søren Hansens tal for det sydlige og østlige Jylland gjort opmærksom på at den rene blonde type (efter øine- og hårfarve) selv her er 4 gange talrigere end den homo-

Digitized by Google

gene mørke (mørke øine og mørkt hår), men at blå øine og mørkt hår synes at nedarves stærkest under krydsningen. — Den gennemsnitlige politiske høiregrad er .5, så den almindelige norske regel ikke vil være egentlig brutt ved en kortskallegrad .6 her; men også dette folkepsykologiske moment trækker i samme retning.

Hvordan det nu forholder sig med dette, på alle væsentlige punkter skildrer Søren Hansen de antropologiske typers fordeling i Danmark nøiagtig som jeg (art. 11.) på grundlag av et løst forhåndskendskap opstillede som sandsynligt, nøiagtig stemmende med de politiske partiers fordeling. Det gennemgående sammenhæng mellem race og politik, den folkepsykologiske racebestemthet er iøinefaldende og aldeles ubestridelig i Danmark.

For Sveriges vedkommende kan jeg ikke fremlægge synderlig mere av antropologiske data end gjort. Nævnes skal dog den ting, at man allerede længe har været opmærksom på en mørk kortskalletype i Båhuslens skærgård (Malmøen), og at allerede Holmberg (1864) tænkte sig at dette var en levning av det sydlige Skandinaviens urbefolkning. Også i Hofberg: Gennom Sveriges bygder, findes en del bemærkninger om legemlige eiendommeligheter i enkelte bygder. Men hvad jeg betragter av særlig værdi for denne undersøkelse er de i dette værk givne korte karakteristiker av de forskellige landskapers åndelige særmærker. Det har sin store interesse at undersøke om man her kan finde igen de utprægede, karakteristiske træk hos de typer som vi har lært at kende i Norge (artiklerne 6 og 7). Det har videre sin interesse at se, om de typer vi kan skilne, fordeler sig på landskaperne i overensstemmelse med hovedtrækkene på det politiske kart. Er dette så, vinder vi en ønskelig garanti for at det efter rösträttspetitionen bestemte præg hos länene ikke er tilfældigt, men står i fuldstændig psykologisk harmoni med den hele åndelige bygning.

Det er nu aldeles umiskendeligt at vi i Hofbergs korte, oftest i et par linjer givne karakteristiker, som for den væsentligste del er utdrag av større monografier over landskaperne, virkelig stadig finder igen åndsmærker som vi i Norge har lært at betragte som ubetinget typiske for hver av de to racer, så man ikke godt kan være i tvil om den antropologiske be-

Digitized by Google

stemmelse. Tildels kan de stærke egenskapsord selvfølgelig være ledsaket av reservasjoner, men skillemærket er bestemt. Vi begynder sydfra.

Skåne: sletteboen træg av lynne og langsom i bevægelse og tale, ansigtstrækkene er tykke og brede, vækst lav og tyk, tvungen, klodset og stiv i bevægelsen; en fiende til alle forandringer og hører av naturen til de konservative; nærer mistro til standspersoner. Blekinge: et sydlandsk præg i utseende og lynne, «meget stygt under det vakre ytre». Halland: flittig, kvinderne deltar i det tyngste jordbruksarbeide; fæstet ved hjemmet og forfædrenes sæder og skikke (særlig mot Smålands grænser). Småland: strævsomhet, tarvelighet — — «nærighet og snikenhet». Gotland: i høi grad ømtålig for fornærmelser. Båhuslen: langs efter kysten og på øerne i skærgården lever en blandet befolkning — — ganske ulik den indenlandske, og som ikke kan fritas fra de karakterfeil og laster som oftest findes hos øboer. Efter Hofbergs hovedkilde for dette landskap, Holmberg, skal tilføies om kyststripen: mørk hud, stærkt utstående ansigtspartier — — tarvelighet.

Dette er billedet fra Sydsverige, fra den blå del av vort kart, mørkest fra det mørkeste Småland. Så kommer vi til de gamle svenske landskap; gøter og svear og helsinger etc., rødt på vort kart. Dalsland: den svenske oval, rødlet ansigt, lyst hår, høi vækst. Vestergötland: spekulasjonslysten. Östergötland: en viss selvstændighet, ikke litet bred i tale og bevægelser; luksus i levesæt; muntert sind; ser med sin ytre værdighet og stolthet ned på smålændingen, som med sin større arbeidsomhet, tarvelighet og evne til at føie sig efter omstændigheterne ofte og til sin nabos ærgrelse kommer længere. Södermanland: vakre utseende (Vingåker), en viss stolthet og karslighet, men har også ord for at være mere stridbare og voldsomme end andre; i almindelighet glad og gæstfri. Upland: livligere og raskere av sig, har i hele sin holdning noget djervt og samtidigt åpent — høi vækst og velbygget; den egentlige slettebo skal være mere tung og tvær. Likeså i Vestmanland — motsat bergsboen i hele sin kraftige og eiendommelige friskhet. Likeså fremdeles i Nerike: bergsboen ser med et slags stolthed ned på sletteboen, som imidlertid er fuldt ut like selvstændig og kar for sin hat, tænker i alminde-

Digitized by Google

lighet mer end han taler, og gør hvad han tænker før man vet ord av det. Vermeland: er glad, djerv, rask, kanske kan tilføies letsindig — en for stor tillit til sine egne indre kræfter, ihærdig, gæstfri, likefrem, munter og elsker sin hjembygd like til overdrivelse. Dalarne: typen for greihet, kraft, frihetskærlighet, kongetroskap og fædrelandskærlighet, den gamle svenske frimodighet, som siger sin mening uten omsvøp og uten hensyn til person; hårde halse. Gestrikland: en overgang til den følelse av egen kraft, det mod og den raskhet som utmærker indbyggerne i landets nordlige strøk. Helsingland: norrlændingens renslighet og ordenssans; den gamle krigerære som Helsingeregiment altid har utmærket sig ved; livlighet og greihet, utarter tildels til overmod og trods; æresfølelse og bevidsthet om eget værd som sammen med gæstfrihet og greihet er medfødte dyder. Herjedalen: aldrig høres herjedølen være mistrøstig; elsker inderlig sit land; en frisk og kraftig legemsbygning. Jemteland: ligner naboen i Norge (indtrønderen), foretaksom, spekulasjonslysten; stor luksus i hele sit levesæt, stor gæstfrihet. Ångermanland: høi og vakker legemsbygning, sans for orden og renslighet, villig, trofast og pålitelig. Vesterbotten: den norrlandske renslighet og velstelthet (som imidlertid slutter når vi kommer over til kvænerne — der har git større kontingent til befolkningen end sproget viser: folket er barskt og uvenligt, husene ser mørke og uhyggelige ut.) Så langt et ubrutt harmonisk billede av en utpræget langskallebefolknings skaplynne! Det er på hvert punkt utænkeligt at disse egenskaper kan være tilskrevet en kortskallerace i slægt med den norske.

Det skal indrømmes at der hos Hofberg ved siden av disse kendte og væsentlige karaktertræk hos de to racer findes ganske enkelte disharmoniske. Således når smålændingen skildres som livlig, tilfreds og glad. Men dette stemmer da heller ikke med de almindelige fremstillinger fra «mørkeste Småland», står i psykologisk strid med den kendte religiøse fanatisme («småländska prediksjukan»), og med de av Hofberg selv som væsentlige fremhævede egenskaper nærighet og snikenhet. Her må således enten være set for lyst av Hofberg subjektivt, eller trækkene er tat fra den nordligste del av Småland, som faktisk skiller sig ut i dialekt og lynne.

Digitized by Google

Der er videre på flere steder fremhævet en motsætning i typen i forskellige bygder av samme landskap. Tildels skyldes dette muligens Hofbergs mislykkede forsøk på at forklare motsætningen i folkekarakteren topografisk, at sletteboen skal være trægere end bergsboen (således kanske for Svealand?), at øboen skal være mindre bra o. s. v. Men rent objektivt er dette kun hvad vi må vente. En detaljeret analyse av den svenske folkepsykologi vilde sikkert gi et like broget kart for dette land som for Norge og Danmark, — og som også et mere detaljeret politisk kart over Sverige vilde være. Der må på forhånd ventes indre motsætninger netop i län hvorfra de også omtales (Skåne, Halland, Båhuslen, Vermeland). Men de store folkepsykologiske drag træder umiskendelig og sikkert frem i de her givne knappe karakteristiker, der samler næsten alle hovedpunkterne hos Hofberg.

Vi får dermed vissheten for at vort politiske kart efter rösträttspetitionen gir et fuldt påliteligt folkepsykologisk billede av Sverige, at de to motsatte, men hver for sig harmonisk byggede åndelige typer også her har git sig sit karakteristiske utslag i det politiske — langskaller frisindede, kortskaller moderate og konservative.

Vi kan med det samme slutte at det nuværende konservative styre i Sverige ikke alene på grund av stemmeretsregler er et minoritetsherredømme. Det er også et mindretalstyre for så vidt, at det ikke er de gamle svenske land, det er ikke gøter og svear og helsinger som hersker i Sverige, det er ikke arisk ånd som råder i det dog så overveiende ariske land. Det er kortskallerne i Småland og i de gamle danske provinser som dominerer. Kortskallerne må dog efter de foreliggende antropologiske data utvilsomt være i avgjort mindretal — skønsmæssig vil jeg sætte dem til ca. 40 % —, det nuværende politiske system må derfor være unaturligt, *status quo* en meget labil likevægtstilstand, det er blot et tidsspørsmål når det meget stærkere langskalle-elements frisindede ariske ånd blir rådende. —

Kaster vi tilslut et blik på de tre land underét på det politiske kart, så træder hovedloven for de to typers utbredelse frem tydelig nok. Vi må først skille ut de nordligste distrikter både i Sverige og Norge, hvor finner og lapper indvirker, som

Digitized by Google

i Finmarken, Sydvaranger, Karasjok, Kautokeino o. s. v. Hvis de 20—30000 lapper og kvæner og de allerede forsvenskede av disse i Vesterbotten og Norrbotten ikke regnes med, og hvis de store avstande ikke havde virket, kan man gøre sikker regning på at disse län vilde rykket langt over mot venstre i vor inddeling. Længere syd fremhæver sig som blå felter av samme grund Finlierne mellem «Norges rødeste amt» og det län hvor den største folkemængdeprocent har deltat i rösträttspetitionen, Jemtland, videre Grue og nærmeste Solørske bygder. På et detaljekart vilde vistnok de tilgrænsende Finnskoger i Vermland trådt frem, som de antropologisk utmærker sig ved «gulgråt, kantet ansigt.» (Når det fra samme landskap heter at fryksdalingen er mere lavvokset, med sort hår, mørk hud, og derved skiller sig på en iøinefaldende måte fra sine naboer i Elfdalen, som er høiere, med lyst hår, blå øine (Hofberg) — så kan dette forklares ved den hermed stemmende ulike fordeling av finneindvandringen omkring 1600; men det lar sig også tænke at det her har været særegenheter ved den ariske indvandringsvei, at den har fulgt Klara og ikke Fryken, omtrent som på Romerike Vormen og ikke Leira.) Også på et par andre steder i Sverige vil spor av det finske element kunne påvises, således ved grænsen mellem Gestrikland og Helsingland: «skiller sig ut ved deres mørke utseende og lavere vækst.»

Når det finsk-lappiske element er skilt ut, har vi da igen de to egentlig skandinaviske grundelementer, som vi i Norge har opkaldt efter Nor og Gor. Jeg har søkt at bevise ved geologiske og arkæologiske grunde at kortskallerne bodde her allerede i interglacialtiden, at de under den sidste istid blev drevet ut mod syd og vest av storbræen, og at den langskallede, høie, blonde, ariske erobrerrace kom tidlig i den varme boreale tid, da denne smeltede væk, og særlig besatte det netopledige, hurtig løvskogklædte land («Menneskeslægtens ælde»). Hovedregelen må altså efter denne opfatning bli: kortskaller utenfor sidste istids storbrægrænser. I Norge altså på det vestlige forland, som tidligere påvist, og som træder tydelig frem på kartet. I Sverige nådde storbræen frem over de store mellemsvenske indsjøer, og de store lersletter omkring disse avsættes foran den under hav, som terrasserne i Norge. Det blir

Digitized by Google

altså først søndenfor det egentlige Svealand og Gøtaland kortskallerne kunde leve under sidste istid — og her begynder også netop det store blå felt på vort kart, med det sydlige Småland som kerne. Søndenfor igen i Danmark blev kun en mindre, endnu ikke sikkert avgrænset del dækket av den sidste baltiske istunge fra SO, og vi finder det forklarligt at også her optræder meget talrige kortskaller, ætlinger av den ældre stenalders, «køkkenmøddingernes» mennesker, av den type som vi finder blandet med erobrende langskaller også i den yngre stenalders grave (f. x. ved Borreby).

Ved den svenske bræfri vestkyst har man længst nord, i Båhuslen en række av ret høie øer hvor kortskallerne kunde holde til, her har man «Malmø-barnen» og en mørk kyststripe som fortsættelse av den smålenske. Indenfor denne — fremdeles som i Smålenene — findes efter Holmberg-Hofberg andre forhold: «på fastlandet med undtakelse av visse kyststrækninger [midtre Båhuslen] lever en almue, åpen, grei, gæstfri, hjælpsom, kropslig frisk og hærdet, som elsker sin hjembygd like til overdrivelse, men som også har sin mørke skyggeside av letsindighet, voldsomhet og stridslyst» — ægte arisk type, fuldstændig motsat kysttypen. Det blå felt skulde her altså egentlig været smalere end på kartet. — Søndenfor, i Halland, stiller saken sig anderledes; her er det et lavt flatt kystland, som var sænket under havet i istiden og netop havde hævet sig da langskallerne indvandrede — her må det derfor være venteligt at finde mere av denne type ytterst ved kysten end inde mot Smålandsgrænsen. Hofberg skildrer det så: strandboen er mere rask og tilbøielig til forandring, bergsboen er mere fæstet til hjemmet og gammel skik og bruk. — I Skåne derimot synes de to typer efter Hofberg at ha en anden fordeling end man nærmest skulde vente sig efter de geologiske forhold; den lave, sydligste del var dækket av den baltiske istunge, her skulde man ventet at finde de fleste langskaller, og vort politiske kart gir også lysere farve, mens det tvertom av Hofberg skildres så at den skånske slettebo må være en typisk kortskalle, derimot åsboerne (og tildels gøingerne, som dog også skal ligne smålændingen meget) længere nord skildres som «raske, livlige, hændige og foretaksomme folk med åpent blik, lys hud og høi vækst» — tydelig langskaller. Her vil vel først

Digitized by Google

mere detaljerede undersøkelser av antropologi, stedsnavn, landsbyordning kunne påvise forholdene under det ariske landnåm — som i Danmark.

Men nordenfor disse sydsvenske landskaper, hvor storbræen lå i sidste istid eller hvor havet dækkede, der må vi altså vente at finde langskallerne mere eller mindre rene — som de folkepsykologiske data også angir.

Man kan finde igen her også andre træk som vi har fundet karakteristiske for langskallebygderne i Norge. Landsbyinstitusjonen skal således mangle. Det er nævnt at også sproglig kan man i Norge vise grænser, der vanskelig kan forklares anderledes end antropologisk. Lundell opstiller (1880) en hovedgruppe av skandinaviske dialekter, den sydlige eller danske, hvis nordgrænse ikke er den gamle politiske mellem Danmark og Sverige, men som også omfatter Småland — som det blå felt på vort kart. Som i Norge ser jeg også her et racefysiologisk mærke i det forhold at kortskallerne ikke kan uttale det tykke l og har skarrende tungerots r, ved Båhuslens kyst og i det gamle Danmark, som på «Vestlandet». Videre vel også en anarisk manglende evne til at skille tostavelsesbetoningerne (ingen «likevægtslov»). Nævnes kan også overgangen til «bløte konsonanter». Den går fra det kortskallede Danmark og Sydsverige op langs kortskallestripen i Båhuslen, avbrytes så omkring Kristianiafjorden, for igen at optræde netop i kortskallestripen langs Agdesiden og i Rogaland. — Også sproglig viser der sig altså mærkelige overensstemmelser, og muligheter for at danne sig meninger om eiendommeligheter i det oprindelige anariske sprog.

På alle væsentlige punkter viser typernes utbredelse sig således efter disse data i Sverige som i Norge gennemgående netop som det måtte ventes efter min indvandringsteori — den eneste som direkte forklarer de foreliggende forhold. De store politiske grænselinjer på kartet følger den sidste istids brægrænser, og andre særmærker, sproglige og først og fremst psykologiske, svarer. Det politiske kart over Skandinavien viser gennemgående og like til fine detaljer, hvor det har været anledning til at sammenligne, at kunne gælde også som et nøiagtigt antropologisk kart, sammenhænget mellem racer og politik er ubestrideligt i alle de skandinaviske land. —

Digitized by Google

Det viser sig altså: jo mere i det enkelte man kan studere det, des klarere træder den oprindelige motsætning frem mellem de to racer som sammensætter de skandinaviske nasjoner, i åndelig som legemlig bygning. På intet punkt kanske mere overraskende end netop på et så høit kompliceret, mangfoldig og tilsynelatende rent tilfældig historisk og nasjonalt betinget åndeligt felt som i politiken. Det mærkværdige faktum, at partierne her, i hver enkelt av nasjonerne, viser sig gennemgående ensartet racebestemt, trods al historisk og social ulikhet, har en rækkevidde som ikke let kan oversees.

For enhver som opfatter det gennemgripende sammenhæng mellem sjæl og legeme, står det på forhånd som rimeligt, at der må findes faste racemærker åndelig, på samme vis som legemlig. Ingen tviler jo på dette, når det gælder hunderacer, harehund, fuglehund, bulldog, mynde. De har sine faste velkendte «instinkter». Det er vel ikke mange som egentlig heller tviler på det, når det gælder tatere, jøder, kinesere, negere — skønt en liberal filantropisk åndsbevægelse har drevet læren om at alle mennesker er like ind i den almindelige bevidsthet, særlig her i Norden. Men det, at en dyp og omfattende motsætning kan dokumenteres mellem de to mindre iøinefaldende skilte racer som indgår i de skandinaviske folk, hos os selv, hvor forskellen ikke engang var opfattet rent antropologisk like til de sidste år, det vilde kanske de fleste dra i tvil på forhånd. — Det bringer os mange spørsmål likesom nærmere ind på livet. Man kan si, at menneskets natur selv blandt de høiest utviklede folk således viser sig mere enkel, mere racebestemt, mere retlinjet naturbunden. Men man kan også si, at vanskeligheten ved at forstå, bestemme det enkelte individ — som det enkelte folk — er øket med endnu en grad: hvad er racebestemt, hvad er nasjonal, hvad er individuel variasjon? Hvad er arv, hvad er historie, hvad er personlighet?

Digitized by Google